МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

ІІІ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

ФОРМУВАННЯ НОВІТНЬОЇ ПАРАДИГМИ УПРАВЛІННЯ ПУБЛІЧНИМИ ТА ПРИВАТНИМИ ФІНАНСАМИ В УКРАЇНІ

20 грудня 2022 р.

Хмельницький - Херсон 2022

УДК 336.1:336.7

Формування новітньої парадигми управління публічними та приватними фінансами в Україні : збірник матеріалів ІІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Хмельницький-Херсон, 20 грудня 2022 р. Хмельницький-Херсон : ХНТУ, 2022. 197 с.

Організаційний комітет

ГОЛОВА ОРГКОМІТЕТУ:

Лариса СІДЕЛЬНИКОВА - д.е.н., професор, академік Академії економічних наук України, завідувач кафедри фінансів, обліку та оподаткування Херсонського національного технічного університету.

ЗАСТУПНИК ГОЛОВИ ОРГКОМІТЕТУ:

Олена НОВОСЬОЛОВА – к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування Херсонського національного технічного університету.

ЧЛЕНИ КОМІТЕТУ:

Ірина ГОНЧАРЕНКО – д.н. з держ. упр., професор, член-кореспондент Академії економічних наук України, завідувач кафедри фінансів Черкаського державного технологічного університету;

Павло ГРИГОРУК - д.е.н., професор, завідувач кафедри автоматизованих систем і моделювання в економіці Хмельницького національного університету;

Оксана ДЕСЯТНЮК - д.е.н., професор, заслужений працівник освіти України, проректор з науково-педагогічної роботи (міжнародна діяльність) Західноукраїнського національного університету;

Максим ЖИТАР – д.е.н., доцент, академік Академії економічних наук України, перший проректор ПЗВО «Міжнародний європейський університет»;

Ірина ЛУК'ЯНЕНКО – д.е.н., професор, заслужений діяч науки і техніки, завідувач кафедри фінансів Національного університету «Києво-Могилянська академія»;

Марина СЛАТВІНСЬКА – д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів Одеського національного економічного університету;

Ніла ХРУЩ - д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування Хмельницького національного університету;

Інна ШКОЛЬНИК - д.е.н., професор, проректор з науково-педагогічної роботи Сумського державного університету;

Олена ВОЛКОВА – к.е.н., доцент, декан факультету міжнародних економічних відносин, управління і бізнесу Херсонського національного технічного університету;

Олена ЄРЕМЯН – к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування Херсонського національного технічного університету;

Тетяна ПІНЧУК – к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування Херсонського національного технічного університету;

Оксана ПОСАДНЄВА – к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування Херсонського національного технічного університету;

Ірина СИСОЄНКО – к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування Херсонського національного технічного університету;

Наталя СТЕФАНОВИЧ – старший викладач кафедри фінансів, обліку та оподаткування Херсонського національного технічного університету;

Таміла ЧИЖОВА – к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування Херсонського національного технічного університету;

Тетяна ШРАМ – к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування Херсонського національного технічного університету.

Збірник містить матеріали ІІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції «Формування новітньої парадигми управління публічними та приватними фінансами в Україні», що відбулася 20 грудня 2022 року на базі Херсонського національного технічного університету.

Видання розраховане на представників наукової спільноти, викладачів, фахівців у галузі фінансів, працівників органів державного управління, студентів закладів вищої освіти.

Відповідальність за достовірність цифрового матеріалу, фактів,цитат, власних імен, географічних назв, назв підприємств, організацій, установ та іншої інформації несуть автори наданих матеріалів.

Висловлені у тезах доповідей думки можуть не збігатися з точкою зору редакційної колегії. Разом з тим, вважаємо можливим їх публікацію з метою обговорення.

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ПУБЛІЧНІ ФІНАНСИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ…… 6
Возняк Г. В., Жеребило І. В. ОКРЕМІ АСПЕКТИ УПРАВЛІІННЯ ПУБЛІЧНИМИ ФІНАНСАМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ…… 6
Глушакова Є. П., Волкова О. В. МИТНІ ПРОЦЕДУРИ ЯК ДІЄВИЙ МЕТОД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ МИТНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ…… 9
Голобородько Н. В., Сідельникова Л. П. ФІСКАЛЬНА РОЛЬ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ У ФОРМУВАННІ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ…….. 12
Губіна Ю. І., Сідельникова Л. П. ПОДАТКИ НА СПОЖИВАННЯ В УКРАЇНІ: ОРГАНІЗАЦІЯ СПРАВЛЯННЯ ТА ФІСКАЛЬНІ ЕФЕКТИ……. 15
Гузік С. І., Новосьолова О. С. ПОДАТКОВІ НАДХОДЖЕННЯ У СИСТЕМІ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ……. 18
Десятнюк О. М., Ткачик Ф. П. ІНСТРУМЕНТИ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДЛЯ СТИМУЛЮВАННЯ РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЕНЕРГОРЕСУРСІВ В УКРАЇНІ……. 21
Дурман М. О., Хмельницька М. В. ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВИХ АДМІНІСТРАЦІЙ У ФІНАНСОВО-БЮДЖЕТНІЙ СФЕРІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ……..……..…….. 25
Дурман О. Л., Козир О. В. ПЕРСПЕКТИВИ СПЛАТИ ЄДИНОГО ПОДАТКУ 2023 РОКУ…….. 28
Кужелєв М. О. ПУБЛІЧНІ ФІНАНСИ УКРАЇНИ: ВПЛИВ ВІЙНИ, НОВІ ВИКЛИКИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ…… 31
Лопушинський І. П., Козир О. В. ДОСТУП ГРОМАДСЬКОСТІ ДО ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ПРО БЮДЖЕТНІ КОШТИ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ МЕХАНІЗМ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ…….. 34
Митіна А. А., Посаднєва О. М. ВПЛИВ ПОДАТКОВИХ ПІЛЬГ НА ФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТНИХ РЕСУРСІВ ДЕРЖАВИ…… 40
Остапенко Д. І., Сідельникова Л. П. ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ……. 43
Руденко В. В. СКЛАДОВІ ТА ПРИНЦИПИ УПРАВЛІННЯ БЮДЖЕТНИМИ ІНВЕСТИЦІЯМИ В УКРАЇНІ У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД…… 46
Рудик С. О., Новосьолова О. С. ПОДАТКОВА СОЦІАЛЬНА ПІЛЬГА ТА ЇЇ РЕГУЛЮЮЧА РОЛЬ…… 49
Шаля Ю. О., Пінчук Т. А. ДЕРЖАВНИЙ БЮДЖЕТ-2023: ОСНОВНІ ДОХОДИ ТА ВИДАТКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ…….. 52
Якименко М. Ю., Волкова О. В. ЕФЕКТИВНІСТЬ КОНТРОЛЬНО-ПЕРЕВІРОЧНОЇ РОБОТИ ПОДАТКОВИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ…….. 55

СЕКЦІЯ 2. ВІТЧИЗНЯНА БАНКІВСЬКА СИСТЕМА ТА ЇЇ РОЛЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ..…… 58
Гончаренко І. Г. РИЗИК ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ, ОТРИМАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ, ЧЕРЕЗ БАНКИ У КОНТЕКСТІ ДЕТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ…… 58
Єрема В. О., Юркевич О. М. ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ НЕСТІЙКОСТІ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ ДЕРЖАВИ НА ПЕРІОД ВОЄННОГО ЧАСУ……. 62
Зіник А. В., Юркевич О. М. ДІЯЛЬНІСТЬ БАНКІВ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ…….. 65

Ткаченко А. В., Чижова Т. В. ОБІГ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ…….. 69
Чижова Т. В. ВПЛИВ ПОТОЧНИХ ФАКТОРІВ НА ЦІНУ БІТКОЙНІВ…… 72

СЕКЦІЯ 3. СТРАТЕГІЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СТРАХОВОГО РИНКУ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ…… 75
Klymenko V., Prokopchuk O. THE SPECIFIC COMBINATION OF PARAMETRIC INSURANCE SERVICES FOR THE AGRICULTURAL SECTOR OF THE UKRAINIAN ECONOMY…….. 75
Кузьміна В. О., Новосьолова О. С. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ……. 78
Нечипоренко А. В. СТРАХОВИЙ РИНОК УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ……. 81
Ponomarenko O., Prokopchuk O. BEHAVIORAL ASPECTS OF THE INSURANCE TRANSFORMATION PROCESS…….. 84
Прокопчук О. Т. СПЕЦИФІКА ЦИФРОВІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО РИНКУ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ…… 88

СЕКЦІЯ 4. МЕТОДИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ…….. 92
Вовк В. М., Ткачук Н. В. ВПЛИВ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ НА РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВА……. 92
Войтович Т. В., Ткачук Н. В. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ АНАЛІЗУ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ…… 95
Гузенко О. П. УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ……. 98
Кадала В. В. ПРОБЛЕМАТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННИХ ДІЙ В УКРАЇНІ….. 101
Куценко А. О., Житар М. О. ПОТЕНЦІЙНІ ПЕРЕВАГИ І НЕДОЛІКИ ВНУТРІШНЬОГО РЕКРУТИНГУ…….. 104
Луговський О. М., Сак Т. В. ПОСЛІДОВНІСТЬ ОБҐРУНТУВАННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ПРИ УПРАВЛІННІ ФІНАНСОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА…… 107
Мунтян Т. Є., Шандова Н. В. ВИКОРИСТАННЯ ТАКСОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ ДЛЯ ОЦІНКИ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА…… 110
Осадча Т. Ю., Боровік Л. В. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА……. 114
Островська О. А., Кійко Ю. О. ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ ОРГАНІЗАЦІЙ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ФІНАНСОВУ ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ У 2022 РОЦІ…… 117
Рибіцька Я. М., Чижова Т. В. ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ…… 121
Сидорчук А. М., Сак Т. В. МІСЦЕ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ В СТРАТЕГІЧНОМУ ПОТЕНЦІАЛІ ПІДПРИЄМСТВА……. 126
Шовкун І. А. ПОДАТКОВІ АСПЕКТИ ЛІБЕРАЛІЗАЦІЇ УМОВ ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ В КОНТЕКСТІ СТРУКТУРНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ.. 129
Штокало Д. В., Мєшкова-Кравченко Н. В. ОЦІНКА ІНВЕСТИЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ…….. 133

СЕКЦІЯ 5. МЕТОДИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ…… 136
Akimova N., Naumova T. ORGANIZATION OF INTERNAL AUDIT IN THE CONDITIONS OF MARTIAL LAW……..……..……..... 136
Ачілова Д. Н., Муравенко Д. В., Луценко О. А. ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ЗАПАСИ»…… 139
Бачинська К. О., Живець А. М. ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ НА МІКРОПІДПРИЄМСТВАХ……. 142
Боканча В. О., Шрам Т. В. ІНВЕНТАРИЗАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТОВІРНОСТІ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ…….. 145
Герасимчук М. С., Поливана Л. А. ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ……. 148
Дерев'янко О. О., Кашперська А. І. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ПРОЦЕСУ ВИРОБНИЦТВА НА ТОРГОВЕЛЬНО-ВИРОБНИЧИХ ПІДПРИЄМСТВАХ……... 151
Жовнір К. М., Стефанович Н. Я. МІСЦЕВІ ПОДАТКИ ЯК СКЛАДОВА ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ…… 154
Зборовський М. В., Сак Т. В. ОСОБЛИВОСТІ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА ПРИ ОБГРУНТУВАННІ АНТИКРИЗОВОЇ СТРАТЕГІЇ В СУЧАСНИХ УМОВАХ…… 157
Іванова А. М., Вацлавський О. І. ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ПОДАТКОВОГО ОБЛІКУ В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ…… 160
Крайнюков О. В., Корівчак А. М. ВДОСКОНАЛЕННЯ ПЕРВИННОГО ОБЛІКУ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ…….. 163
Кравченко Г. К., Єремян О. М. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ З ПОСТАЧАЛЬНИКАМИ ТА ПІДРЯДНИКАМИ…… 166
Стефанович Н. Я. ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА МЕТОДІВ ОЦІНКИ СТУПЕНЯ ЗАВЕРШЕНОСТІ РОБІТ…….. 169

СЕКЦІЯ 6. ДЕТЕРМІНАНТИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ РИЗИКІВ ТА ЗАГРОЗ…….. 172
Будякова О. Ю. БІОЕКОНОМІКА: ДЕТЕРМІНАНТИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ РИЗИКІВ ТА ЗАГРОЗ……. 172
Лук'яненко І. Г., Новік А. Ю. ВПЛИВ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНУ СТАБІЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ… 175
Ніколайчук Т. О. ВПЛИВ МОРТАЛЬНОГО КОДУ НА СУЧАСНІ ФІНАНСОВІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ…….. 179
Підхомний О. М., Ревак І. О. СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ РОЗВІДУВАЛЬНО-АНАЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ВИЯВЛЕННЯ ФАКТІВ ОБХОДУ САНКЦІЙ ТА РОЗШУКУ АКТИВІВ…… 182
Рачинська А. А., Сисоєнко І. А. РОЗВИТОК МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ КРИЗОВИХ ЯВИЩ…… 185
Стрельник І. М., Безтелесна Л. І. ОСОБЛИВОСТІ ПРОДАЖУ ЮРИДИЧНИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ ВИКЛИКІВ……. 188
Фрис А. Р., Зомчак Л. М. ВВП ТА ПРОМИСЛОВІСТЬ УКРАЇНИ: ДИСТРИБУТИВНО-ЛАГОВА ЗАЛЕЖНІСТЬ…….. 193

СЕКЦІЯ 1. ПУБЛІЧНІ ФІНАНСИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Возняк Г. В.,
д.е.н., провідний науковий співробітник
відділу регіональної фінансової політики
ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долішнього НАН України»
Жеребило І. В.,
к. філософ. н., докторант
ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долішнього НАН України»

ОКРЕМІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ПУБЛІЧНИМИ ФІНАНСАМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Військова агресія росії проти України, яка триває з лютого 2022 року, спричинила катастрофічні руйнування транспортної, енергетичної, промислової та житлової інфраструктури, завдала значних економічних та фінансових втрат, обумовила погіршення прогнозів світового зростання та скорочення глобальної торгівлі, посилила загрози фінансовій стабільності. Очевидно, що з кожним днем війни витрати на відновлення і відбудову країни лише зростають, приміром, якщо ще у вересні Світовий банк та Європейська комісія оцінювали потреби на відновлення інфраструктури в 105 млрд. дол. [1], то вже в грудні ця сума є неактуальною. Від початку вторгнення фіксуємо негативні тенденції в системі публічних фінансів: суттєво зросли воєнні видатки Уряду та фінансування першочергових соціально-економічних потреб; помітне падіння доходів бюджету в силу погіршення економічної діяльності та надання податкових пільг бізнесу на початку війни; зростання державних позик та акумулювання державного боргу; емісія військових облігацій та ресурсів Нацбанку. До слова, за даними Міністерства фінансів України станом на листопад 2022 року сума касових видатків загального фонду державного бюджету становила 1658,3 млрд. грн. з них грошове забезпечення військовослужбовців складає 539,7 млрд грн (33% від загального обсягу) у структурі видатків, на другому місці – виплати на соціальне забезпечення – 340,6 млрд грн (20,5% від загального обсягу) [2]. Дефіцит державного бюджету

за підсумками січня-листопада перевищив 810,5 млрд. грн. Державні запозичення до загального фонду за січень-листопад 2022 року перетнули позначку в 1097,6 млрд. грн., левову частку профінансували внутрішні кредитори Уряду. З огляду на зазначене актуалізуються питання ефективного управління публічними фінансами в умовах війни в Україні.

Зрозуміло, що нова реальність та нові виклики обумовлюють інші підходи до управління публічними фінансами, позаяк засадничі принципи функціонування економіки воєнної і мирного часу суттєво різняться. Світова практика доводить (наприклад, воєнна економіка США, країни Європи у часи Другої світової та ін.), що воюючі країни вимушено вдавалися до непопулярних фіскальних рішень, що, своєю чергою, посилювало зростання дефіциту бюджету та нарощення боргів. Інакше кажучи, основними інструментами фінансування зростаючих видатків були: боргове фінансування бюджету, підвищення ставки податків і емісія.

Беззаперечним є той факт, що забезпечення життєдіяльності країни, а відтак і її відбудова (а це і відновлення транспортної, енергетичної, житлової інфраструктури, відновлення соціальних закладів, відбудова мережі закладів освіти, охорони здоров'я, промислових потужностей тощо) потребуватимуть значного бюджетного фінансування.

Подолання руйнівних наслідків війни, забезпечення фінансової стійкості та створення передумов сталого поступу України, як нам видається, потребує нових підходів до формування та реалізації обґрунтованої, адаптивної фінансової політики та ефективного управління публічними фінансами. При цьому збільшення бюджетних видатків має відбуватися [3], насамперед, на пріоритетні напрями – забезпечення обороноздатності країни та соціального захисту населення, водночас надання податкових пільг має носити виключний, а не всеохоплюючий характер; рушієм відновлення економіки, серед інших, повинна бути банківська система, а державним банкам при цьому може бути відведена вагома роль; лібералізація податкової системи неминуче призведе до зменшення очікуваних надходжень та бюджетних дисбалансів, а тому, все

більшої ваги набуває фінансова підтримка від міжнародних донорів (з фокусом на гранти, щоб не накопичувати борги, на кшталт плану Маршала, де 90% коштів складали гранти). Серед потенційних джерел допомоги окрім грантів, можуть бути і кредитні гарантії і натуральні внески. При цьому доцільно максимально дотримуватись принципів цільового витрачання коштів та адміністрування у повній відповідності до стандартів і процедур ЄС (позаяк Україна прагне такого членства). Звісно, що необхідно дотримуватися максимально можливої економії бюджетних ресурсів і міжнародних резервів. Нарощення національних заощаджень на противагу монетарному фінансуванню Нацбанку – інша складова підвищення ефективності управління публічними фінансами в умовах воєнного стану.

Література

1. Витрати на відновлення значно зростають з кожною масованою ракетною атакою на Україну. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/sergii_marchenko_for_reuters_reconstruction_costs_grow_significantly_with_each_massive_missile_attack_on_ukraine-3735 (дата звернення: 17.12.2022).

2. Видатки загального фонду держбюджету у жовтні становили 223,5 млрд. грн. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/minfin_vidatki_zagalnogo_fondu_derzhbiudzhetu_u_zhovtni_stanovili_2235_mlrd_grn-3714 (дата звернення: 17.12.2022).

3. Возняк Г. В., Дмитрик О. О. Фінансова стабільність та напрями її зміцнення: кейс для України в умовах війни. *Світ фінансів*. 2022. № 2(71). С. 70-80.

Глушакова Є. П., *здобувач*
Науковий керівник: **Волкова О. В.**
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування
Херсонський національний технічний університет

МИТНІ ПРОЦЕДУРИ ЯК ДІЄВИЙ МЕТОД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ МИТНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Важливість вибору органами влади лише дієвих методів забезпечення реалізації тактики митної політики, а, відповідно, і стратегії співробітництва країн на світовому ринку важко переоцінити, оскільки від якості реалізованих заходів залежить три аспекти: по-перше, рівень ефективності роботи над створенням умов для економічної безпеки держави; по-друге, підтримка бізнес-активності національного товаровиробника; по-третє, рівень задоволення потреб споживачів, а також бізнесу у тих ресурсах, що є критично необхідними для забезпечення підприємницької діяльності.

Вітчизняна практика реалізації митних процедур включає цілий комплекс заходів, пов’язаних із проведенням митного контролю, оформлення і справляння відповідних податків і митних платежів, що є регламентоване законодавством. Проте, сформований за довгі роки механізм в певній мірі втратив свою регуляторну силу в умовах війни, коли держава у пріоритеті визначає лише власні потреби та інтереси, прагне захистити національний ринок і товаровиробників, проте, в той же час, не може відмовитись від своєї ролі на світовому ринку. Відповідно, завдання досягнення балансу між розвитком міждержавної торгівлі і підтримкою вітчизняного бізнесу в умовах війни вимагає виваженої, різновекторної та взаємоузгодженої роботи різних відомств, а також внесення відповідних змін до митного законодавства [1, с. 87].

Митні процедури належать до структури митної політики України і є одним із самостійних векторів її реалізації. Будучи цілим комплексом заходів, що покликані забезпечувати і захист, і підтримку зовнішньоекономічної діяльності (далі – ЗЕД) їх значення у структурі роботи митних органів займає

одну із ключових позицій. Якщо митна політика України – це довгострокова стратегія регулювання експортно-імпортної активності, що забезпечує розвиток або стримання ЗЕД, захист національного товаровиробника, а також економічну охорону кордонів держави, то митні процедури доцільно детермінувати як тактичні заходи, змістом яких є митний контроль, митне оформлення, сплата митних платежів та порядок їх виконання.

Беручи за основу вітчизняну законодавчу базу, а саме положення Митного кодексу України (далі – МКУ), митні процедури доцільно визначати як «зумовлені метою переміщення товарів через митний кордон України сукупність митних формальностей і порядок їх виконання (п. 21 ст. 4 МКУ) [2]. Дане трактування є сформованим в рамках гармонізації митного законодавства України до положень європейського, оскільки джерелом походження категорії «митних формальностей» є Міжнародна конвенція про спрощення та гармонізацію митних процедур. Даний документ детермінує, що митні формальності – це сукупність дій, що підлягають виконанню відповідними особами і митною службою з метою дотримання вимог митного законодавства [3].

Таким чином, порівняння понять «митні процедури» і «митні формальності» (беручи за основу українське законодавство) вказує на те, що економічна сутність митних процедур є ширшою, аніж формальностей, проте введення даної дефініції у митне законодавство було неминучим в умовах дотримання Україною євроінтеграційного вектору розвитку.

Узагальнюючи спільні та відмінні риси між вищеокресленими категоріями варто наголосити, що:

– митна політика – це визнана на загальнодержавному рівні стратегія забезпечення ЗЕД, метою якої є підтримка оптимального балансу між розвитком експортно-імпортної активності та реалізацією протекції національного товаровиробника і локального ринку;

– митні процедури – це сукупність фактичних адміністративно-правових заходів забезпечення міждержавної торгівлі/безоплатного отримання певних об’єктів, а також організації взаємодії учасників ЗЕД при перетині таких

об’єктів (товарів чи послуг) митного кордону України.

Беручи до уваги той факт, що сучасний світ прагне до створення умов, які б всебічно сприяли гармонізації міждержавної співпраці і торгівлі, більшість держав визнають важливість максимального спрощення митних процедур. Зокрема, поширеною стає практика відмови від тотального контролю за суб’єктами ЗЕД, що передбачає мінімізацію втручання посадових осіб митниць в операційну діяльність учасників міжнародної торгівлі. Проте, Україна перебуває у достатньо складних обставинах, які впевнено можна охарактеризувати як безпрецедентні за роки незалежності нашої держави – повномасштабна війна, що лише ускладнює нестабільні позиції держави, джерелом яких стала ще пандемія COVID-19 у 2019-2020 роках.

Таким чином, сьогодні для України доцільним є збереження євроінтеграційного вектору, проте за умов відмови від зниження протекції національного ринку і товаровиробників; важливою є концентрація уваги органів влади на скоординованому регулюванні процесами переміщення товарів через митні кордони, корегуванні дій учасників ЗЕД не з метою обмеження їх діяльності, а задля максимального захисту.

Література

1. Розвиток митної політики України в контексті реалізації економічної функції держави : монографія / О. П. Гребельник, П. В. Пашко, С. В. Шевчук, О. Є. Сушкова та ін.; за ред. д.е.н., проф. О. П. Гребельника. Ірпінь : Університет ДФС України, 2021. 266 с.

2. Митний кодекс України : Закон України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. Дата оновлення: 13.12.2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text (дата звернення: 15.12.2022).

3. Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур (Кіотська конвенція) : Конвенція Ради Митного Співробітництва від 18.05.1973 р. Дата набрання чинності для України: 15.09.2011. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_643#Text (дата звернення: 15.12.2022).

Голобородько Н. В., *здобувач*
Науковий керівник: **Сідельникова Л. П.**,
д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів, обліку та оподаткування,
Херсонський національний технічний університет

ФІСКАЛЬНА РОЛЬ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ У ФОРМУВАННІ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

Проблема оподаткування доходів населення є однією з фундаментальних, що зумовлено різними причинами. Головна з них полягає в тому, що доходи фізичних осіб є стабільним і великим об'єктом оподаткування. Якщо враховувати ефекти перекладання податкового навантаження, то саме фізичні особи є носіями податків. При цьому податкове навантаження стосується не лише їхніх доходів, а й витрат. Як відомо, не існує таких доходів, які б із часом не стали витратами. Тому саме доходи населення привертають увагу науковців, які розглядають їх як основний об'єкт обкладання прямими податками та джерело сплати непрямих податків.

У сучасних умовах посилюється бюджетна та соціальна роль податку на доходи фізичних осіб. Фіскальне значення ПДФО зумовлюється його високою питомою вагою у доходах місцевих бюджетів, а соціальна ефективність податку полягає у можливості за допомогою диференціації ставок та податкових пільг впливати на рівномірність розподілу доходів населення у територіальному розрізі.

Проаналізуємо роль та значення ПДФО у формуванні доходів Державного бюджету України (табл. 1).

Як свідчать дані таблиці 1, частка ПДФО у загальних податкових надходження протягом 2019-2021 років дещо зменшилася і на початку аналізованого періоду у 2019 році становила 13,8% (110,0 млрд. грн.). У 2020 році розмір надходжень ПДФО дорівнював 117,3 млрд. грн., що у відсотковому співвідношенні до загальних податкових надходжень становить

майже 12,4%. Можемо констатувати, що фіскальна значущість ПДФО в Державному бюджеті України має тенденцію до зменшення.

Основним бюджетоутворюючим податком в Україні вже впродовж багатьох років залишається податок на додану вартість, питома вага якого становила 47-48% у досліджуваному періоді. На другому місці за значенням був акцизний податок із часткою у 15-16%, а на третьому – податок на прибуток підприємств.

Таблиця 1

Структура податкових надходжень Державного бюджету України у 2019-2021 роках *

Показники	2019 рік		2020 рік		2021 рік	
	млрд. грн.	питома вага, %	млрд. грн.	питома вага, %	млрд. грн.	питома вага, %
Податок та збір на доходи фізичних осіб, у т.ч.:	110,0	13,8	117,3	13,8	137,6	12,4
- податок на доходи фізичних осіб	87,6	11,0	93,4	11,0	109,0	9,8
- військовий збір	22,4	2,8	23,9	2,8	28,6	2,6
Податок на прибуток підприємств	107,1	13,4	108,7	12,8	147,8	13,4
Рентна плата	46,7	5,8	52,5	6,2	80,7	7,3
Акцизний податок	123,3	15,4	138,3	16,2	162,5	14,7
Податок на додану вартість	378,7	47,3	400,6	47,1	536,5	48,5
Мито	30,1	3,8	30,5	3,6	38,2	3,5
Екологічний податок	3,9	0,5	3,3	0,4	3,9	0,4
Всього	799,8	100,0	851,1	100,0	1107,1	100,0

* Примітка. Складено автором за даними джерела [1].

Таким чином, ПДФО відіграє суттєву роль у формуванні доходів Державного бюджету України. На рис. 1 відображено частку ПДФО у доходах державного бюджету.

У середньому надходження ПДФО забезпечують понад 10% усіх доходів Державного бюджету України, варто також відзначити, що питома вага ПДФО дещо скоротилася у 2021 році – на 0,4 в.п. порівняно із 2019 роком, в основному це відбулося за рахунок посилення фіскального значення інших

податків, у першу чергу, - податку на прибуток підприємств, надходження якого у 2021 році перевищили обсяги ПДФО, а також рентної плати.

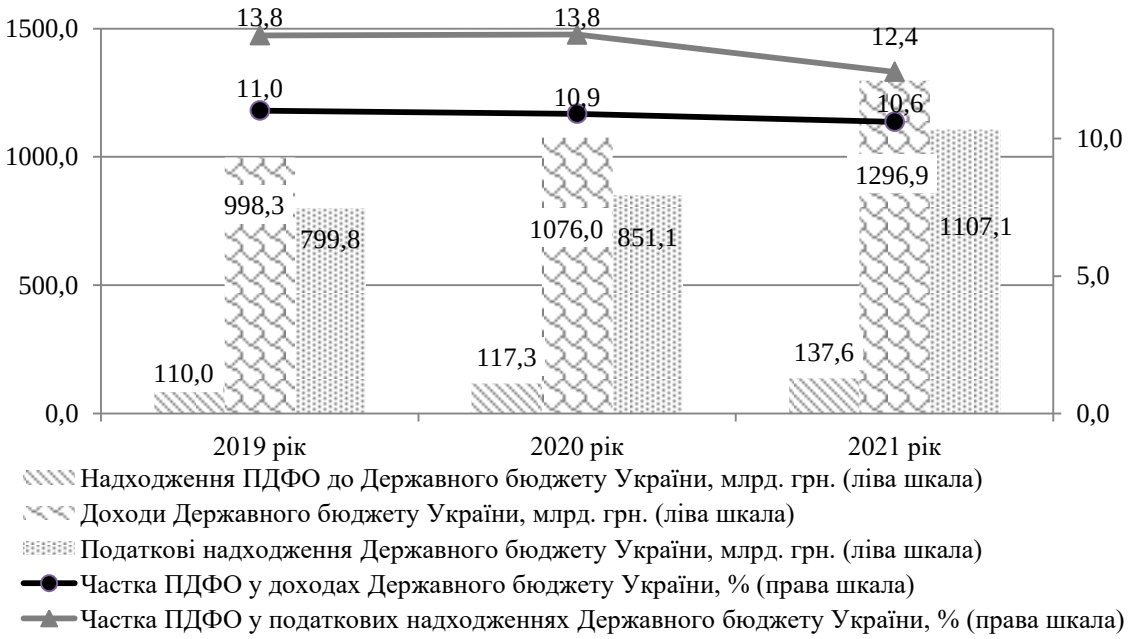

Рис. 1. Частка податку та збору на доходи фізичних осіб у доходах Державного бюджету України у 2019-2021 роках *

* Примітка. Складено автором за даними джерела [1].

Найбільші обсяги ПДФО державний бюджет отримує із доходів фізичних осіб у вигляді заробітної плати, що сплачується податковими агентами – майже 64%. Варто також відмітити зростання частки ПДФО із заробітної плати – приріст за 3 роки становив +1,5 в.п. На другому місці перебував військовий збір – його частка залишалася досить стабільною – на рівні 20,4-20,8%. Третє місце посідав ПДФО, що сплачується податковими агентами, із доходів платника податку інших ніж заробітна плата: у 2019 році - 4,8%, у 2020 році – 4,9%, у 2021 році – 5,5%. Решта статей займали менше ніж 5% у структурі надходжень ПДФО.

Література

1. Звітність про виконання Зведеного бюджету України. *Open Budget*. URL: https://openbudget.gov.ua (дата звернення: 02.11.2022).

Губіна Ю. І., *здобувач*
Науковий керівник: **Сідельникова Л. П.**,
д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів, обліку та оподаткування,
Херсонський національний технічний університет

ПОДАТКИ НА СПОЖИВАННЯ В УКРАЇНІ: ОРГАНІЗАЦІЯ СПРАВЛЯННЯ ТА ФІСКАЛЬНІ ЕФЕКТИ

Важливу фіскальну роль у формуванні дохідної частини бюджетів усіх рівнів відіграють податки – обов'язкові платежі, які стягуються державою з фізичних та юридичних осіб з метою формування бюджетних ресурсів держави.

Саме податки на споживання, або непрямі податки, є важливим інструментом регулювання економічних процесів та складовою державної фінансової політики у сфері формування дохідної частини державного бюджету. Підвищення фіскальної ефективності податків на споживання зумовлене необхідністю: збалансування внутрішнього попиту і пропозиції; зростання рівня конкурентоспроможності вітчизняної податкової системи; стимулювання пріоритетних видів економічної діяльності. Вагомим завданням податків на споживання є збільшення ефективності фіскальної політики у системі споживчого оподаткування і використання відповідних процедур державного регулювання обсягу виробництва товарів та послуг [1, с. 61].

Наразі в Україні функціонують три види податків на споживання:

1. Податок на додану вартість – це універсальний акциз, який справляється за універсальною ставкою майже на всі групи товарів.

2. Акцизний податок – це специфічний акциз, за допомогою якого відбувається державне регулювання кількісних параметрів споживання підакцизних товарів.

3. Мито – справляється при перетині товарами митного кордону України.

В таблиці 1 розглянемо, яку питому вагу займають прямі та непрямі податки у загальних доходах Державного бюджету України у 2019-2021 роках.

Таблиця 1

Структура податкових надходжень Державного бюджету України у розрізі прямих і непрямих податків у 2019-2021 роках *

Показник	2019 рік		2020 рік		2021 рік	
	млрд. грн.	питома вага, %	млрд. грн.	питома вага, %	млрд. грн.	питома вага, %
Податкові надходження:	779,78	79,70	851,12	79,10	1107,09	85,36
– прямі податки	247,64	31,76	281,76	33,10	369,97	33,42
– непрямі податки	532,14	68,24	569,36	66,90	737,12	66,58
Доходи Державного бюджету України	978,35	100,00	1076,03	100,00	1296,90	100,00

* Примітка. Складено автором за даними джерела [2].

Як видно з таблиці 1, непрямі податки у 2019-2021 роках демонструють вищу фіскальну ефективність в порівнянні з прямими податками. Питома вага податків на споживання у податкових надходженнях державного бюджету становила 68,24%; 66,90% та 66,58% відповідно.

У таблиці 2 розглянемо структуру непрямих податків у Державному бюджеті України у 2019-2021 роках.

Таблиця 2

Структура непрямих податків у складі Державного бюджету України у 2019-2021 роках *

Показник	2019 рік		2020 рік		2021 рік	
	млрд. грн.	питома вага, %	млрд. грн.	питома вага, %	млрд. грн.	питома вага, %
Акцизний податок	123,36	23,18	138,30	24,29	162,45	22,04
Податок на додану вартість	378,69	71,16	400,60	70,36	536,49	72,78
Мито	30,09	5,65	30,46	5,35	38,18	5,21
Всього	532,14	100,00	569,36	100,00	737,12	100,00

* Примітка. Складено автором за даними джерела [2].

Дані таблиці 2 свідчать про те, що найвагомішим за обсягами надходжень є податок на додану вартість (далі – ПДВ). Обсяги ПДВ за досліджуваний період стрімко збільшуються: 2019 рік – 378,69 млрд. грн.; 2020 рік –

400,60 млрд. грн.; 2021 рік – 536,49 млрд. грн.

Другим за обсягами надходжень непрямим податком є акцизний податок. Його обсяги також мають наростаючу тенденцію: 2019 рік – 123,36 млрд. грн.; 2020 рік – 138,30 млрд. грн.; 2021 рік – 162,45 млрд. грн.

Найменше коштів до державного бюджету надходить зі справляння мита, проте його обсяги щороку зростають: 2019 рік – 30,90 млрд. грн.; 2020 рік – 30,46 млрд. грн.; 2021 рік – 38,18 млрд. грн. Найменший приріст надходжень спостерігався у 2020 році. Це пов'язано, насамперед, із карантинними обмеженнями у сфері зовнішньоекономічної діяльності.

Зазначимо, що частка ПДВ у складі непрямих податків у 2020 році, порівняно з 2019 роком, скоротилася з 71,16% до 70,36%, а у 2021 році - зросла до 72,78%. Питома вага акцизного податку у 2020 році, порівняно з 2019 роком, збільшилася з 23,18% до 24,29%, але у 2021 році зменшилася до 22,04%. Мито займає найменшу частку, яка щороку скорочується: 2019 рік – 5,65%; 2020 рік – 5,35%; 2021 рік – 5,21%.

Отже, на сучасному етапі реформування фіскальної політики України вітчизняна система споживчого оподаткування формує переважну частину бюджетних ресурсів держави та характеризується такими ознаками:

– стійкими та безперервними надходженнями до державного бюджету;

– регулюванням кількісних параметрів споживання населенням певного переліку товарів;

– здатністю формувати стимули для зростання конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників.

Література

1. Чугунов І. Я., Жукевич О. М. Непряме оподаткування в системі регулювання економіки. *Економічний часопис-XXI.* 2014. № 1-2 (1). С. 61-64.

2. Статистичний збірник «Бюджет України – 2019», «Бюджет України – 2020», «Бюджет України – 2021». URL: https://www.mof.gov.ua/uk/statistichnij-zbirnik (дата звернення: 13.12.2022).

Гузік С. І., *здобувач*
Науковий керівник: **Новосьолова О. С.**
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування,
Херсонський національний технічний університет

ПОДАТКОВІ НАДХОДЖЕННЯ У СИСТЕМІ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

Державний бюджет є невід'ємною частиною ринкових відносин і одночасно важливим інструментом реалізації державної політики. Серед першочергових завдань держави провідне місце посідає наповнення дохідної частини бюджету держави, побудова оптимальної моделі податкової системи, чітке дотримання податкового законодавства та інше.

Державний бюджет України – централізований фонд фінансових ресурсів держави, який використовується для виконання покладених на неї функцій, передбачених Конституцією України. Бюджет як фінансовий план державних витрат і джерел їхнього покриття відіграє важливу роль у діяльності держави. Він визначає її можливості й пріоритети розвитку, її роль і форми реалізації закріплених за нею функцій [1, с. 28].

Метою Державного бюджету України є формування доходів і використання видатків держави на основі регулювання процесів, які визначають стан освіти, охорони здоров'я, оборони, житлово-комунального господарства, транспорту, зв'язку й інших галузей. Місія визначає стратегічні цілі (принципи) функціонування бюджетної системи, а саме: єдність бюджету, збалансованість, самостійність, повнота, обґрунтованість, ефективність, субсидарність, цільове використання бюджетних коштів, справедливість і неупередженість, публічність і прозорість [2].

Доходи Державного бюджету України – це фінансові ресурси держави, що спрямовуються на виконання її функцій. Надходження таких ресурсів врегульовано відповідними нормативними актами. Згідно з Бюджетним кодексом України доходи бюджету класифікуються наступним чином: податкові надходження; неподаткові надходження; доходи від операцій з капіталом; трансферти. Згідно з офіційною статистикою податкові надходження

становлять приблизно 80% всіх надходжень Державного бюджету України.

У таблиці 1 наведемо склад податкових надходжень у загальній структурі доходів Державного бюджету України у 2019-2021 роках в млн. грн.

Таблиця 1

Структура доходів Державного бюджету України у 2019-2021 роках *

Показник	2019 рік		2020 рік		2021 рік	
	млн. грн.	питома вага, %	млн. грн.	питома вага, %	млн. грн.	питома вага, %
Податкові надходження	799776,04	80,12	851115,64	79,10	1107090,90	85,37
Неподаткові надходження	186684,17	18,70	212946,93	19,79	175358,00	13,52
Доходи від операцій з капіталом	183,03	0,02	79,38	0,01	328,70	0,03
Трансферти	11635,70	1,17	11874,73	1,10	14075,30	1,09
Всього доходів	998278,94	100,00	1076016,68	100,00	1296852,90	100,00

* Примітка. Складено автором на основі джерела [3].

Як свідчать дані таблиці 1, найбільшу частку у складі доходів Державного бюджету України займають саме податкові надходження. У 2019 році податків надійшло 799776,04 млн. грн., або 80,12%. У 2020 році податків надійшло більше – 851115,64 млн. грн., але у загальній структурі надходжень до бюджету питома вага зменшалась і становила 79,10%. Це відбулось за рахунок збільшення неподаткових надходжень. Їх частка досягнула у 2020 році майже 20% – 19,79%. У 2021 році податкових надходжень надійшло більше, ніж у 2019-2020 роках, – 1107090 млн. грн., а це 85,37% у загальних доходах Державного бюджету України. Важливу роль також займають неподаткові надходження. У 2019 році вони займали 18,70% у доходах Державного бюджету України, у 2020 році – 19,79%, а у 2021 році – 13,52%. Найменша питома вага у структурі бюджету припадає на доходи від операцій з капіталом.

Податки стають не тільки головним джерелом формування державного бюджету, але й важливим джерелом радикальних змін, виконуючи роль

фінансового регулятора виробництва. Податки, збори – це обов'язкові внески до бюджету відповідного рівня або до позабюджетного фонду, які здійснюються платниками в порядку та на умовах, визначених законодавчими актами [4].

Проблема наповнення доходної частини Державного бюджету України на сьогодення є однією з найбільш гострих. На основі проведеного дослідження, можна запропонувати наступні напрямки вдосконалення та шляхи збільшення доходів бюджету, а саме:

– прийняття ефективного й забезпечення стабільного чинного законодавства, його простоти й однозначності в трактуванні;

– удосконалення планування державного бюджету та впровадження стратегічного бюджетного планування;

– розробка відповідного дієвого механізму планування та регулювання податкового навантаження;

– збільшення ролі податкових надходжень, зокрема підвищення фіскальної ефективності податків за рахунок розширення податкової бази.

Література

1. Василик О. Д. Державні фінанси України : підручник. Київ : Вища школа, 1997. 238 с.

2. Бюджетний кодекс України : Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. Дата оновлення: 23.10.2022. URL: http://zakon.nau.ua/doc/?code=2456-17 (дата звернення: 11.11.2022)

3. Річні звіти Державної казначейської служби України за 2019-2021 рр. URL: https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/richnij-zvit-provikonannyaderzhavnogo-byudzhetu-ukrayini-za-2019-rik (дата звернення: 15.11.2022).

4. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-IV. Дата оновлення: 25.11.2022 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text (дата звернення: 12.11.2022).

Десятнюк О. М.,
д.е.н., професор,
проректор з науково-педагогічної роботи (міжнародна діяльність),
Ткачик Ф. П.,
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет

ІНСТРУМЕНТИ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДЛЯ СТИМУЛЮВАННЯ РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЕНЕРГОРЕСУРСІВ В УКРАЇНІ

Розбудова ефективної системи державного регулювання раціонального споживання енергоресурсів та енергозбереження передбачає обов'язковість проведення порівняльного аналізу можливості застосування різних методів та інструментів, а також їх комбінацій. Це повною мірою відноситься й до обґрунтування доцільності використання конкретних інструментів податкового регулювання.

Разом з тим, світова практика податкового регулювання свідчить про нерівномірне використання різних податків для вирішення завдання стимулювання раціонального використання енергоресурсів, тобто різні податки мають різний регуляторний потенціал в контексті енергоефективності і енергозбереження. Найбільш поширеними в цьому плані є корпоративні прибуткові податки (corporate income taxes) – в Україні це податок на прибуток підприємств – та персональні прибуткові податки (personal income taxes) – ПДФО. Саме в цих податках містяться найбільш поширені інструменти податкового регулювання, причому внаслідок запровадження в Україні податку на виведення капіталу замість податку на прибуток підприємств можна значно послабити регуляторний потенціал оподаткування в цілому, в тому числі й можливості податкового стимулювання раціонального використання енергоресурсів [1].

Достатньо значиму частку в загальних податкових надходженнях європейських країн займають енергетичні податки, що свідчить про масштаби їх використання. Так, їх питома вага в загальному обсязі податків та соціальних платежів в 2016 році дорівнювала для ЄС-28 – 4,69% (1,87% ВВП), причому за десять років (2007 – 2016 рр.) підвищене зростання цього показника було характерним для таких країн як Словенія (з 5,87% до 8,08%), Румунія (з 5,84% до 7,80%), Естонія (з 5,87% до 7,11%) [2].

Стосовно акцизних податків на енергоресурси, які за ознакою предмета оподаткування виступають ресурсними платежами, їх фактично можна віднести до екологічних податків за цілями використання. Окрім чисто фіскальних ефектів від використання, акцизи на енергоресурси мають суттєвий регуляторний потенціал. Зауважимо, що дорожчання енергоресурсів, що є наслідком застосування акцизного оподаткування, підсилює стимули споживачів до раціонального використання підакцизних товарів, включаючи раціоналізацію структури споживання енергоресурсів, а їх економія, в свою чергу, забезпечує зниження навантаження на навколишнє природне середовище.

На відміну від інших непрямих податків (насамперед, ПДВ), використання акцизів тягне за собою більш серйозні наслідки як з фіскальної, так і зі споживчої (цінової) точки зору. Пов’язане це з тим, що сума акцизу включається в базу оподаткування ПДВ, а значить, провокує збільшення останнього.

Аналогічний механізм дії мають екологічні податки, пов’язані із торгівлею (роздрібною або оптовою) енергоресурсами. Іншими непрямими податками, що використовуються (правда, не так часто) для податкового стимулювання раціонального використання енергоресурсів, є ПДВ, а також мито. Значно рідше в зазначених цілях використовується майнове оподаткування.

Також світова практика податкового стимулювання раціонального використання енергоресурсів свідчить про різну інтенсивність використання

різних інструментів податкової політики для досягнення поставлених цілей.

Так, найбільш поширеними в корпоративному прибутковому податку є такі пільги «енергетичної» спрямованості, як прискорена амортизація та податковий кредит – зменшення суми податку, що підлягає сплаті, на повну, або часткову суму витрат капітального характеру, пов'язаних з реалізацією відповідних заходів. Прискорена амортизація застосовується для стимулювання енергоефективності в промисловості майже в 60% випадків серед досліджуваних країн а податковий кредит використовується майже в 40% випадків [3].

Більшість країн світу, які обрали стратегію збільшення питомої ваги відновлювальних джерел енергії в енергобалансі, активно використовують спеціальні (пільгові) умови оподаткування на початкових стадіях розвитку сектору.

У цьому контексті перспективним напрямком для стабілізації енергетичних ринків в Україні вбачаємо використання податкових регуляторів (насамперед стимулюючого характеру) в сфері альтернативних та відновлювальних джерел електричної енергії. Власне завдяки високим темпам впровадження відновлювальної енергетики Україна посіла 8 місце в рейтингу інвестиційної привабливості в цьому секторі, порівняно з 63 позицією у 2018 р. Варто окремо звернути увагу, що домогосподарства також стали активними учасниками ринку альтернативної енергетики та починаючи з 2015 року інвестували 0,5 млрд. євро [4].

З метою стимулювання раціонального використання енергоресурсів в Україні, вважаємо доцільним імплементувати в українську практику податкового регулювання енергетичних ринків такі заходи, як:

- оптимізація податкових пільг з ПДВ та ввізного мита для імпортерів енергозберігаючого обладнання, якщо аналогів такого обладнання немає в Україні. При цьому необхідно розробити чіткий механізм визначення «аналогу» – не за розмірами, а за якісними характеристиками обладнання та матеріалів;

- надання податкових кредитів підприємствам, які виготовляють

енергозберігаюче обладнання та реалізують його, як на внутрішньому ринку, так і закордоном;

- надання податкових преференцій для фірм, які реінвестують прибуток в придбання енергозберігаючої техніки й технологій;

- надання суб'єктам господарювання пільг зі сплати земельного податку, якщо об'єкт оподаткування безпосередньо пов'язаний з розміщенням установок, що виробляють електричну енергію з відновлюваних джерел;

- зменшення тарифів для альтернативної енергетики до середньосвітового рівня, що унеможливить отримання надприбутків компаніями, які виробляють альтернативну енергетику, та зменшить фінансове навантаження на споживачів.

Література

1. Іванов Ю. Б. Податкова політика у сфері енергоефективності. *Формування ринкової економіки в Україні*. 2018. Вип. 40. Ч. 1. С. 135-143.

2. Environmental tax revenues. Official website of the European Union. URL: http://ec.europa.eu/eurostat/cache/metadata/en/env_ac_tax_esms.html (application date: 11.12.2022).

3. Tax credit for energy transition (CITE). *Site of International Energy Agency.* URL: https://www.iea.org/policiesandmeasures/pams/france/name-22732-en.php (application date: 11.12.2022).

4. Омельченко В. Ю., Чекунова С. І., Білявський М. Л. Комплекс рішень для сталого розвитку ВДЕ в Україні. Аналітичне дослідження. 2020. URL: https://razumkov.energy/assets/books/OMELCHENKO-VDE-4.pdf?fbclid=IwAR3lmfnCThML9uXi75x0Hpdk0V6Mdfh57ER-Gn6DO1bYjbGzp-CTnwc4Cu4 (application date: 11.12.2022).

Дурман М. О.,
д.держ.упр., доцент, професор кафедри державного управління і місцевого самоврядування,
Хмельницька М. В., *здобувач*
Херсонський національний технічний університет

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВИХ АДМІНІСТРАЦІЙ У ФІНАНСОВО-БЮДЖЕТНІЙ СФЕРІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

З початком військової агресії російської федерації проти України бюджетних процес зазнав суттєвих змін, особливо в громадах, в яких створили військові адміністрації. Особливості здійснення бюджетного процесу в умовах правового режиму воєнного стану було визначено ще 2015 року в Законі України «Про правовий режим воєнного стану» [1]. Стаття 10, частина друга цього Закону передбачала, що «у разі утворення військової адміністрації населеного пункту (населених пунктів) Верховна Рада України за поданням Президента України може прийняти рішення про те, що в період дії воєнного стану та 30 днів після його припинення чи скасування:

1) начальник військової адміністрації:

– крім повноважень, віднесених до його компетенції цим Законом, здійснює повноваження сільської, селищної, міської ради, її виконавчого комітету, сільського, селищного, міського голови; …».

На сьогодні Верховна Рада України своїми постановами визначила низку громад Донецької, Житомирської, Луганської, Запорізької, Харківської та Херсонської областей, керівники військових адміністрацій яких виконують свої повноваження в межах, визначених вищезгаданим Законом. Наприклад, для Херсонської області є три таких постанови – від 03.11.2022 р. № 2706-IX [2], від 16.11.2022 р. № 8209 [3] та від 13.12.2022 р. № 8269 – на момент підготовки публікації, ще не була доступною на сайті Верховної Ради України.

Крім того, положення пп. 5 п. 22 Прикінцевих та перехідних положень Бюджетного Кодексу України (далі – БКУ) передбачено, що в умовах воєнного стану або для здійснення згідно із законом заходів загальної мобілізації функції

органів місцевого самоврядування, їх виконавчих органів, місцевих державних адміністрацій, військово-цивільних адміністрацій у частині бюджетних повноважень здійснюють військові адміністрації (зміни внесено відповідним Законом України від 15.03.2022 р. № 2134 [4]).

Для підсилення цієї норми та упорядкування бюджетного процесу в умовах правового режиму воєнного стану на місцевому рівні було прийнято Постанову КМУ від 11.03.2022 р. № 252 [5]. Пунктом 2 цієї Постанови визначаються повноваження військових адміністрацій населених пунктів, обласних, районних та Київської міської військової адміністрації, а саме (далі – невичерний перелік):

– приймають рішення про внесення змін до рішень про місцеві бюджети;

– здійснюють без погодження відповідною комісією місцевої ради передачу бюджетних призначень від одного головного розпорядника бюджетних коштів до іншого, перерозподіл видатків бюджету за бюджетними програмами;

– затверджують місцеві (цільові) програми (вносять до них зміни) з дотриманням вимог статті 91 Бюджетного кодексу України;

– здійснюють розподіл та перерозподіл обсягів трансфертів з державного та місцевих бюджетів місцевим бюджетам;

– здійснюють управління коштами місцевих бюджетів без оприлюднення нормативно-правових актів та інших документів, які застосовуються під час бюджетного процесу;

– затверджують місцеві бюджети, складені місцевими фінансовими органами.

Як бачимо, практично все управління діяльністю в фінансово-бюджетній сфері територіальної громади перебирає на себе військова адміністрація. Проте це стосується тільки громад, в яких військові адміністрації створено та призначено начальників. В усіх інших випадках органи місцевого самоврядування та їх виконавчі органи здійснюють свої повноваження у звичайному режимі за встановленими процедурами.

Отже, хоча бюджетний процес на місцевому рівні й зазнав суттєвих змін, проте існує низка законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів, що дозволяють органам місцевого самоврядування та військовим адміністраціям ефективно діяти у фінансово-бюджетній сфері в умовах правового режиму воєнного стану.

Література

1. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text (дата звернення: 17.12.2022).

2. Про здійснення начальниками військових адміністрацій населених пунктів у Бериславському, Геніческому, Каховському, Скадовському, Херсонському районах Херсонської області повноважень, передбачених частиною другою статті 10 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» : Постанова Верховної Ради України від 03.11.2022 р. № 2706-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2706-20#Text (дата звернення: 17.12.2022).

3. Про здійснення начальниками військових адміністрацій населених пунктів у Херсонській області повноважень, передбачених частиною другою статті 10 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» : Постанова Верховної Ради України від 16.11.2022 р. № 2778-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-20#Text (дата звернення: 17.12.2022).

4. Про внесення змін до розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Бюджетного кодексу України та інших законодавчих актів України : Закон України від 15.03.2022 р. № 2134-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2134-20#Text (дата звернення: 17.12.2022).

5. Деякі питання формування та виконання місцевих бюджетів у період воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 11.03.2022 р. № 252. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/252-2022-%D0%BF#Text (дата звернення: 17.12.2022).

Дурман О. Л.,
к.держ.упр., доцент, доцент кафедри державного управління і місцевого самоврядування
Козир О. В., *здобувач*
Херсонський національний технічний університет

ПЕРСПЕКТИВИ СПЛАТИ ЄДИНОГО ПОДАТКУ 2023 РОКУ

З початком повномасштабної військової агресії російської федерації проти України наша економіка увійшла в кризовий стан і перебуває у ньому до сих пір. Тому для підприємців та пересічних громадян законодавча та виконавча гілки влади вирішили запровадити для них низку пільг. Так, наприклад, 15 березня 2022 року український парламент ухвалив Закон України, за яким компаніям із оборотом до 10 млрд. грн. дозволив переходити на спрощену систему оподаткування, як на умовах ФОП фізичні особи-підприємці (далі - ФОП), які перебували в ІІІ-ій групі спрощеної системи оподаткування. Таким чином, вони всі отримали можливість платити єдиний податок (далі - ЄП) у розмірі 2%, проте для таких платників увели норму щодо подачі звітності не щоквартально, а помісячно [1].

Розглянемо ж тепер загальну інформацію щодо ставок ЄП у розрізі груп платників. Так, сума ЄП для ФОП І-ої групи може складати до 10% від прожиткового мінімуму для працездатних осіб і наступного року його встановлено на рівні 2684 грн. [2]. Таким чином, ставка ЄП визначається межею у 286,4 грн., проте може бути встановленою нижчою на території громади в залежності від рішення відповідної місцевої ради. Оскільки в цій групі працюють виключно одноосібники, які здійснюють роздрібний продаж товарів на ринках та/або надають побутові послуги населенню, то місцеві ради можуть передбачити зменшення цієї ставки, якщо місцева влада хоче підтримати своїх підприємців. В той же час з 1 квітня 2022 року і до закінчення воєнного, надзвичайного стану ФОП І-ої групи мають право не нараховувати і не сплачувати податок. Але можуть нараховувати і сплачувати його добровільно.

Цього 2022 року І-ша група платників ЄП має річний ліміт доходу 1085500 грн., у 2023 році вона буде обмежена 1118900 грн. (трішки більше, ніж 1,1 млн. грн.), що складає 90 тис. грн. на місяць.

Для платників ЄП ІІ-ої групи, що займаються наданням послуг, у тому числі побутових, виробництвом та/або продажем товарів, а також здійснюють діяльність у сфері ресторанного господарства, граничний розмір єдиного податку встановлюється до 20% від мінімальної зарплати. Органи місцевого самоврядування можуть встановлювати своїм рішенням розмір ЄП для цієї групи менше, ніж 20%. На сьогодні максимальна межа ЄП для цієї групи оподаткування складає 1340 грн. (20% від 6 700 гривень – розміру мінімальної заробітної плати). І такий же рівень залишиться і 2023 року, оскільки розмір мінімальної заробітної плати збільшуватися не буде. При цьому ФОП ІІ-ої групи має річний ліміт доходу: до 834 розмірів мінімальної заробітної заплати. У 2023 році це буде складати 5587800 грн. (більше 5,5 млн. грн. або 465 тис. грн. на місяць). Як і для платників ЄП І-ої групи, платники ЄП другої групи мають право не нараховувати і не сплачувати податок. Але можуть нараховувати і сплачувати його добровільно.

Для фізичних осіб–підприємців, які є платниками ЄП ІІІ-ої групи, 2023 року ставка залишається незмінною – 5% від суми доходів для неплатників ПДВ, 3% від суми доходів для платників ПДВ, і, поки що, спеціальні 2% для неплатників ПДВ на час дії воєнного стану. На відміну від ставок ЄП для І-ої і ІІ-ої групи платників податків, органи місцевого самоврядування не можуть впливати на ці ставки. Також відсутні пільги по сплаті ЄП для цієї групи – повинні платити всі. Максимальна межа доходу для платників та неплатників ПДВ теж залишається незмінною – 7 818 900 грн. на рік (майже 650 тис. грн. на місяць). Обмежень по кількості найманих працівників теж немає.

Проте є певні запитання щодо доцільності залишення пільгової ставки оподаткування у розмірі 2%. Так, за словами голови Комітету Верховної Ради з питань фінансів, податкової та митної політики Д. Гетьманцева, 2% податку від доходу все ж таки скасують наступного року. Таке рішення вже погоджено на

рівні Міністерства фінансів України та з Міжнародним валютним фондом. Швидше за все це станеться з 1 березня 2023 року. Це пов'язано, насамперед, з тим, що на основі цієї податкової пільги було створено декілька схем легалізації незаконно одержаних коштів та недоотриманням чималої суми до бюджету. За майже 8 місяців дії пільгового оподаткування державний бюджет недоотримав близько 7 млрд. грн. [3].

Таким чином, ми бачимо, що в умовах правового режиму воєнного стану, держава створює умови для того, щоб полегшити діяльність малого та середнього підприємництва через надання пільг по сплаті єдиного податку або через зменшення його ставок. Проте є й негативні моменти, які виражаються в зменшенні надходжень до місцевих бюджетів або через створення схем незаконно одержаних коштів і зменшення надходжень вже до державного бюджету. Тому слід проводити активний аналіз цієї сфери оподаткування і запроваджувати нові регулювання для зменшення негативних явищ.

Література

1. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану : Закон України від 15.03.2022 р. № 2120-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text (дата звернення: 16.12.2022).

2. Про Державний бюджет України на 2022 рік : Закон України від 02.12.2021 р. № 1928-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1928-20#Text (дата звернення: 16.12.2022).

3. Вереньова Д. Податки для ФОПів у 2023 році: що заклали у бюджет та які пільги планують скасувати: 24 канал. URL: https://24tv.ua/business/podatki-dlya-fop-2023-ukrayina-shho-zaklali-u-byudzhet-pilgi_n2216384 (дата звернення: 16.12.2022).

Кужелєв М. О.,
д.е.н., професор, професор кафедри фінансів,
Національний університет «Києво-Могилянська академія»

ПУБЛІЧНІ ФІНАНСИ УКРАЇНИ: ВПЛИВ ВІЙНИ, НОВІ ВИКЛИКИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Для України 2022 рік став переломним не тільки в суспільному житті країни, але й мав структурні наслідки для економічної системи та, відповідно, вплинув на основні макроекономічні показники публічних фінансів. Початок активної фази агресії російської федерації, тимчасова окупація частин Донецької, Луганської, Київської, Харківської, Сумської, Чернігівської, Запорізької, Миколаївської областей та восьмирічна окупація Криму суттєво вплинули на фінансовий сектор країни. А якщо додати руйнування сотень промислових, торговельних, сільськогосподарських підприємств – платників податків, системні бомбардування об'єктів критичної інфраструктури, зупинку портів та шалену міграцію населення, то можна стверджувати про повну зміну економічної парадигми в країні.

Так за попередніми оцінками вітчизняних та міжнародних експертів ВВП України скоротився на третину, а країна практично виживає за рахунок міжнародних грантів та допомоги партнерів. Плановий дефіцит державного бюджету складає 37% ВВП на фоні збільшення потреб у фінансуванні Збройних Сил України та ліквідації першочергових наслідків обстрілів та бомбардувань. Крім того, у 2022 році відбулася емісія 379 млрд. грн., а валютні резерви, як це не парадоксально, зросли до позначки 28 млрд. дол. США. За підсумками року прогнозується інфляція на рівні 30%, державний борг до ВВП сягне 85-95%, а девальвація – 33%. Чотири з сімдесяти одного банків другого рівня припинили свою роботу. Окреме питання – сільське господарство, адже аграрії не тільки не змогли експортувати свою продукцію та виконати міжнародні контракти (так звана «зернова угода» не вирішує проблеми), але й

зіткнулися з проблемою урожаю 2022 року (дефіцит та вартість паливно-мастильних матеріалів, зруйновані або перевантажені минулорічним зерном елеватори, непрацююча логістика, закриті порти та ін.). Саме за таких умов зараз функціонує національна фінансова система [1; 2].

Особливо цікавим стає питання основних тенденцій розвитку економіки України у 2023 році та комплекс дій уряду для її стабілізації, тому що побудова будь-яких прогнозів в умовах війни неможлива (принаймні у конкретних цифрах та показниках), але можна зробити деякі припущення. Щодо негативних прогнозів, то у 2023 році не з'являться позитивні тенденції економічного зростання, вільний рух капіталів та такі компенсатори, як репарації. Тому, на наш погляд, треба підготувати підґрунтя для стабілізації та відновлення системи публічних фінансів в наступні роки.

Ключовою проблемою залишиться міграція населення, тому треба створити умови для активного працевлаштування переміщених осіб всередині країни та «повернути» більшість з тих, хто змушений був емігрувати за кордон. Лише вирішення цього питання дозволить відроджувати економіку країни, а ті моделі, які вже пропонуються передбачають, що успіх можливий після повернення кількості населення до позначки 50 млн. осіб. А для цього потрібно створити певні умови: податкові пільги, програми кредитування малого та середнього бізнесу, спрощення процедур, заборона «общипувати гусака так, щоб він не кричав» і, нарешті, реформування судової та правоохоронної системи (rule of law) [3-6].

Доволі важливим буде зростання ролі державних підприємств у відновленні економіки після перемоги, тому що саме держава залишається великим власником у структурі економічних відносин та найбільшим роботодавцем. Достатньо згадати, що загальна вартість активів державних підприємств станом на 01.01.2022 року становила 1,7 трлн. грн.; у державному секторі промисловості було задіяно 715 тис. працівників, а 842 млрд. грн. (19% національного ВВП у 2022 році) становили лише непрямі субсидії споживачам через Нафтогаз України [2].

Однак слід стимулювати й розвиток приватного капіталу, а держава в свою чергу має відігравати роль регулятора, який забезпечує певні умови управління для ефективного функціонування економіки, тому краще мати меншу державну систему, але більш ефективну.

Таким чином, війна в Україні призвела до суттєвих зрушень у системі публічних фінансів і потребує розробки ефективного механізму захисту економіки від існуючих викликів та загроз й розробки програми післявоєнної відбудови нашої країни.

Література

1. CASE Україна. Центр соціально-економічних досліджень. URL: https://case-ukraine.com.ua/media/?publications (дата звернення: 15.12.2022).

2. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: https://mof.gov.ua/uk (дата звернення: 15.12.2022).

3. Kuzheliev M. Financial resources of public sector of economy in ensuring realization of financial policy ofthe country. Association agreement: driving integrational changes : collective monograph / edited by R. Iserman, M. Dei, O. Rudenko,Y. Tsekhmister, V. Lunov. Accent Graphics Communications Chicago, Illinois, USA, 2019. P. 374-385.

4. Kuzheliev M., Rekunenko I., Nechyporenko A., Nemsadze G. Discretionary budget expenditure in the system of state regulation of the country's socioeconomic development. *Public and Municipal Finance*. 2018. № 7. P. 8-18.

5. Нечипоренко А. В., Чернишова Т. О. Напрями вдосконалення системи управління публічними фінансами в Україні. *Управління публічними фінансами та проблеми забезпечення національної економічної безпеки* : збірник тез Податкового конгресу (12 грудня 2019 р.). Ірпінь, 2019. С. 353-356.

6. Кужелєв М. О. Управління публічними фінансами в умовах реформування економіки України. *Стратегія і практика інноваційного розвитку фінансового сектору України* : зб. матер. III Міжнар. наук.-практ. конф. (26-27 березня 2020 р.). Ірпінь, 2020. С. 42-44.

Лопушинський І. П.,
д.н. з держ. управл., професор, заслужений працівник освіти України,
завідувач катедри державного управління і місцевого самоврядування
Козир О. В., *здобувач*
Херсонський національний технічний університет

ДОСТУП ГРОМАДСЬКОСТІ ДО ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ПРО БЮДЖЕТНІ КОШТИ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ МЕХАНІЗМ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

2021 року світова спільнота відзначила 255-у річницю від дати ухвалення в Швеції першого в світі законодавчого акта про свободу доступу до інформації, що був надзвичайно прогресивним на той час, оскільки він скасовував цензуру та гарантував свободу інформації, свободу друку та відкритість урядових документів.

На сьогодні уже понад 110 країн мають законодавчі положення, що тією чи іншою мірою регулюють питання доступу до інформації. 2011 року парламентом нашої держави було ухвалено Закон України «Про доступ до публічної інформації» [1], що, за рейтингом авторитетних міжнародних організацій Centre for Law and Democracy та Access Info тривалий час входив до десятки найкращих законів з доступу у світі. Відтак у нашій країні розпочалося впровадження нового потужного антикорупційного інструменту для всіх, кому небайдужі процеси в державі та суспільстві. Цей Закон [1] став основою для впровадження прозорості та відкритості суб'єктів владних повноважень і створення механізмів реалізації права кожного на доступ до публічної інформації.

Як відомо, право на інформацію є окремим конституційним правам особи, що регулюється законодавством України. Інформаційні права людини – це гарантовані державою можливості людини задовольняти її потреби в отриманні, використанні, поширенні, охороні і захисті потрібного для

життєдіяльності обсягу інформації. Гарантоване Конституцією України право на інформацію в наш динамічний стає все більш важливим для існування демократичного суспільства. Саме тому доступ до публічної інформації, що врегульований Законом України «Про доступ до публічної інформації» [1], є дуже зручним і ефективним інструментом для громадськості в отриманні суспільно значущої інформації.

Відповідно до частини першої статті 1 Закону «Про доступ до публічної інформації» [1] публічна інформація – це відображена та задокументована будь-якими засобами та на будь-яких носіях інформація, що була отримана або створена в процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків, передбачених чинним законодавством, або яка знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, а також у інших розпорядників [1].

Крім правовідносин, що врегульовані Законом України «Про звернення громадян» [6], існує також порядок отримання громадянами інформації, яка є у розпорядженні органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Цей порядок і було врегульовано саме Законом України «Про доступ до публічної інформації» [1].

Далі розглянемо законодавчі основи з приводу доступу до публічної інформації, що стосуються бюджетних коштів, державного та комунального майна. Відповідно до статті 2 Бюджетного кодексу України, бюджетні кошти (кошти бюджету) – це належні відповідно до законодавства надходження бюджету та витрати бюджету [2].

У зв'язку з доступом до публічної інформації щодо бюджетних коштів частиною п'ятою статті 6 Закону України від 13 січня 2011 року № 2939-VI «Про доступ до публічної інформації» [1] закріплено положення про те, що «не може бути обмежено доступ до інформації про складання, розгляд і затвердження бюджетів, кошторисів розпорядників бюджетних коштів та плани використання бюджетних коштів одержувачів бюджетних коштів, а також їх виконання за розписами, бюджетними програмами та видатками (крім таємних видатків відповідно до статті 31 Бюджетного кодексу України), взяття

розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів бюджетних зобов'язань або здійснення розпорядження бюджетними коштами у будь-який інший спосіб, планування, формування, здійснення та виконання закупівлі товарів, робіт і послуг за бюджетні кошти, у тому числі оборонних закупівель (крім випадків, якщо окрема інформація про закупівлі товарів, робіт і послуг становить державну таємницю відповідно до Закону України «Про державну таємницю»), володіння, користування чи розпорядження державним, комунальним майном, у тому числі до копій відповідних документів, умови отримання цих коштів чи майна, прізвища, імена, по батькові фізичних осіб та найменування юридичних осіб, які отримали ці кошти або майно (крім випадків, передбачених частиною другою статті 23 Закону України «Про основи національного спротиву»). Не може бути також обмежено доступ до інформації про наявність у фізичних осіб податкового боргу. Не підлягає обмеженню також доступ до інформації про стан і результати перевірок та службових розслідувань фактів порушень, допущених у сферах діяльності, зазначених у цій частині. Доступ до зазначеної інформації забезпечується розпорядниками інформації відповідно до положень статті 5 Закону [1].

Своїм Указом від 5 травня 2011 року № 547/2011 «Питання забезпечення органами виконавчої влади доступу до публічної інформації» [3], виданим на виконання Закону України «Про доступ до публічної інформації» [1] Президент України доручив Кабінету Міністрів України, центральним органам виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласним, Київській, Севастопольській міським, районним державним адміністраціям забезпечити безумовне виконання Закону України «Про доступ до публічної інформації» [1], зокрема «сприяти депутатам місцевих рад, громадським організаціям, громадським радам, громадянам у здійсненні громадського контролю за забезпеченням органами виконавчої влади доступу до публічної інформації шляхом проведення громадських слухань, громадської експертизи тощо» [3].

Відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації» [1] та Указу Президента України від 5 травня 2011 року № 547 «Питання

забезпечення органами виконавчої влади доступу до публічної інформації» [3] Кабінет Міністрів України своєю постановою від 25 травня 2011 року № 583 «Питання виконання Закону України «Про доступ до публічної інформації» в Секретаріаті Кабінету Міністрів України, центральних та місцевих органах виконавчої влади» [4] установив, що «запит (на отримання інформації – *авт*.) може бути поданий особисто до спеціальних структурних підрозділів або посадовим особам, які організовують встановленому порядку доступ до публічної інформації, якою володіє розпорядник інформації, в робочий час згідно з правилами внутрішнього трудового розпорядку [4].

Закон України від 11 лютого 2015 року № 183-VIII «Про відкритість використання публічних коштів» [5] визначає умови та порядок забезпечення доступу до інформації про використання публічних коштів розпорядниками та одержувачами коштів державного і місцевих бюджетів, суб'єктами господарювання державної і комунальної власності, фондами загальнообов'язкового державного соціального страхування.

За визначенням цього Закону [5], «публічні кошти – кошти державного бюджету (крім таємних видатків), бюджету Автономної Республіки Крим та місцевих бюджетів, кредитні ресурси, надані під державні та місцеві гарантії, кошти Національного банку України, державних банків, державних цільових фондів, Пенсійного фонду України, фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування, а також кошти суб'єктів господарювання державної і комунальної власності, отримані ними від їхньої господарської діяльності» [5].

Цей Закон [5] поширюється на відносини, пов'язані з підготовкою і оприлюдненням розпорядниками та одержувачами коштів державного і місцевих бюджетів, підприємствами, Національним банком України, державними банками, державними цільовими фондами, а також фондами загальнообов'язкового державного соціального страхування та органами Пенсійного фонду інформації про заплановане і фактичне використання публічних коштів.

Інформація, що оприлюднюється згідно із Законом [5], готується

розпорядниками та одержувачами коштів Державного бюджету України, бюджету Автономної Республіки Крим і місцевих бюджетів, органами Пенсійного фонду, підприємствами, а також фондами загальнообов'язкового державного соціального страхування та подається ними для оприлюднення на єдиному вебпорталі використання публічних коштів.

Відповідальність за недостовірність і неповноту інформації, оприлюдненої згідно із Законом [5], несуть керівники розпорядників та одержувачів коштів державного і місцевих бюджетів, підприємств, органів Пенсійного фонду, а також фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Відомості, що оприлюднюються згідно із Законом [5], повинні бути повними, правдивими, точними та реально відбивати фактичні дані станом на відповідну дату або за відповідний період часу.

Отже, як видно, державою створено всі належні умови для безперешкодного доступу до публічної інформації, у тому числі й інформації про бюджетні кошти, державне і комунальне майно.

Водночас, майже дванадцятирічна практика застосування Закону «Про доступ до публічної інформації» [1] засвідчила, що забезпечення в Україні прозорості й відкритості суб'єктів владних повноважень і створення таких, що працюють, механізмів реалізації права кожного на доступ до публічної інформації, у тому числі й щодо публічних фінансів і державного та комунального майна – завдання, як виявилося, не з простих.

Попри те, що Закон «Про доступ до публічної інформації» [1] ухвалено відносно давно, проблеми із задоволенням доступу до публічної інформації залишаються. Як свідчать дані Барометра ІМІ, неправомірна відмова або незадоволення запитів на доступ до публічної інформації є одним із основних порушень свободи слова. Разом з тим, посадовці не завжди порушують Закон [5] саме для приховання інформації, свідомо намагаються ввести громадськість в оману тощо. Часто це трапляється через недостатню обізнаність виконавця щодо положень законодавства про інформацію.

Отже, у разі звернення із запитом до юридичної особи про надання інформації щодо використання бюджетних коштів такий запит має бути задоволений, навіть якщо це юридична особа приватного права. Відмова в задоволенні запиту на підставі того, що юридична особа має приватну форму власності, буде неправомірною.

Література

1. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13.01.2011 р. № 2939-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text (дата звернення: 16.12.2022).

2. Бюджетний кодекс України: чинне законодавство із змінами та допов. на 01 жовтня 2022 року: Офіц. текст. Київ : Алерта, 2022. 234 с.

3. Питання забезпечення органами виконавчої влади доступу до публічної інформації : Указ Президента України від 05.05.2011 р. № 547/2011. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/547/2011#Text (дата звернення: 16.12.2022).

4. Питання виконання Закону України «Про доступ до публічної інформації» в Секретаріаті Кабінету Міністрів України, центральних та місцевих органах виконавчої влади : Постанова Кабінету Міністрів України від 25.05.2011 р. № 583. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/583-2011-%D0%BF#Text (дата звернення: 16.12.2022).

5. Про відкритість використання публічних коштів: Закон України від 11.02.2015 р. № 183-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183-19#Text (дата звернення: 16.12.2022).

6. Про звернення громадян : Закон України від 02.10.1996 р. № 393/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення: 16.12.2022).

Митіна А. А., *здобувач*
Науковий керівник: **Посаднєва О. М.**,
к.е.н., доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування,
Херсонський національний технічний університет

ВПЛИВ ПОДАТКОВИХ ПІЛЬГ НА ФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТНИХ РЕСУРСІВ ДЕРЖАВИ

В умовах нового етапу глобалізації соціальна політика України суттєво модифікується, розширюються її функції та завдання. Проте механізм її реалізації дедалі ускладнюється через військові дії в Україні та необхідність лібералізації фіскальної політики держави, що має сприяти інноваційному розвитку суспільства. Відповідно, необхідно зменшити податковий тиск на реальний сектор економіки, що згодом унеможливлює виконання багатьох соціальних завдань. Однією із суттєвих перешкод на шляху ефективної реалізації соціальної політики в Україні є недостатній рівень її фінансового забезпечення у поєднанні з нераціональним плануванням, розподілом та неефективним використанням наявних фінансових ресурсів.

В Україні застосовується найпоширеніший у світі порядок оподаткування, за яким функції нарахування і сплати податку покладаються на платника податку, тому конкретні суми належних і отриманих податкових пільг розраховуються безпосередньо платниками в розрізі видів податків і пільг. З точки зору публічних фінансів податкові пільги – це «випадаючі» доходи бюджету.

Згідно з довідником пільг станом на 01.01.2022 року було затверджено 81 шт. податкових пільг, що є витратами доходів бюджету. Найбільшу кількість пільг надають платникам податку на додану вартість (36 пільг) та платникам податку на прибуток (20 пільг). Більшість пільг запроваджуються парламентом на невизначений термін, що звужує базу оподаткування та несправедливо перекладає податковий тягар на ефективних суб’єктів господарювання, які не

користуються податковими пільгами (як правило, це представники середнього підприємництва) [1].

Основним недоліком системи пільгового оподаткування в Україні є відсутність державної системи оцінки та моніторингу пільг. Надаючи необґрунтовані пільги, держава втрачає мільярди гривень, оскільки не може об'єктивно оцінити їх ефективність.

Також Державний бюджет України зазнає значних втрат від тіньової економіки, зокрема через порушення митних правил, контрабанду та корупція на кордоні – на суму від 70 до 120 млрд. грн. щороку. Викликом для податкової системи в останні роки став контрафакт – виробництво та продаж фальсифікованих товарів, без сплати акцизного податку. Щорічно втрата бюджету від цього явища становить близько 38-43 млрд. грн. Від формування схемного податкового кредиту з бюджету втрачається від 24 до 30 млрд. грн. Найменше державний бюджет втрачає через використання псевдо-ФОП замість найманих працівників (6-10 млрд. грн.) та заниження виторгу ФОПів (1,6-3 млрд. грн. на рік) [2, с. 54-55].

За таких обставин, для оптимізації системи бюджетних видатків у напрямку забезпечення соціально економічного розвитку держави слід:

1. Посилити контроль за платниками податків для зменшення кількості корупційних схем та унеможливлення ухилення від сплати податків. Необхідно збільшити розміри штрафів за порушення податкового законодавства та застосовувати поряд зі штрафними санкціями заходи немайнового характеру.

2. Посилити координацію діяльності різних державних органів і розроблення комплексних методів боротьби з ухиленням від сплати податків і зборів між відповідними органами: Державною службою фінансового моніторингу України – Національним банком України – Державною податковою службою України – Бюро економічної безпеки України - іншими правоохоронними органами.

3. Посилити інформаційну та аналітичну складові діяльності митниці шляхом поетапного налагодження обміну митною інформацією з всіма

країнами – сусідами та торговельними партнерами України, зокрема через розгортання комп'ютеризованої транзитної системи (NCTS) (повна реалізація Закону України від 12.09.2019 року № 78-IX) та завершення процесу приєднання України до Конвенції про процедуру спільного транзиту (прямий обмін даними між українською митницею та митними органами країн ЄС).

4. Важливим джерелом збільшення бюджетних надходжень є зменшення податкових пільг. Обговорення податкових пільг має стати частиною бюджетного процесу. Це означає, що до податкових пільг мають застосовуватися ті ж правила та вимоги, що й до інших видатків бюджету.

5. Оптимізацію системи державних видатків неможливо здійснити без фундаментальної перебудови системи соціальних виплат. Серед напрямків її вдосконалення, на нашу думку, основними є: удосконалення моніторингу системи соціальних виплат шляхом визначення конкретних цілей, завдань та показників виконання бюджетних програм соціального захисту населення, забезпечення оцінки та моніторингу системи соціальних виплат. коригування видів державної соціальної допомоги, здійснення заходів щодо посилення адресності соціальної підтримки окремих груп населення з урахуванням матеріального стану та умов проживання сім'ї.

6. Формування податкової культури населення, в тому числі платників податків, роз'яснення порядку застосування податкового законодавства та організації навчання платників податків.

Література

1. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: https://www.minfin.gov.ua/ (дата звернення: 14.12.2022).

2. Дубровський В., Черкашин В., Гетман О. Порівняльний аналіз фіскального ефекту від застосування інструментів ухилення/уникнення оподаткування в Україні: 2021. *Центр соціально-економічних досліджень CASE Україна*. Київ, 2021. 55 с.

Остапенко Д. І., *здобувач*
Науковий керівник: **Сідельникова Л. П.**,
д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів, обліку та оподаткування,
Херсонський національний технічний університет

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ

Механізм оцінки фіскальної значимості і фіскальної ефективності ПДВ передбачає аналіз впливу податкового навантаження на національну економіку, визначення ефективності механізму адміністрування непрямих податків в цілому та податку на додану вартість зокрема, дослідження рівня мобілізації та рівномірності надходжень ПДВ до державного бюджету тощо. На підставі систематизації існуючих методик оцінки фіскальної ефективності податку на додану вартість складено таблицю 1, в якій наведено дві групи індикаторів, що характеризують фіскальну значимість та фіскальну ефективність ПДВ.

Фіскальна значимість ПДВ у ВВП держави характеризує перерозподіл ВВП через бюджет держави. Як бачимо з таблиці 1, фіскальна значимість ПДВ у ВВП у 2019-2021 роках поступово зростає: 9,53%; 9,55%; 9,83% відповідно (у 2020 році збільшення склало 0,02 в.п.; у 2021 році - 0,28 в.п.).

Фіскальна значимість ПДВ у зведеному бюджеті відображає питому вагу надходжень цього податку в доходах бюджету. Як бачимо з таблиці 1, фіскальна значимість ПДВ у доходах Зведеного бюджету України у 2020 році знизилася порівняно з попереднім роком на 0,26 в.п.; натомість, у 2021 році - зросла на 3,18 в.п. В цілому, у 2019-2021 роках ПДВ забезпечує майже третину доходів зведеного бюджету: 29,36%; 29,10%; 32,28% відповідно.

Аналіз фіскальної значимості податку показав, що ПДВ, хоч і забезпечує значну частку доходів зведеного бюджету, однак вона є меншою від потенційної. Оцінка фіскальної значимості ПДВ у ВВП України свідчить по те, що цей податок має суттєвий вплив на перерозподіл ВВП через бюджет держави. В той же час, наявна динаміка індикаторів фіскальної значимості ПДВ вказує на нестабільність податкового механізму.

Таблиця 1

Індикатори фіскальної ефективності податку на додану вартість, млн. грн. *

Показники	2019 рік	2020 рік	2021 рік	Відхилення, 2020/2019		Відхилення, 2021/2020	
				сума, млн. грн.	темп прир., %	сума, млн. грн.	темп прир., %
ПДВ	378 690,2	400 600,1	536 489,2	+21909,9	+5,79	+135889,1	+33,92
Доходи ЗБУ	1 289 849,2	1 376 673,7	1 662 242,7	+86824,5	+6,73	+285569,0	+20,74
ВВП	3 974 564	4 194 102	5 459 574	+219538	+5,52	+1265472	+30,17
Кінцеві споживчі витрати	2 918 278	3 053 971	3 736 498	+135693	+4,65	+682527	+22,35
Індикатори фіскальної ефективності ПДВ, %				Відхилення, 2020/2019 (в.п.)		Відхилення, 2021/2020 (в.п.)	
Ефективна ставка	12,98	13,12	14,36	+0,14		+1,24	
Продуктивність	64,88	65,59	71,79	+0,71		+6,20	
Індикатори фіскальної значимості ПДВ				Відхилення, 2020/2019 (в.п.)		Відхилення, 2021/2020 (в.п.)	
Фіскальна значимість, % до ВВП	9,53	9,55	9,83	+0,02		+0,28	
Фіскальна значимість, % до доходів ЗБУ	29,36	29,10	32,28	-0,26		+3,18	
Коефіцієнт еластичності				Відхилення, 2020/2019 (в.п.)		Відхилення, 2021/2020 (в.п.)	
Приріст ПДВ, %	101,12	105,79	133,92	+4,67		+28,13	
Приріст ВВП, %	111,69	105,52	130,17	-6,17		+24,65	
Коефіцієнт еластичності	0,91	1,00	1,03	+0,09		+0,03	

* Примітка. Складено автором за даними джерел [1].

Ефективна ставка ПДВ показує відносну ефективність адміністрування податку. Чим ближче цей показник наближається до нормативної ставки ПДВ, тим ефективнішим є процес адміністрування. Як бачимо з таблиці 1, ефективність адміністрування ПДВ протягом аналізованого періоду поступово зростає. Так, у 2019-2021 роках ефективна ставка ПДВ складає: 12,98%; 13,12%; 14,36% відповідно (у 2020 році збільшення склало 0,14 в.п.; у 2021 році - 1,24 в.п.). Отже, протягом періоду дослідження ефективна ставка ПДВ була невеликою, що суттєво знижує фіскальний потенціал номінальної ставки цього податку. На жаль, в Україні вирішальним чинником при визначенні ставки ПДВ є намагання забезпечити надходження достатніх коштів до бюджету без

урахування спроможностей споживачів та інтересів виробників.

Продуктивність ПДВ характеризує рівень співвідношення ефективної та стандартної ставки податку, тобто відображає реальний рівень оподаткування податкової бази. Як бачимо з таблиці 1, рівень оподаткування податкової бази податком на додану вартість протягом аналізованого періоду поступово збільшується. Так, у 2019-2021 роках продуктивність ПДВ складає: 64,88%; 65,59%; 71,79% відповідно (у 2020 році збільшення склало 0,71 в.п.; у 2021 році - 6,20 в.п.). Тобто податкові надходження поступово збільшуються не тільки за рахунок зростання бази, а й завдяки збільшенню рівня її використання.

Податок є еластичним, якщо коефіцієнт еластичності виявиться рівним або більшим за одиницю. За таких умов податок відрізняється значною стабілізуючою дією. Якщо коефіцієнт еластичності менший за одиницю, податок нееластичний і характеризується незначною стабілізуючою дією. Як бачимо з таблиці 1, коефіцієнт еластичності ПДВ у 2019-2021 роках поступово зростає: 0,91; 1,00; 1,03 відповідно (у 2020 році збільшення склало 0,09 в.п.; у 2021 році - 0,03 в.п.). Отже, спостерігаємо позитивну тенденцію щодо еластичності податку на додану вартість у 2020-2021 роках.

Головними чинниками, що негативно впливають на загальний стан фіскальної ефективності ПДВ, є недоліки в системі його адміністрування, прогалини в законодавстві, які допомагають компаніям легально використовувати план оптимізації для стягнення ПДВ, наявність шахрайських схем при справлянні цього податку, проблеми бюджетного відшкодування ПДВ тощо. Тому найактуальнішим завданням сьогодення є комплексне вдосконалення системи адміністрування податку на додану вартість.

Література

1. Показники виконання зведеного і державного бюджетів України за 2019-2021 роки. URL: https://bank.gov.ua/ua/statistic/macro-indicators?fbclid=IwAR2NsUHUHR7TH6g7HwZVMsectyzP5rxka0Ei4-67xVmUIdnDDlE-sQQhIl4 (дата звернення: 10.11.2022).

Руденко В. В.,
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
Вінницький навчально-науковий інститут економіки ЗУНУ

СКЛАДОВІ ТА ПРИНЦИПИ УПРАВЛІННЯ БЮДЖЕТНИМИ ІНВЕСТИЦІЯМИ В УКРАЇНІ У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

В Україні по закінченню закінченням війни з російською федерацією виникне необхідність активного використання бюджетів для стимулювання інвестиційних процесів, адже фінансові можливості домогосподарств і підприємств будуть обмеженні, тоді як бюджети отримуватимуть значні надходження від міжнародної спільноти, які будуть спрямовуватися на реалізацію інвестицій у відбудову держави.

Звертаючись до міжнародної практики, доцільно зважати на те, що для організації управління бюджетними інвестиціями, необхідно враховувати його ключові елементи, які мають вирішальне значення для підтримки ефективних і результативних інвестиційних проектів [1, с. 28-29]:

1. Стратегічне інвестиційне керівництво, розробка концепції проекту та попередня оцінка. Передбачає широке стратегічне керівництво для посадових осіб, які приймають рішення на галузевому рівні, та попередній відбір проектів, щоб переконатися, що їхні концепції узгоджуються із мінімальними критеріями відповідності стратегічним цілям уряду та економічній класифікації видатків бюджету.

2. Формальна оцінка проекту. Містить регламентований набір етапів підготовки проекту: попереднє і техніко-економічне обґрунтування, включаючи ескізний проект; оцінка екологічного та соціального впливу, які мають бути завершені до того, як проект може бути затверджений для фінансування; а також методи, що відповідають технічним можливостям, масштабу та обсягу проекту.

3. Незалежний нагляд. Полягає у перевірці проекту Міністерством

фінансів, Міністерством економіки або незалежним агентством з метою протидії оптимістичному упередженню − переоцінці попиту та недооцінці витрат.

4. Остаточне рішення щодо вибору проекту та складання бюджету з використанням добре керованого бюджетного процесу. Означає прив'язку оцінки та відбору державних інвестиційних проектів до бюджетного циклу, навіть якщо цикл оцінки проектів має інший графік; перевірка прийнятності та пріоритетності проекту; ретельний аналіз майбутніх витрат і здійснення фінансування під час складання бюджету.

5. Ефективна реалізація проекту. Характеризується перевіркою реалістичності впровадження проекту, включаючи організаційні заходи; плануванням графіку державних закупівель; використанням адекватних системи моніторингу й системи управління загальними витратами проекту.

6. Можливість вносити корективи в проект. Передбачає гнучкість, що дозволяє вносити зміни в профіль виплат, включаючи припинення непрацюючих проектів з урахуванням змін в обставинах реалізації проекту.

7. Забезпечення сталої експлуатації об'єктів. Охоплює процеси, які гарантують, що новий об'єкт готовий до експлуатації та що заплановані послуги можуть надаватися на стабільній основі; вимагає ефективної передачі відповідальності керівництва за експлуатацію й технічне обслуговування та підтримку надійних і оновлених реєстрів капітальних активів.

8. Базовий завершальний огляд та фактична оцінка. Зводиться до систематичного аналізу усіх проектів після завершення, з метою оцінки належності виконання, вчасності та відповідності бюджету, а також проведення більш складної фактичної оцінки для аналізу результатів проекту щодо цілей, встановлених у проекті.

Зазначені елементи мають поєднуватися із принципами управління бюджетними інвестиціями, розробленими ОЕСР, які згруповано у три основних категорії [2, с. 7]:

− категорія А: координація бюджетних інвестицій на різних рівнях управління та політики. Дана категорія зосереджується на важливості пошуку

та створення взаємодоповнюваності в політиках і програмах, вертикально між рівнями управління та горизонтально між органами місцевої влади для підвищення ефективності бюджетних інвестицій;

− категорія B: зміцнення спроможності щодо бюджетних інвестицій та сприяння навчанню політики на всіх рівнях управління. Ця категорія підкреслює різні можливості, які повинні бути присутніми на всіх рівнях уряду для підтримки умов для ефективного інвестування та сприяння постійному вдосконаленню від стратегічного вибору інвестицій до їх реалізації;

− категорія C: забезпечення належних рамкових умов для бюджетних інвестицій на всіх рівнях управління. Зазначена категорія підкреслює важливість належної практики фіскальної децентралізації, управління публічними фінансами, державних закупівель та якості регулювання на всіх рівнях управління.

Таким чином, управління бюджетними інвестиціями в Україні у повоєнний період має бути спрямоване на підготовку та підтримання інвестиційних проектів, що мають чіткі технічні характеристики, які пройшли ретельну процедуру затвердження та відбору, фінансово доступних і значною мірою сприяючих економічному зростанню та соціальній згуртованості. У даному управлінні мають бути задіяні ключові зацікавлені сторони, зокрема органи публічної влади та приватні інвестори, міжнародні фінансові організації й уряди зарубіжних країн, які стануть драйверами бюджетного інвестування заради відбудови економіки Української держави.

Література

1. Kim J.-H., Fallov J. A., Groom S. Public investment management reference guide. Washington, DC : International Bank for Reconstruction and Development, 2020. 258 p.

2. Recommendation of the Council on effective public investment across levels of government. Paris : OECD Territorial Development Policy Committee, 2014. 28 p.

Рудик С. О., *здобувач*
Науковий керівник: **Новосьолова О. С.**,
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування,
Херсонський національний технічний університет

ПОДАТКОВА СОЦІАЛЬНА ПІЛЬГА ТА ЇЇ РЕГУЛЮЮЧА РОЛЬ

В умовах ринкових відносин фінансовий механізм реалізації соціальної політики зазнає трансформацій. В доповнення до методів вирішення соціальних проблем, які полягають у прямому спрямуванні фінансових ресурсів держави та інших суб'єктів економіки на здійснення соціальних виплат, продукування соціальних послуг, все більшого застосування отримує інструментарій, який передбачає непряме втручання у соціально-економічні процеси за допомогою фіскально-бюджетних важелів. Головну роль серед регуляторних інструментів непрямої дії у царині соціальної політики відіграє оподаткування, в першу чергу, оподаткування доходів населення.

Незважаючи на те, що застосування податкової соціальної пільги (далі – ПСП) призводить до втрат бюджету внаслідок пільгового оподаткування, великого значення набуває регулювання рівня доходів малозабезпечених верств населення шляхом підвищення рівня наявних реальних доходів. Таким чином, ПСП виступає визначальним вбудованим детермінантом прямого впливу на регулюючий та оберненого впливу на фіскальний потенціал податку на доходи фізичних осіб [1, с. 290].

У багатьох країнах одним з факторів, що визначає регулятивну ефективність прибуткового податку з громадян є неоподатковуваний мінімум громадян. Відповідно до статті 17 Закону України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» до числа основних державних соціальних гарантій включено наряду з мінімальним розміром заробітної плати та пенсії за віком і неоподатковуваний мінімум доходів громадян. Але неоподатковуваний мінімум доходів громадян у розмірі 17 грн. є незмінним з 1996 року. На сьогоднішній день він визначений відповідно до п. 5 підрозділу

1 Розділу XX Податкового кодексу України. Але це поняття не застосовується до ст. 169 ПКУ, а використовується поняття податкової соціальної пільги.

На рис. 1 наведено інформацію щодо динаміки податкової соціальної пільги та чистої вигоди від її застосування в Україні.

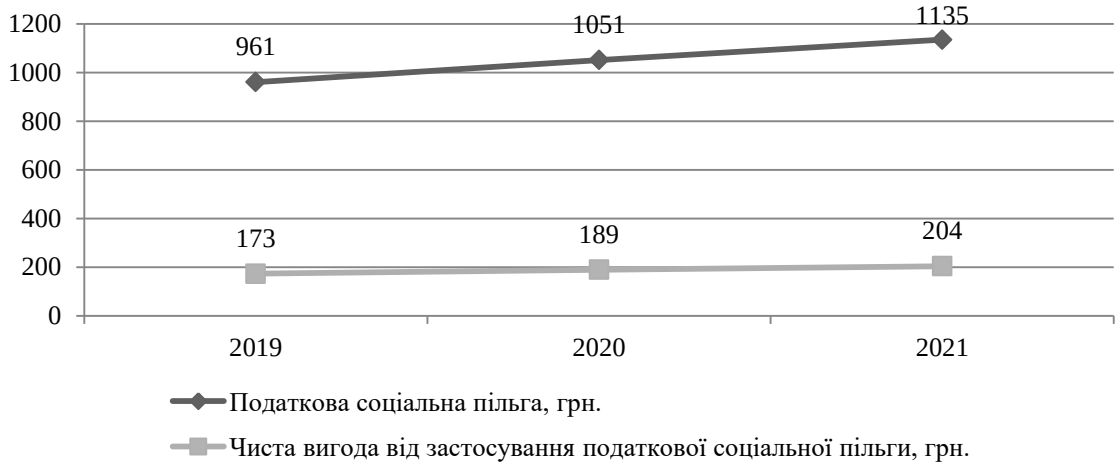

Рис. 1. Динаміка податкової соціальної пільги та чистої вигоди від її застосування в Україні, грн. *

* Примітка. Складено автором за даними джерела [2].

Динаміка надання ПСП у 2019-2021 роках має спадну тенденцію і загальна кількість осіб, що її отримали, зменшилася до 1380,6 тис. осіб (табл. 1).

При цьому більше 77% отримувачів ПСП отримували її на підставі пп. 169.1.1 ПКУ, що встановлено для будь-якого платника податку. Три інші види пільг сумарно за кількістю отримувачів становили від 0,3% до 20%. Зокрема, найменше отримувачів ПСП на підставі пп. 169.1.4, що установлені для платників податків, що є Героями України, Героями Радянського Союзу, учасниками бойових дій під час Другої світової війни, колишніми в'язнями концтаборів та ін. Це можна пояснити тим, що вік таких платників податків найчастіше перевищує 70-80 років і трудову діяльність більшість осіб припиняють вести з об'єктивних причин. Удосконалення надання податкової соціальної пільги може бути в напрямку надання її лише на підставі пп. 169.1.1 ст. 169 ПКУ, та перерахована за підсумками подання річної декларації про майновий стан та доходи з розрахунку на кожного утриманця.

Таблиця 1

Кількість фізичних осіб, до доходів яких застосовано податкову соціальну пільгу у 2019-2021 роках *

Показник		Загальна кількість осіб, яким надано податкову соціальну пільгуна підставі п. 169.1.1 ст. 169 Податкового кодексу України, осіб	Загальна кількість осіб, яким надано податкову соціальну пільгуна підставі п. 169.1.2 ст. 169 Податкового кодексу України, осіб	Загальна кількість осіб, яким надано податкову соціальну пільгуна підставі п. 169.1.3 ст. 169 Податкового кодексу України, осіб	Загальна кількість осіб, яким надано податкову соціальну пільгуна підставі п. 169.1.4 ст. 169 Податкового кодексу України, осіб	Загальна кількість громадян, що отримали податкові соціальні пільги, осіб
2019 рік	Кількість, осіб	1162921	323498	58972	6726	1552117
	Частка, %	74,9	20,8	3,8	0,4	100,0
2020 рік	Кількість, осіб	1237055	295184	53218	4515	1589972
	Частка, %	77,8	18,6	3,3	0,3	100,0
2021 рік	Кількість, осіб	1075586	256382	44933	3694	1380595
	Частка, %	77,9	18,6	3,3	0,3	100,0

* Примітка. Складено автором за даними джерела [2].

З метою досягнення соціальної справедливості пропонуємо застосовувати цю пільгу до всіх платників податку на доходи фізичних осіб (з відміною граничного значення щодо її застосування).

Література

1. Діброва О. Л. Вбудовані детермінанти податку на доходи фізичних осіб. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2016. Вип. 5(05). С. 289-292.

2. Державна податкова служба України. URL: https://tax.gov.ua (дата звернення: 02.11.2022).

Шаля Ю. О., *здобувач*
Науковий керівник: **Пінчук Т. А.,**
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування
Херсонський національний технічний університет

ДЕРЖАВНИЙ БЮДЖЕТ-2023: ОСНОВНІ ДОХОДИ ТА ВИДАТКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Верховна Рада України на засіданні 3 листопада схвалила проект Закону України «Про Державний бюджет України на 2023 рік» [1]. Прогноз доходів та видатків Державного бюджету України на 2023 рік розроблений на базі основних прогнозних макропоказників економічного та соціального розвитку України, які враховують дії правового режиму воєнного стану, та із застосуванням чинного бюджетного та податкового законодавства.

Доходи бюджету очікуються на рівні 1,28 трлн. грн. Видатки – на рівні 2,57 трлн. грн. Таким чином, щомісячний дефіцит бюджету буде приблизно $3 млрд., або 1,29 трлн. грн за рік. Номінальний ВВП у 2023 році прогнозують на рівні 6,399 трлн. грн. Причому очікують на реальне зростання ВВП на 4,6%. Річна інфляція (грудень до грудня 2023 року) становитиме 30%. Індекс цін виробників промислової продукції (грудень до грудня) – 35,7% [2].

Щодо соціальної частини, середня заробітна плата становитиме 18508 грн. Також в прогноз закладений високий рівень безробіття у 28,2%. Мінімальну заробітну плату з 1 січня 2023 року планується установити [3]: у місячному розмірі: 6700 грн; у погодинному розмірі: 40,46 грн.

Пропонується установити з 01.01.2023 року прожитковий мінімум на одну особу в розрахунку на місяць у розмірі 2589 грн. Для основних соціальних і демографічних груп населення суми прожиткового мінімуму наведено у таблиці 1.

У проекті бюджету на 2023 рік очікують, що найбільшою статтею доходів стануть саме податки. Прогнозують, що ПДВ принесе в бюджет 596,3 млрд. грн., податок на прибуток підприємств – 132 млрд. грн., а податок на доходи фізичних осіб – 129 млрд. грн. На другому місці – надходження від

акцизного податку у розмірі 137,3 млрд. грн.

Таблиця 1

Прожитковий мінімум

для соціальних і демографічних груп населення на 2023 рік *

Показник	Сума, грн.
1	2
Для дітей віком до 6 років	2272,00
Для дітей віком від 6 до 18 років	2833,00
Для працездатних осіб	2684,00
Для працездатних осіб, прожитковий мінімум який застосовується для визначення базового розміру посадового окладу судді	2102,00
Для працездатних осіб, прожитковий мінімум який застосовується для визначення посадових окладів працівників інших державних органів, оплата праці яких регулюється спеціальними законами, а також працівників податкових і митних органів	2102,00
Для працездатних осіб, прожитковий мінімум який застосовується для визначення посадового окладу прокурора окружної прокуратури	1600,00
Для осіб, які втратили працездатність	2093,00

* Примітка. Складено автором за даними джерела [1].

Третє місце – доходи від ренти. Прогнозовані суми надходжень рентної плати – 120,6 млрд. грн., зокрема рента за видобування та користування надрами – 116,8 млрд. грн., рента за радіочастоти – 2,1 млрд. грн., рента за водокористування – 856,4 млн. грн., рента за лісові ресурси – 462 млн. грн. та транспортна рента – 320,9 млн. грн. Також планують зібрати 45,5 млрд. грн. надходжень від бюджетних установ. Серед інших джерел доходів бюджету, надходження від частини чистого прибутку та дивідендів від державних підприємств – 7,3 млрд. грн., від кредитних доходів – 1,9 млрд. грн. та від легалізації азартних ігор – 1,59 млрд. грн. [2].

Завжди найцікавіша частина державного бюджету – видаткова. В цьому році через війну вона має певні особливості. Розподіл видатків по напрямках виглядає таким чином [4]:

1. Безпека та оборона – 1141 млрд. грн.
2. Пенсійне забезпечення та соціальний захист – 835 млрд. грн.
3. Підтримка ветеранів війни – 6,8 млрд. грн.
4. Освіта – 155 млрд. грн.

5. Медицина – 175,7 млрд. грн.

6. Кошти для територій, що зазнали впливу збройної агресії росії, – 23,9 млрд. грн.

7. Кошти для ліквідації наслідків збройної агресії росії – 19,4 млрд. грн.

Отже, нами було розглянуто основні компоненти та зміни державного бюджету України на 2023 рік. Майже 50% всього державного бюджету буде спрямовано для сектору безпеки й оборони. Наразі Кабінет Міністрів України та Верховна Рада України від початку повномасштабного російського вторгнення не припиняють вживати заходи для адаптації економіки до умов воєнного стану.

Література

1. Про Державний бюджет України на 2023 рік : Проект Закону України від 14.09.2022. № 8000. URL: https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/40472 (дата звернення 07.11.2022).

2. Держбюджет-2023: з чого складатимуться доходи України наступного року. URL: https://politeka.net/uk/society/386189-gosbyudzhet-2023-odobren-kakim-budet-kurs-dollara-i-u-kogo-urezhut-zarplaty-god-budet-neprostym (дата звернення 07.11.2022).

3. Держбюджет 2023: якими будуть прожитковий мінімум і мінімальна зарплата? URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/213986_derzhbyudzhet-2023-yakimi-budut-prozhitkoviy-mnmum--mnmalna-zarplata (дата звернення 07.11.2022).

4. Що пропонує проект держбюджету на 2023 рік. URL: https://lb.ua/blog/yaroslav_zhelezniak/529347_bez_parlamentskih_viboriv_ale_z.html (дата звернення 07.11.2022).

Якименко М. Ю., *здобувач*
Науковий керівник: **Волкова О. В.,**
к.е.н., доцент, декан факультету
міжнародних економічних відносин, управління і бізнесу,
Херсонський національний технічний університет

ЕФЕКТИВНІСТЬ КОНТРОЛЬНО-ПЕРЕВІРОЧНОЇ РОБОТИ ПОДАТКОВИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ

Зміцнення дохідної частини як державного, так і місцевих бюджетів, що виступають економічною базою розвитку соціально-орієнтованої ринкової економіки країни, окрім застосування інститутів ринкової саморегуляції, потребує удосконалення державного управління цими процесами. Державне управління передбачає сукупність складових, зокрема державний контроль. Одним з видів державного контролю є податковий контроль, а основною формою податкового контролю – проведення контрольно-перевірочної роботи. Головним суб'єктом здійснення контрольних заходів у сфері податкового законодавства є органи Державної податкової служби України. При цьому органами ДПСУ здійснюється контроль не тільки за дотриманням податкового законодавства, правильністю обчислення і своєчасністю сплати до бюджетів податків і зборів, а й контроль за сплатою обов'язкових платежів до державних цільових фондів і деяких неподаткових доходів, контроль за сплатою яких покладено на податкові органи.

Соціально-економічний стан в Україні, яка нині перебуває у стані війни з російською федерацією, потребує акумулювання усіх можливих доходів, у тому числі за рахунок контрольно-перевірочної роботи органів податкової служби. Адже, для забезпечення повної мобілізації платежів до бюджетів різних рівнів потрібна особлива активність органів державної податкової служби, зокрема щодо комплексу обґрунтованих заходів для поліпшення справляння платежів, погашення значної недоплати у бюджет підприємствами-боржниками, за

наявності в них є такої фінансової можливості.

Вищевказані заходи мають здійснюватися в межах податкового законодавства, податкової політики України, виходити з розуміння важливості забезпечення зростання надходжень платежів до бюджетів для розв'язання економічних та соціальних проблем, які наразі гостро постали у державі.

Як вже було зазначено раніше, основними формами контрольної роботи податкової служби є перевірки. Проведення перевірок має подвійне призначення. По-перше, за результатами перевірок до бюджетів усіх рівнів надходять додаткові кошти. По-друге, широке висвітлення результатів податкових перевірок серед платників податків сприяє попередженню виникнення правопорушень чинного законодавства.

Розглянемо ефективність контрольно-перевірочної роботи органів ДПС у розрізі видів податкових перевірок (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка кількості податкових перевірок та звірок в Україні
за видами перевірок та звірок у 2018-2021 роках *

Показник	2018 рік	2019 рік		2020 рік		2021 рік	
	Сума, тис. грн	Сума, тис. грн	Темп приросту, %	Сума, тис. грн	Темп приросту, %	Сума, тис. грн	Темп приросту, %
Планові документальні перевірки	4 516	3 647	-19,24	1 069	-70,69	2 305	+115,62
Позапланові документальні перевірки	13 841	10 230	-26,09	6 380	-37,63	9 010	+41,22
Фактичні перевірки	14 652	16 373	+11,75	16 565	+1,17	26 096	+57,54
Зустрічні звірки	6 421	5 276	-17,83	2 206	-58,19	X	-
Усього контрольно-перевірочних заходів	39 430	35 526	-9,90	26 220	-26,19	37 411	+42,68

* Примітка. Складено автором за даними джерел [1].

З таблиці 1 видно, що у динаміці загальна кількість контрольно-

перевірочних заходів у 2019-2020 роках знижувалася, а у 2021 році – зросла. У 2019 році загальна кількість усіх видів перевірок знизилася, виключенням були тільки фактичні перевірки, їх загальна кількість зросла на 11,75%. Найбільше зниження кількості перевірок спостерігалося щодо позапланових документальних перевірок, це пояснюється тим, податкова служба узяла напрямок на зменшення загальної кількості контрольно-перевірочних заходів та вдосконали систему внесення суб'єктів господарювання до плану-графіку планових перевірок. Внаслідок цього кількість як позапланових, так і планових перевірок зменшилася. При цьому донарахування за плановими перевірками зросли. У 2020 році кількість планових перевірок у порівнянні з попереднім роком значно знизилася, що стало наслідком введення мораторію на планові перевірки під час дії карантину, пов'язаного з поширення гострої респіраторної хвороби COVID-19 [2]. У 2021 році, після часткового послаблення мораторію на податкові перевірки, можна спостерігати зростання кількості усіх видів контрольно-перевірочних заходів.

З вищевказаного можна зробити висновки, що курс наближення української практики проведення податковий перевірок до європейських стандартів, а саме: налагодження партнерських взаємовідносин з платниками податків останні роки приносив свої результати: кількість перевірок поступово зменшувалася, а обсяги донарахувань зростали.

Література

1. Контрольно-перевірочна робота. *Державна податкова служба України*. URL: https://tax.gov.ua/diyalnist-/pokazniki-roboti/kontrolno-perevirochna-robota/ (дата звернення: 02.11.2022).

2. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-IV. Дата оновлення: 10.10.2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17 (дата звернення 14.10.2022).

СЕКЦІЯ 2. ВІТЧИЗНЯНА БАНКІВСЬКА СИСТЕМА ТА ЇЇ РОЛЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ

Гончаренко І. Г.,

д.н. з держ. упр., професор,

член-кореспондент Академії економічних наук України,

завідувач кафедри фінансів,

Черкаський державний технологічний університет

РИЗИК ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ, ОТРИМАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ, ЧЕРЕЗ БАНКИ У КОНТЕКСТІ ДЕТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

У сучасних умовах глобалізації економічного простору легалізація доходів, одержаних злочинним шляхом (далі - ДОЗШ), є загрозою економічній безпеці країни, стабільному функціонуванню та розвитку її економіки. Адже протидія легалізації ДОЗШ стає стрижнем державної політики, важливою складовою боротьби зі злочинністю в цілому, бо саме наявність можливостей до відмивання коштів стає мотиватором до скоєння багатьох злочинів. Саме тому питання підвищення ефективності протидії та запобігання відмиванню ДОЗШ набувають сьогодні особливої актуальності в усьому світі та в Україні зокрема.

Слід зазначити, що розвиток фінансового ринку є банкоорієнтованим: переважна більшість фінансових операцій проходить саме через банки. За 2018 рік більше, ніж 99% повідомлень, взятих на облік ДСФМУ, отримано від банківських установ [1], що робить їх діяльність об’єктом особливої уваги з точки зору протидії легалізації ДОЗШ. З 31 серпня 2016 року Національний банк України (далі - НБУ) щомісяця надає інформацію про застосовані до банків заходи впливу за порушення ними законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації ДОЗШ. Кількість штрафів та попереджень банків за порушення вимог фінмоніторингу за останні три роки знизилась, проте їх суми значно зросли.

Значущість проблеми аналізу ризиків та пошуку методів протидії легалізації ДОЗШ з використанням банківської системи України підкреслюється активними науковими розробками в цьому напрямі вітчизняних і зарубіжних учених. Аналіз наукової літератури свідчить, що методичні підходи до аналізу та оцінювання ризику використання банківських послуг з метою відмивання ДОЗШ сконцентровані у двох основних напрямах: оцінювання можливості використання банку для легалізації доходів та оцінювання системи протидії відмиванню коштів у банку.

З аналізу наукових джерел видно, що більшість робіт присвячена оцінюванню систем запобігання та протидії легалізації ДОЗШ, як на макро-, так і на мікрорівні, тобто внутрішнім факторам впливу на процес відмивання коштів. Якщо говорити про зовнішні фактори, які впливають на процес легалізації ДОЗШ, то більшість робіт присвячена аналізу та ідентифікації клієнта і фінансової операції, що ним проводиться. При цьому, як зазначають автори статті [2], якісно оцінити ефективність тих чи інших систем протидії легалізації ДОЗШ не є можливим без наявності достатньо достовірних даних щодо загального обсягу фінансових операцій з відмивання коштів. Отже, зважаючи на недостатню розробленість методичних підходів з оцінювання загрози відмивання коштів, отриманих злочинним шляхом, проаналізуємо ризик відмивання злочинних доходів із використанням послуг банків України.

У роботі [3] підкреслено значні труднощі щодо впровадження заходів з протидії відмиванню ДОЗШ у країнах з переважанням готівкового обігу. Слід зазначити, що згідно з дослідженнями Moneyval [4], в Україні висока частка готівки в обігу також є одним із факторів підвищення ризику легалізації злочинних доходів. Банківські установи, які надають, наприклад, доступ до міжнародної платіжної системи, є одними з ключових фінансових інституцій, які включаються в ланцюг легалізації ДОЗШ на етапі конвертації готівки в безготівкові кошти та у зворотному напрямі. Зважаючи на це, важливим є аналіз ризику відмивання коштів, пов’язаного з готівкою, із використанням банків України.

Таким чином, питання аналізу ризику використання послуг банків з метою легалізації ДОЗШ залишається дуже актуальним у сучасних умовах. Наукові роботи, присвячені цій проблемі, торкаються питань ризик-орієнтованого підходу, ідентифікації та аналізу клієнта, аналізу фінансової операції, ефективності систем протидії легалізації злочинних доходів у банку. Зважаючи на те, що значні ризики у сфері фінансового моніторингу в Україні пов'язані з використанням готівки, як один із методів аналізу ризику використання банківських послуг з метою відмивання ДОЗШ запропоновано аналіз характеристик рядів розподілу обсягів оборотів із зарахування та зняття готівки в банках України.

За знаками коефіцієнтів асиметрії та ексцесу ряду розподілу досліджувані банки розділено на 4 групи.

До першої групи потрапили банки із від'ємними значеннями коефіцієнтів – готівкові обороті в даній групі банків є нестабільними та погано прогнозованими, що вказує на необхідність приділяти більше уваги дотриманню ними законодавства у сфері фінансового моніторингу.

Друга група банків характеризується найнижчим середнім значенням коефіцієнта варіації, а отже, і нижчим рівнем ризику. Від'ємний коефіцієнт асиметрії для даної групи в більшості випадків пояснюється зростаючою або спадною динамікою готівкових оборотів.

Третя група банків із додатнім коефіцієнтом асиметрії та від'ємним коефіцієнтом ексцесу містить як банки із нечітко вираженим зростанням або скороченням оборотів, так і банки із різкими змінами в обсягах зарахування та зняття готівки, виявити які можна за допомогою аналізу динаміки оборотів.

У четвертій групі важливим показником є коефіцієнт варіації, високе значення якого може свідчити про нехарактерне для банку зростання обсягів готівки, яке потребує додаткової уваги з боку регулюючих органів.

Отже, запропонований аналіз обсягів оборотів із зарахування та зняття готівки в банках України може стати додатковим інструментом при аналізі ризику використання банківських послуг у процесі легалізації ДОЗШ. Серед

перспектив подальших досліджень – розробка методичного підходу до аналізу та кількісного статистичного оцінювання можливих обсягів проведення фінансових операцій з відмивання коштів, отриманих злочинним шляхом, із використанням послуг банків України.

Література

1. Річні звіти Держфінмоніторингу. *Офіційний сайт Державної служби фінансового моніторингу України*. URL: http://www.sdfm.gov.ua/articles.php?cat_id=581&art_id=31191&lang=uk (дата звернення: 13.12.2022).

2. Levi M., Reuter P., Halliday T. Can the AML system be evaluated without better data? *Crime, Law and Social Change*. 2018. Vol. 69. Issue 2. P. 307-328. URL: https://link. springer.com/article/10.1007%2Fs10611-017-9757-4 (application date: 12.12.2022).

2. Passas N. Financial intermediaries – Anti-money laundering allies in cash-based societies? *Chr. Michelsen Institute*. 2015. Issue U4. 30 p.

3. Anti-money laundering and counter-terrorist financing measures Ukraine. *Fifth Round Mutual Evaluation Report*. 2017. No. 20. 219 p. URL: https://rm.coe.int/fifth-round-mutualevaluation-report-on-ukraine/1680782396 (application date: 12.12.2022).

Єрема В. О., *здобувач*
Науковий керівник: **Юркевич О. М.,**
к.е.н., доцент, доцент кафедри корпоративних фінансів та контролінгу
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ НЕСТІЙКОСТІ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ ДЕРЖАВИ НА ПЕРІОД ВОЄННОГО ЧАСУ

Повномасштабне вторгнення російської федерації (далі - рф) на територію України призвело до безповоротних процесів в економіці нашої держави. Економіка країни вийшла з ладу, через шоки та негативні впливи на фінансову систему, що спричинило нестабільність та неефективність фінансової системи України в цілому. Для більш детального аналізу стійкості фінансової системи України під час війни, застосуємо такий інструмент як SWOT-аналіз економіки України сьогодення (табл. 1).

Проаналізувавши SWOT-аналіз, можемо зробити висновок, що економіка України перебуває у стані шоку та має багато негативних впливів. Для того аби уникнути нестійкості фінансової системи НБУ зробило напрямки та шляхи усунення загроз фінансовій стійкості.

На банківську систему повномасштабна збройна агресія рф, вплинула вкрай негативно, особливо у перші два місяці, але банки та НБУ спрацювали на випередження, щоб забезпечити безперервну роботу фінансових установ та надали змогу пройти перші місяці збройної агресії з відносними втратами для фінансової системи. Але у подальшому обсяг клієнтських коштів у банках збільшився, що забезпечило стійко-високий рівень ліквідності попри збройну агресію рф, що відбувається на теренах нашої держави.

Радою НБУ 15 квітня 2022 року було затверджено документ «Основні засади грошово-кредитної політики на період воєнного стану». Саме цим документом НБУ визначив наступні антикризові заходи, такі як [1]:

Таблиця 1

SWOT-аналіз економіки України у період війни *

Сильні сторони	Слабкі сторони
вигідне географічне розташування;	повномасштабна війна росії проти України;
природні ресурси, вартість, яких оцінюється більше, ніж $ 1 трлн;	нестабільна політична ситуація;
потужний аграрний сектор, родючі чорноземи;	відсутнє правове регулювання підтримки суб'єктів господарювання;
потужний військово-промисловий комплекси;	корумпована правоохоронна та судова система;
людський капітал.	дорогі кредити;
	високе податкове навантаження на малий бізнес, спостерігається ухилення від сплати податків великим бізнесом;
	населення має низьку купівельну спроможність.
Можливості	**Загрози**
розвиток оборонного сектору;	блек аут;
умови для розвитку інноваційних галузей та проведення комплексної економічної політики після закінчення війни;	відтік працездатного населення та висококваліфікованих кадрів до країн Європи та заходу;
високорозвинена інфраструктура, що забезпечити транзит електроенергії;	зміна кліматичних умов у південних областях;
умови для розвитку інноваційних галузей та проведення комплексної економічної політики.	високий рівень тіньової економіки.

* Примітка. Розроблено авторами.

- здійснення валютного регулювання та нагляду, а також у разі необхідності запровадження заходів захисту, передбачених Законом України «Про валюту і валютні операції»;

- Національний банк може надавати підтримку державному бюджету шляхом купівлі цінних паперів Уряду України (далі – Уряд) на первинному ринку (тимчасова інституціональна можливість випливає із законодавства про військовий стан);

- Національний банк фінансуватиме лише критичні видатки Уряду в

обмежених обсягах шляхом купівлі цінних паперів Уряду на первинному ринку.

Ці заходи є спрямованими на забезпечення фінансової стійкості держави, що в наслідку забезпечить стабільну роботу банківської системи України та знизить усі ризики.

Отже, можемо дійти висновку, що Національний банк України робить усе можливе задля забезпечення фінансової стійкості держави, завдяки чому утворюється не тільки певна стійкість фінансової системи, а й зменшуються ризики нестабільності банківської системи.

Література

1. Основні засади грошово-кредитної політики на період воєнного стану. Схвалено рішенням Ради Національного банку України від 15.04.2022 р. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/MPG-ml_2022.pdf?v=4 (дата звернення: 13.12.2022).

Зіник А. В., *здобувач*
Науковий керівник: **Юркевич О. М.,**
к.е.н., доцент, доцент кафедри корпоративних фінансів і контролінгу
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ДІЯЛЬНІСТЬ БАНКІВ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ

Фінансова стабільність має важливе значення для забезпечення сприятливих умов її економічного зростання, а в окремих випадках і виживання країни. Особливої актуальності набувають питання визначення ризиків і загроз фінансовій стабільності України в умовах війни та обґрунтування пропозицій щодо її зміцнення.

Події останніх років мають критичну концентрацію ризику і випробовують стабільність економічної системи країн і фінансової системи, зокрема, в частині їх здатності протистояти шокам і підтримувати належний рівень фінансової безпеки.

Так, першим із стратегічних напрямів Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 року є забезпечення фінансової стабільності, серед завдань якого прописано необхідність забезпечення стійкості фінансового сектора до викликів. Виконання цих завдань передбачено за рахунок забезпечення контролю над кредитними ризиками та обмеженням концентрації ризиків, підвищенням вимог до професійних учасників фондового ринку, вживанням заходів по запобіганню дефіциту ліквідності тощо [1].

Національний банк України останні роки активно проводив роботу по реформуванню фінансового сектору тому можна спостерігати значний запас міцності банківської системи. Якщо аналізувати заходи НБУ спрямованих на пом’якшення наслідків економічної та фінансової кризи, то можна відмітити такі: перехід до політики регуляторного послаблення, в частині невживання заходів впливу до фінансових установ при недотриманні показників достатності капіталу, тимчасова фіксація валютного курсу, валютні обмеження та інтервенції, активна політика із залучення фінансової допомоги країн-

партнерів для фінансування дефіциту бюджету та підтримки міжнародних резервів, активізація кредитування за державними програмами на базі співпраці з Фондом розвитку підприємництва, підняття облікової ставки, тощо.

З огляду на підтримку фінансової стабільності, особливою загрозою для банків є втрата ризику ліквідності, який полягає в недостатності надходжень грошових коштів для покриття їх відпливу, тобто ризику того, що банк не зможе розрахуватися в строк за власними зобов'язаннями у зв'язку з неможливістю за певних умов швидкої конверсії фінансових активів у платіжні засоби без суттєвих втрат. У зв'язку з цим, банки повинні постійно управляти ліквідністю, підтримуючи її на достатньому рівні для своєчасного виконання всіх прийнятих на себе зобов'язань. А також контролювати інвестиційну діяльність, оскільки: інвестиції в цінні папери мають більшу ліквідність порівняно з банківськими позичками, а короткострокові інвестиції більш ліквідні, ніж довгострокові, оскільки несуть менший курсовий ризик.

Аналіз сучасного стану банківської системи свідчить про збереження відносної фінансової стабільності, так динаміка активів банківських установ та інвестицій в цінні папери наведена в таблиці 1.

Таблиця 1

Активи банківської системи України за 2014-2021 роки *

Показник	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Активи банківських установ, млн. грн.	1520817	1571411,3	1737271,9	1839958	1910614	1981594	2205915	1822814
Цінні папери, млн. грн.	168928	201520	332273	425790	480608	538943	791345	712978
Частка цінних паперів в активах банків, %	11,11	12,82	19,13	23,14	25,15	27,20	35,87	39,11
Абсолютний приріст цінних паперів, млн. грн.	30641	32592	130753	93517	54818	58335	252402	-78367
Відносний приріст цінних паперів, %	22,16	19,29	64,88	28,14	12,87	12,14	46,83	9,9

* Примітка. Складено авторами на основі даних [2; 3].

З таблиці 1 видно, що активи банківської системи зростали до 2020 року і з початком війни з рф зменшились. Така ж тенденція простежується і з цінними паперами, однак частка цінних паперів в активах зросла.

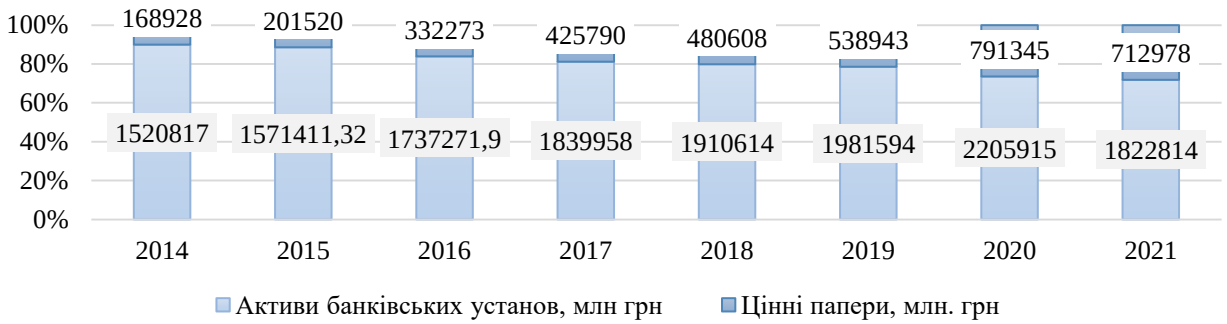

Рис. 1. Динаміка частки цінних паперів в складі активів банківських установ за 2014-2021 роки *

* Примітка. Складено авторами на основі даних [2; 3].

На рис. 1 бачимо, як змінювалася частка цінних паперів у складі активів банків в Україні за 2014-2021 роки. З даного рисунку чітко видно тенденцію до щорічного збільшення об'ємів цінних паперів, так у 2014 році на цінні папери припадало лише 10% від загального складу активів, а вже у 2021 році майже 30%. Найбільш важлива причина значного зростання інвестування банків у цінні папери: відносно високий рівень доходів за ними, менший ризик та висока ліквідність порівняно з кредитними операціями.

Динаміка показників інвестиційно-кредитного портфелю банку наведена в таблиці 2.

Таблиця 2

Динаміка показників портфелів банків України за 2014-2020 роки *

Показник	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Кредитний портфель банків, млн. грн.	911402	1006358	1009768	1005923	1042798	11118618	1033539
Абсолютний приріст кредитного портфелю, млн. грн.	94956	3410	-3845	36875	75820	-85079	-69875
Відносний приріст кредитного портфелю, %	10,42	0,34	-0,38	3,67	7,27	-7,61	-6,76
Питома вага кредитного портфелю в активах, %	66,2	64,3	57,9	56,7	58,5	52,2	43,7
Питома вага іпотечних кредитів в активах, %	12,8	10,3	11,9	8,3	9,4	9	7,2
Питома вага цінних паперів в активах, %	11,1	12,8	19,1	23,1	25,2	27,2	35,9

* Примітка. Складено авторами на основі даних [2; 3].

З таблиці 2 бачимо, що кредитний портфель банків скорочувався останні роки, найбільшу питому вагу в активах займають кредити та цінні папери і протягом проаналізованого періоду показник майже не змінився. Тенденція цих показників має спадний характер.

В умовах воєнного стану задля збереження фінансової стабільності країни доцільно посилити роль банківської системи, зокрема державних банків, у відновленні економіки [4].

Забезпечення фінансової стабільності в Україні в умовах війни, а також післявоєнного відновлення економіки потребують нових підходів до реалізації бюджетно-податкової, монетарної та боргової політики держави в цілому, і зокрема в частині регулювання усього фінансового сектору.

Література

1. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року (оновлена у березні 2021 року). URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/strategiya-rozvitku-finansovogo-sektoru-ukrayini-do-2025-roku-7686.

2. Наглядова статистика. *Національний банк України*. URL: https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist (дата звернення: 11.12.2022).

3. Сумарні активи банків України (2008-2022). *Ставки, индексы, тарифы*. URL: https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/active/ (дата звернення: 11.12.2022).

4. Возняк Г., Дмитрик О. Фінансова стабільність та напрями її зміцнення: кейс для України в умовах війни світ фінансів. *Актуальні питання теорії і практики фінансів*. 2022. № 2(71). URL: http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1513/1521.

Ткаченко А. В., *здобувач*
Науковий керівник: **Чижова Т. В.**,
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування
Херсонський національний технічний університет

ОБІГ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Активне розповсюдження та практика використання віртуальних активів, вимагає детального дослідження функціонування ринку краптовалют.

Якщо аналізувати поняття віртуального активу, можна виокремити наступні його ознаки:

- нематеріальне благо;

- є об’єктом цивільних прав;

- має вартість;

- віртуальний актив виражається (існує) в електронній формі у вигляді сукупності даних;

- існування забезпечується системою забезпечення обороту віртуальних активів. Іншими словами, «життя» віртуального активу забезпечується відповідним програмним комплексом.

Багато дискусій ведеться стосовно того, що представляє собою «віртуальний актив» та «криптовалюта», є вони тотожними чи це різні поняття.

17 лютого 2022 року в Україні було ухвалено Закон про віртуальні активи, яким, зокрема, запроваджено нормативну базу для легалізації діяльності криптобірж, служб зберігання та особистого використання криптовалюти. В умовах правового режиму воєнного стану для економіки України посилилась актуальність потреб залучення додаткових інвестиційних ресурсів та розширення ринку фінансових послуг. Упорядкування процесів обігу віртуальних активів і регулювання їх на державному рівні надасть змогу забезпечити дешевший, не такий обтяжливий та більш інклюзивний спосіб фінансування відбудови й розвитку реального сектору економіки завдяки обмеженню кількості посередників.

Однак чинне законодавство не містить визначення криптовалюти, дехто з

правників та представників фінансового сектору вважає, що криптовалюта (Bitcoin, Ethereum) є підвидом електронних грошей. Якщо враховувати таку точку зору, то тоді Закон криптовалют не стосується.

Якщо ж аналізувати визначення віртуального активу та його ознаки (не матеріальний, має вартість, існує лише у цифровій формі та в межах певної електронної системи), криптовалюта під це визначення підходить. Таким же ознакам відповідає не тільки вона, оскільки, наприклад, цифрові токени, ігрові скіни або NFT також відповідають визначенню віртуального активу.

Якщо говорити про тотожність віртуального активу та криптовалюти, остання хоч і має певні ознаки віртуального активу, не є тотожним поняттям.

Більше того, криптовалюта є засобом платежу (досить популярним наприклад в IT сфері), що по суті, є її найважливішою ознакою. В той же час, віртуальний актив не може бути використаний для розрахунку за товар чи надання послуг та не є засобом платежу на території України

Законом визначено, що віртуальні активи - нематеріальні блага, а відтак, є об’єктами цивільних прав та підлягають захисту у визначеному законом порядку.

Таким чином, віртуальні активи можуть бути предметом судового розгляду в порядку цивільного судочинства, а також предметом кримінального провадження, якщо, наприклад, буде вчинена крадіжка віртуального активу або шахрайство відносно нього.

Правовий статус віртуальних активів надає юридичний захист користувачам та учасникам ринку. Через попередню негативну правоохоронну практику, коли місцеві учасники криптоіндустрії зазнавали переслідувань з боку правоохоронних органів, й відсутність відповідного законодавства в сфері криптовалют, наша держава дійсно до певного часу залишалась на периферії високотехнологічних галузей.

Законопроєкт «Про віртуальні активи» дозволяє прибрати ризики для українського криптобізнесу, а власникам криптовалют - не тільки декларувати власні доходи у віртуальних активах, але й захистити особистий капітал та вкладення від можливих зловживань чи шахрайства. Нормативно-правові зміни дозволяють не тільки блокувати підозрілі транзакції, але й скасовувати

зловмисні транзакції криптовалюти постфактум. Наприклад, якщо правоохоронними органами буде встановлено, що віртуальний актив було викрадено, або актив був помічений у фінансових потоках, пов'язаних з торгівлею людьми, відмивання грошей чи фінансування тероризму. Державне регулювання захистить майнерів від вилучень обладнання силовими структурами і надасть доступ до банківських послуг.

Війна стала каталізатором масового ухвалення криптовалют у всіх розвинених країнах. США та Євросоюз створюють регулятивні норми для операцій із цифровими активами. Великобританія розробляє план перетворення країни на світовий криптохаб. В останні кілька років Україна була серед лідерів за темпами ухвалення криптовалют. З війною цей процес лише прискорився.

Цифрові активи та технологія блокчейн дають можливість моментально здійснювати транзакції та забезпечувати максимальний рівень прозорості системи. ще на початку війни НБУ заборонив купувати долари. Альтернативою для людей стала криптовалюта та токен USDT, які легко придбати на біржі. Завдяки перевагам кріптовалют було розроблено разом із Міністерством оборони України та Міністерством цифрової інформації України та створено офіційний криптовалютний фонд Aid for Ukraine. Так відбувається допомага українській армії та народу під час війни. Через криптофонд вдалося зібрати понад $70 млн., які пішли на закупівлю військового обладнання та екіпірування. З моменту ухвалення закону «Про віртуальні активи» ЄС значно оновив рекомендації щодо регулювання криптоактивів (MiCA). Оскільки, Україна отримала статус кандидата на членство в ЄС, розглядаються шляхи адаптації цих вимог з регуляторними механіками вітчизняного законодавства.

Література

1. Криптовалюти: правовий статус, облік і декларування 2022. URL: https://buhplatforma.com.ua/article/9106-kriptovalyuti-pravoviy-status-oblk-deklaruvannya-2021 (дата звернення 14.11.2022).

2. Про віртуальні активи : Закон України від 17.02.2022 р. № 2074-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text (дата звернення 14.11.2022).

Чижова Т. В.,

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування

Херсонський національний технічний університет

ВПЛИВ ПОТОЧНИХ ФАКТОРІВ НА ЦІНУ БІТКОЙНІВ

У всі часи людство намагалося розширити фінансові інструменти таким чином, щоб мати змогу отримувати прибуток та максимально тінізувати цей прибуток.

Крипторинок в Україні стрімко розвивається, що супроводжується появою унікальних сервісів із розширеним функціоналом. Сьогодні українська криптобіржа затребувана як локально так і у всьому світі. Це дає можливість ресурсам розвиватися, удосконалюватись та масштабуватися.

Таблиця 1

Переваги та недоліки криптовалют *

Переваги	Недоліки
Переваги та недоліки криптовалют: зручність	
Доступність платежів (в будь-який час і всюди, де є доступ до інтернету). Відсутність додаткових процедурних вимог для придбання валюти (без реєстрації, смс-підтвердження тощо). Скорочення строків операцій. Анонімність (для володіння валютою не потрібно надавати особисту інформацію).	Не мають статусу законного платіжного засобу (legal tender). Обмеженість використання (дуже обмежена кількість контрагентів приймають валюту в якості платежу). Складність для розуміння. Обмежена масштабованість, іноді довга і складнопрогнозована тривалість проходження платежу порівняно з іншими платіжними системами.
Переваги та недоліки криптовалют: трансакційні витрати	
Усунення посередників і можливість здійснення платежів безпосередньо між платником та отримувачем. Здешевлення розрахунків криптовалютою за допомогою «розумних контрактів». Можливість ухилення від сплати податків.	Відносно високий розмір фіксованої комісії за перекази, що робить дорогими роздрібні розрахунки. Висока комісія за виведення коштів. Негативний вплив майнінгу на навколишнє середовище (через високу енергоємність).
Переваги та недоліки криптовалют: безпека	
Децентралізація: менший ризик втрати коштів у разі зламу, хакерської атаки. Технічна неможливість підробки. Криптовалюту з приватного гаманця складно	Прихована/неприхована централізація контролю в окремих блокчейнах. Висока централізація і територіальна концентрація майнінгу (атака 51%, збої платежів).

вкрасти. Прозорість трансакцій (інформація щодо всіх платежів назавжди зберігається в блокчейні і доступна для перегляду всім бажаючим). Рахунок в біткоїнах неможливо заблокувати або відмовити в обслуговуванні з певних причин (наприклад, політичних).	Легко втратити кошти (якщо забути пароль чи інші дані для доступу до рахунку, кошти повернути неможливо). Незворотність операцій (у разі помилки трансакцію відкликати неможливо). Порушення приватності. Відсутність регулювання зумовлює відсутність захисту інвесторів. Юридичні проблеми в аспекті цивільного права (зокрема, щодо виконання «розумних контрактів» та захисту даних).
Переваги та недоліки криптовалют: довіра та збереження вартості	
Стійкість до інфляції (обмежена емісія, втрачені біткоїни не можуть бути повернені і в обіг). Децентралізація: менший ризик волюнтаризму чи дефолту власника. Демократичність (щоб внести зміни в ланцюжок блокчейнів, необхідна згода більшості користувачів мережі, бо копії знаходяться на безлічі комп'ютерів світу).	Централізація емісії у сумнівних емісійних центрах. Дефляційна природа деяких криптовалют. Це «бульбашка» без «внутрішньої вартості». Висока волатильність, переважно спекулятивний характер попиту. Висока концентрація накопичень = високий ризик маніпуляцій. Децентралізація: відсутність «цапа-відбувайла», відсутність гарантій, кожен несе персональну відповідальність за власні кошти. Суперечлива репутація (нерідко крипто валюти використовують у злочинних схемах, для відмивання коштів, побудови фінансових пірамід). Ризик регуляторної заборони.

* Примітка. Узагальнено автором.

Однак на ринок криптовалют, як і на ринок валют мають вплив багато чинників, як внутрішніх так і зовнішніх. Фінансові аналітики з обережністю прогнозують подальшу поведінку першої криптовалюти. Це пов’язано з тим, що ринок біткоїну зазнає суттєвих коливань під впливом багатьох факторів. Вже зараз можна виділити основні 5, які спричинюють тиск на ціну біткоїна.

Позаринкове середовище. В кінці листопада (в деяких країнах - у жовтні) Європа та США починають працювати святкові ярмарки, а світ готується до Різдва. Таке зміщення акцентів призводить до зниження ринкової активності. Тому, попри проблеми на ринку цифрових активів, волатильність може залишитися сталою до завершення святкового періоду (за умови відсутності важливих новин).

Геополітичні чинники. Також на ринкову ситуацію впливає фактор повномасштабної війни в Україні та політичної нестабільності у світі (Іран, Косово тощо). Все це завдає шкоди глобальному зростанню економіки, через

що також впливає на цифрові валюти. Тому інвестори змінюють свої погляди на такі високоволатильні активи, як криптовалюта.

Психологічні очікування. Звісно, що біткоїн не закріпився на такому рівні, але своєрідною «червоною лінією» є $15,000. Цей рівень є важливим для майнерів і трейдерів у контексті психологічного захисту. Якщо ж монета впаде ще нижче (наприклад, до $13,000), є ризик, що ще більше майнерів зупинять машини.

Вплив краху FTX. Падіння платформи Сема Бенкмана-Фріда продовжує тиснути на ринок загалом. Воно запустило ланцюжок ризиків, з якими стикаються великі учасники ринку, та крах інших криптовалютних проектів. Усе це призводить до зниження настроїв інвесторів і зниження ліквідності. Тому про позитив у короткостроковій перспективі годі й думати.

Слабкість ринку. З попереднього фактору виходить наступний - слабкість криптовалютного ринку загалом. Падіння ліквідності та волатильності знизило можливості для заробітку та спричинило відтік користувачів.

Зараз на біткоїн тиснуть численні фактори, які призводять до турбулентності на ринку загалом. На думку виконавчого директора Bitget Грейсі Чена, вся увага учасників ринку має бути прикута до рівня підтримки біткоїна. Адже наступні тижні покажуть, чи буде прорвано показник $15,000. Перспективи використання криптовалют в Україні зумовлені тим, що український сучасний споживач особливо гостро потребує оперативності, безпеки розрахунків, захищеності, відсутності третіх сторін, незалежності цінності грошової одиниці від політичної ситуації в країні, і криптовалюти задовольняють ці потреби.

Література

1. Федорова Ю. В. Криптовалюти та їх місце у фінансовій системі. *Економіка і суспільство*. 2018. № 15. С. 771-774.

2. Нацбанк рассказал о судьбе Bitcoin в Украине. URL: http://sud.ua/ru/news/publication/108440-natsbank-rasskazal-osudbe-itcoin-v-ukraine (дата звернення 18.12.2022).

СЕКЦІЯ 3. СТРАТЕГІЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СТРАХОВОГО РИНКУ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Klymenko V., *PhD student*
Supervisor: **Prokopchuk O.**,
Doctor of Economic Science, Associate Professor,
Head of the Department of Finance, Banking and Insurance,
Uman National University of Horticulture

THE SPECIFIC COMBINATION OF PARAMETRIC INSURANCE SERVICES FOR THE AGRICULTURAL SECTOR OF THE UKRAINIAN ECONOMY

Global climate change, with weather factors having a significant impact on the activity of agricultural producers, will determine the feasibility of the practical application of insurance services based on parametric insurance solutions in the agricultural sector of the Ukrainian economy, which are able to ensure the stability and profitability of the latter at minimal cost.

In this connection, it should be noted that parametric (index) insurance services have recently gained popularity in the agricultural insurance market of Ukraine, while at the same time, the world insurance practice considers the latter as a worthy alternative to the “old school” classic (traditional) insurance services due to the relative simplicity of their functioning mechanism and insignificant financial for their application. The calculation of the respective indices (I) (simple - based on a single trigger and based on the simultaneous use of several triggers) correlates with the risk of crop growth, respectively, and information on weather parameters and yield.

Historical origins indicate that since 2016, parametric (index) insurance has been introduced into Ukrainian insurance business. During 2017, a pilot project on index insurance was implemented in 9 regions of Ukraine, which indicates the demand for such insurance services from Ukrainian agricultural producers [1-2]. This is not in doubt, since parametric insurance is the most popular among small farmers. For example, in countries such as India, Africa and China, parametric insurance is often used specifically for small farmers where the use of traditional insurance is not

economically feasible. The situation is similar in Ukraine: the visit of an expert to inspect 2-3 hectares of a field is too expensive, so this product can be useful for small farms. At the same time, in Ukraine, most farmers are not familiar with the functioning of even classical insurance, not to mention parametric insurance.

The specific compbination of parametric (index) insurance services and product offers within them, which were used for the agricultural sector of the Ukrainian economy, is shown in figure one.

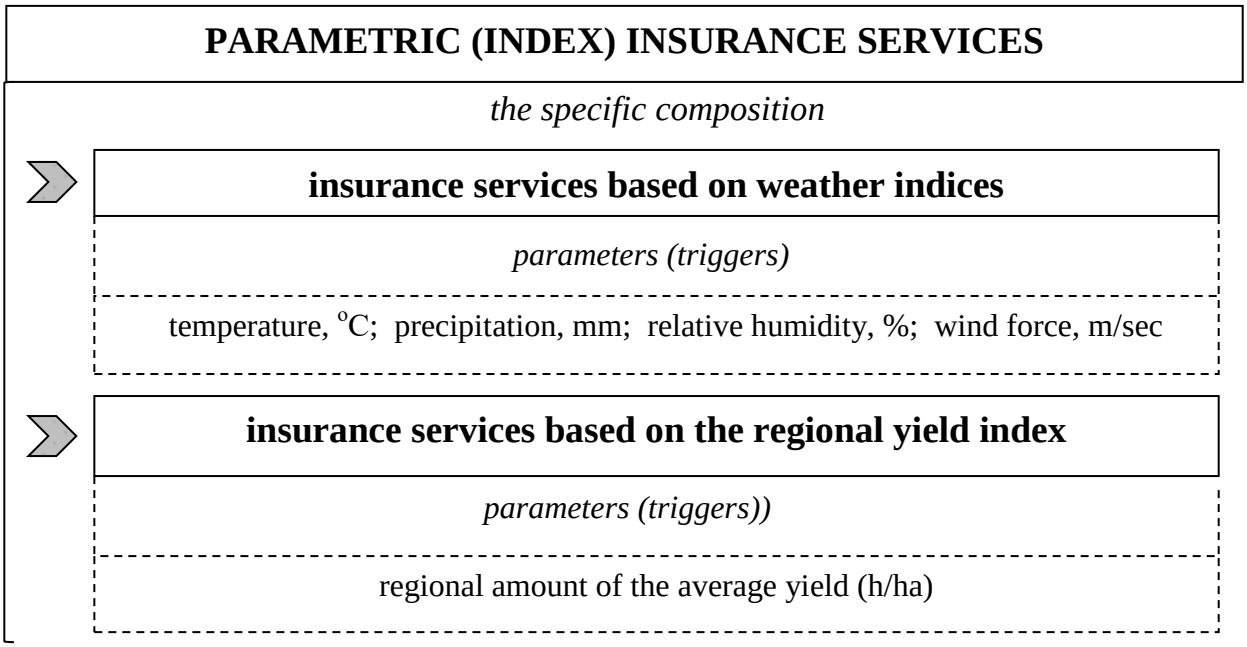

Рис. 1. Specific combination of parametric (index) insurance services used in the agricultural sector of the economy of Ukraine in 2021 *

* Classified and summarized by the author based on references [3-4].

Therefore, insurance based on certain parameters (indices) could be the best alternative to classical (traditional) insurance used for the agricultural sector of the Ukrainian economy, as it helps to avoid problems associated with the risk of moral harm, has simpler and more understandable information requirements, suitability for various agricultural producers , low abuse rates and faster insurance claims. Although agricultural insurance is promising in Ukraine, it is still not widely popular, primarily due to inadequate information and logistical support for domestic hydrometeorological services.

In other countries, crop insurance based on weather indices has become widely practiced, mainly in the context of insurance against catastrophic weather risks.

Thus, it is determined that currently the market of agrarian Ukraine is presented, in addition to the classical (traditional) scheme of insurance coverage, also parametric (index) - in the context of weather and crop insurance services. The latter are only gaining popularity and are in their infancy, having a strong potential for further development in the national agricultural insurance market.

References

1. Prokopchuk, O., Prokopchuk, I., Mentel, G. (2018). Index Insurance as an Innovative Tool for Managing Weather Risks in the Agrarian Sector of Economics. *Journal of Competitiveness*, 10 (3), 119-131.

2. Prokopchuk, O., Nesterchuk, Y., Tsymbalyuk, Y., Rolinskyi, O. (2019). Current trends in agricultural insurance market operation in Ukraine. *Problems and Perspectives in Management*, 17(3), 57-75.

3. Hudz G. O. (2016). Information systems and technologies in insurance coverage of agrarian entrepreneurship. *Scientific and industrial journal "Accounting and Finances"*. Kyiv, 2 (72), 95-104.

4. Sokoliuk S.Yu. (2019). Modern innovative environment for the development of enterprises in the agrarian sector of the economy. *Scientific and practical magazine Agrosvit*, Issue 6, 49-55.

Кузьміна В. О., *здобувач*
Науковий керівник: **Новосьолова О. С.**,
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування,
Херсонський національний технічний університет

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Український страховий ринок перебуває на етапі становлення і трансформації в напрямі формування досконалого та фінансово стійкого страхового ринку. Саме страхові компанії мають відігравати суттєву роль в акумулюванні вільних коштів, проведенні активної інвестиційної політики. Для виконання цих завдань необхідно, передусім, забезпечити належний рівень фінансової безпеки вітчизняного страхового ринку [1, с. 47].

Страховий ринок України переживав різні етапи свого розвитку, і в залежності від них він був на етапі піднесення, або ж на етапі спаду. Кількість страхових компаній, що діяли на ринку України, за останні роки знижувалася, що можна побачити в таблиці 1.

Таблиця 1

Динаміка кількості страхових компаній,
що діяли на страховому ринку України протягом 2018-2021 років *

Вид СК	2018	2019	2020	2021	Відхилення абсолютне, 2021 р. до 2018 р.	Відхилення відносне, 2021 р. до 2018 р., %
СК «life»	30	23	20	13	-17	-56,67
СК «non-life»	251	210	190	142	-109	-43,43
Всього	281	233	210	155	-126	-44,84

* Примітка. Складено автором за даними [2].

Щорічно кількість страхових компаній в Україні знижується, що можна пояснити більш прискіпливим регулюванням з боку державних органів щодо відповідності всім вимогам. За даними НБУ, станом на 31 грудня 2021 року в

Україні було зареєстровано 142 ризикові компанії та 13, що спеціалізуються на страхуванні життя [3].

Крім того, як повідомив НБУ, за січень 2022 року з ринку пішли ще дев'ять ризикових страхових компаній, їх стало 133, кількість страховиків життя не змінилася. Також за підсумками 2021 року скоротилася кількість компаній, які здійснюють обов'язкове страхування автоцивільної відповідальності (далі - ОСЦПВ). З різних причин – в основному через невиконання нормативних вимог та анулювання ліцензій Нацбанком – цей ринок покинули шість страхових компаній [3].

Показник проникнення (Insurance Penetration ratio) є одним з основних індикаторів розвитку страхового сектору в країні. Він визначається як співвідношення обсягу страхових премій до валового внутрішнього продукту [4]. Проаналізуємо динаміку зміни рівня загального показника проникнення та показника проникнення life і non-life страхування за останні 5 років, що зображено на рис. 1.

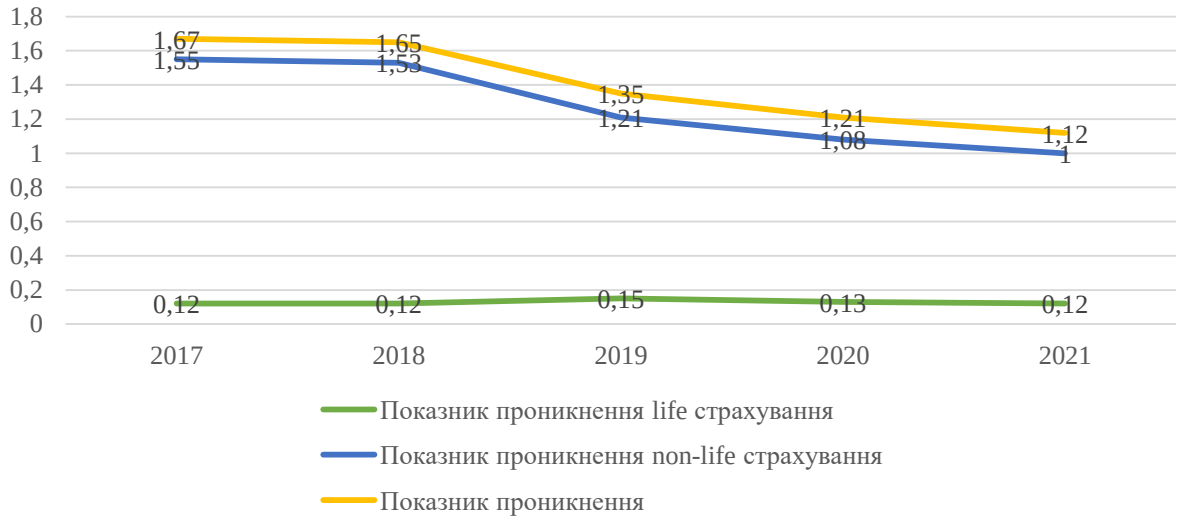

Рис. 1. Динаміка рівня проникнення life- та non-life страхування в Україні, % *

* Примітка. Розраховано автором за даними [2].

Можемо зазначити, що показник проникнення страхування зменшився з 1,67% до 1,12%, тобто на 0,55 в.п. Також зменшилося проникнення non-life

страхування з 1,55% до 1%, тобто на 0,55 в.п. Показник проникнення life страхування залишився сталим і станом на кінець 2021 року становить 0,12%. Це свідчить про те, що за останні роки темп зростання валових страхових премій нижчий, ніж темп зростання ВВП. Це свідчить про вкрай низьку популярність страхування як інструмента зниження майбутніх ризиків та збитків в Україні, багато в чому дається взнаки недовіра населення до страхових компаній та слабке просування страхових компаній.

Порівнявши значення проникнення страхування України з іншими країнами за 2021 рік, бачимо, що даний показник знаходиться на низькому рівні. Так, за даними дослідження Swiss Re Institute, у 2021 році Україна займала 73 позицію серед досліджуваних країн [5]. Це свідчить про слаборозвинений страховий ринок України.

Література

1. Ролінський О. В., Уланич Ю. В. Візуалізація даних та фінансова безпека на страховому ринку України. *Агросвіт*. 2021. № 16. С. 45-51.

2. Звіт про фінансову стабільність НБУ. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2020-H1.pdf?v=4 (дата звернення: 10.12.2022).

3. Почистили ринок. За рік кількість страхових компаній в Україні зменшилась на чверть. *НВ Бізнес*. URL: https://biz.nv.ua/ukr/finance/strahoviy-rinok-v-ukrajini-za-rik-kilkist-kompaniy-skorotilasya-na-chvert-50214685.html (дата звернення: 10.12.2022).

4. Пономарьова О. Б., Іванченко М. А., Бодня А. В. Визначення проблем страхового ринку та їх вирішення. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. № 5. URL: http://global-national.in.ua/archive/5-2015/166.pdf (дата звернення: 10.12.2022).

5. Показники діяльності страхових компаній. *Дані наглядової статистики Національного банку України*. URL: https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#6 (дата звернення: 10.12.2022).

Нечипоренко А. В.,
к.е.н., доцент кафедри фінансів,
Київський університет імені Бориса Грінченка

СТРАХОВИЙ РИНОК УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Важливим елементом фінансової системи будь-якої країни виступає страховий ринок, що впливає на соціально-економічний розвиток в країні.

Створення ефективної системи захисту майнових прав та інтересів окремих громадян, підприємців і підприємств, підтримка соціальної стабільності в суспільстві й економічної безпеки держави неможливе без функціонування потужного страхового ринку, адже він формує страхове середовище, що спроможне забезпечити страховий захист фізичним та юридичним особам через процес виплати страхових відшкодувань при настанні страхових подій, скорочуючи витрати державного бюджету на компенсацію заподіяних збитків, що виникли через настання надзвичайних ситуацій, різних природних лих, а також забезпечує соціальну підтримку і захищає бізнес від настання непередбачуваних ризиків [1; 2].

Страховий ринок є другим за рівнем капіталізації серед інших небанківських фінансових ринків. Порівняно з європейськими країнами, в Україні страхові послуги користуються значно меншим попитом, особливо в галузі страхування відповідальності та окремих видів особистого страхування, через складну економічну ситуацію держави та нестабільність [3, с. 367].

Повномасштабний військовий наступ рф на Україну наприкінці лютого 2022 року значно ускладнив умови роботи надавачів небанківських фінансових послуг та відповідно вплинув і на функціонування страхового ринку.

Впродовж останніх років в Україні спостерігається тенденція щодо скорочення кількість страхових компаній, що пов’язано передусім із глобальними викликами та економічною нестабільністю. Так, загальна кількість страхових компаній станом на 31.12.2018 року становила 281, у тому числі СК «life» – 30 компаній, СК «non-life» – 251 компанія; станом на 31.12.2019 – 233 компанії, у тому числі СК «life» – 23 компанії, СК «non-life» – 210 компаній; станом на 31.12.2020 – 210 компаній, у тому числі СК «life» –

20 компаній, СК «non-life» – 190 компаній; станом на 31.12.2021 року – 155 компаній, у тому числі СК «life» – 13 компаній, СК «non-life» – 142 компаній [4].

Станом на 01.09.2022 року в Державному реєстрі фінансових установ (далі – ДРФУ) обліковувалося 140 страховиків, з них 13 – компанії зі страхування життя. Усі страховики в ДРФУ є ліцензіатами [4].

У січні-лютому 2022 року з ДРФУ виключені 10 страховиків-неліцензіатів, які були зареєстровані в зоні ООС та АР Крим, а також 1 страховик – після анулювання йому ліцензій.

За даними Національного банку України, з початку військової агресії страховий ринок зменшився на 5 учасників сегменту non-life: 3 страховики – після анулювання ліцензій (як захід впливу); 1 страховик – після анулювання ліцензій за заявою; 1 страховик, який був у січні 2022 року включений до ДРФУ, проте так і не отримав жодної ліцензії на здійснення страхової діяльності [4].

Станом на 22.09.2022 року у 3 страховиків тимчасово зупинено ліцензії на здійснення страхової діяльності, 1 страховику анульовано ліцензії.

Станом на 30.06.2022 року загальний обсяг активів страховиків у порівнянні з початком року (до військово агресії), майже не змінився (+2,2%) і склав 65,7 млрд. грн. При цьому, за вказаний період кількість страховиків скоротилася – з 155 (01.01.2022 р.) до 142 (01.07.2022 р.) [4].

Страховий ринок продемонстрував помірний приріст прийнятних активів (+2,2%), а у компаній, що звітують – зросли дещо більше (+3,2%)

Обсяг сформованих страхових резервів у І півріччі 2022 року залишився сталим (36,6 млрд. грн.). Традиційно, приріст страхових резервів мав місце у сегменті life, а також зростанням резервів збитків страховиків nonlife за рахунок великих збитків, які у переважній частці були перестраховані, та збільшення термінів врегулювання заявлених збитків, при цьому резерви незароблених премій зменшились з огляду на істотне скорочення обсягів наданих послуг у сегменті non-life [4].

Страхування спрямовано на захист майнових інтересів і безпеку як

фізичних осіб, так і суб'єктів господарювання, тому його роль в умовах сучасного непередбачуваного економічного, соціального, технологічного та екологічного середовища постійно зростає [5; 6].

В умовах воєнного стану страховий ринок України стикнувся з новими викликами, але йому вдалося встояти та функціонувати й надалі, хоча є питання, які потребують вирішення. Передусім, це розроблення нових нормативно-правових актів та внесення змін до діючих, які продовжать ідеологію регулювання ринку; адаптація вітчизняного страхового законодавства відповідно до норм європейського ринку; залучення страховиків до убезпечення ризиків у пріоритетних напрямах розвитку економіки; створення передумов для широкого впровадження медичного страхування; здійснення популяризації страхових послуг серед населення; розширення обсягів страхового покриття та включення до нього актуальних ризиків, зокрема воєнних.

Література

1. Тарасенко Д. Л., Тарасенко О. Ю., Мироненко С. В. Аналіз страхового ринку України. *Економіка та суспільство.* 2022. № 40. URL: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-63 (дата звернення: 15.12.2022).

2. Нечипоренко А. В. Концептуальні підходи до розвитку страхової діяльності в Україні. *Бізнес Інформ.* 2021. № 6. С. 234-239.

3. Kuzheliev M. O., Sokyrko O. S. Insurance services market development: international experience and Ukrainian realia. *Актуальні проблеми економіки.* 2015. № 9. С. 365-371.

4. Офіційний сайт Національного банку України. URL: https://bank.gov.ua/ (дата звернення: 15.12.2022).

5. Онишко С. В. Регулятивний потенціал фінансового ринку в умовах глобальних викликів : монографія / за заг. ред. д.е.н., професора С. В Онишко. Ірпінь : Видавництво Національного університету ДПС України, 2016. 452 с.

6. Кужелев М. А. Предпосылки формирования механизма государственного регулирования системы коммерческого страхования. *Бізнес Інформ*. 2014. № 1. С. 32-37.

Ponomarenko O., *PhD student*
Supervisor: ***Prokopchuk O.****,*
Doctor of Economic Science, Associate Professor
Head of the Department of Finance, Banking and Insurance,
Uman National University of Horticulture

BEHAVIORAL ASPECTS OF THE INSURANCE TRANSFORMATION PROCESS

Classical economic theory implies human rational behavior, making decisions considering all risks, and choosing the best and most profitable option among various ones. People often tend to deviate from accepted rational behavior in their choices and actions. Decisions made by humans are generally based on emotions, preferences, expectations, knowledge and experience. So nowadays, the model of a person in economic theory is considered from the perspective of behavioral economics.

The term behavioral economics was first introduced by George Katona in 1951. He believed that the psychological variables of each person should be considered as a kind of intermediary between objective conditions and decisions made in these conditions [1]. Other scientists have revealed the suboptimality of managerial decisions in their work. For example, there was an underestimation of opportunity costs, an unlikely risk of lack of self-control, and a failure to abstract away sunk costs. Thus, behavioral aspects create additional risks when making operational decisions.

It builds on many other concepts of behavioral economics, based on the irrationality of accepted decisions. For example, the concept of behavioral finance - the adoption of financial decisions that deviate from the rational behavior of market participants. There is the concept called behavioral risk management - workplace behavioral problems include individual risks, such as the behavior of employees and directors, and organizational behavior, that is, the collective behavior of the

organization [2]. However, behavioral risks exist and are risks based on human psychological phenomena and individual behavioral characteristics that are important to consider when making decisions. Making decisions in insurance is considered as risk by many customers.

Risk and insurance presents a number of real-life examples of decision making under uncertainty. As the behavioral model becomes more integrated into economics and finance, many of its implications are very well illustrated in the insurance markets. Insurance industry is especially sensitive to risky decisions. In fact, the broadly defined area of "risk and insurance" is an example of a set of decisions made under conditions of uncertainty. As the new ideal of "behaviorism" becomes an integral part of the insurance industry, it is important to create a platform for this line of research.

In addition to the general theory of decision making under risk, behavioral insurance has some features and is of particular interest in behavioral economics and behavioral finance. Interest in this insurance is due to two important factors. First, the insurance market is a special institutional environment and requires its own research. Insurance contracts have very specific characteristics. The second important factor is the psychological and economic evidence that a person may react differently to insurance decisions than to decisions made in other areas [3].

The insurance industry differs greatly from other financial areas. An insurance policy is a conditional contract, essentially buying a promise to pay for contingencies from an insurance company. In addition, insurance contracts require both parties to a higher standard of disclosure than most other contracts. Information plays a more important role in the insurance market than in most other markets. This is why many, if not most, studies of adverse selection and moral hazard have focused on insurance markets. These two characteristics of insurance contracts also give rise to various types of insurance fraud [4].

Considering behaviorism as a component of the transformational processes of the industry, it should be noted that human behavior is formed and changed under the influence of external processes. Financial crises, natural disasters, pandemics,

military actions inevitably transform behavior, risk assessment, psychology and motivation of human choices. The world economy faces a large number of destructive phenomena that inevitably lead to the search for new forms and methods of work. The service industry, for example, faced the greatest changes: the digitalization process has increased, the development and transition of activities into the IT space has begun, which in turn involves not only the installation of modern equipment or software, but also fundamental changes in management approaches, corporate culture, and external communications. As a result, the productivity of each employee and the level of customer satisfaction increase, and the company gains the reputation of a progressive and modern organization. Digitization of processes is relevant not only at the level of individual enterprises: entire industries choose this path of development as the only opportunity to meet the rapidly changing conditions of the surrounding world. Due to this, the digital transformation of industry, retail trade, the public sector and other areas is already changing the life of every person and every company today.

Customers are one of the main drivers of transformational processes. Before management or regulatory transformations are made, customer behavior is studied and predicted, because they interact with commercial and public companies daily, many of which have already begun to transform their operations. Digitization technologies make it possible to organize the most personalized interaction, which is preferred by most customers. Digital communication channels, omnichannel, artificial intelligence, and robotics - all this has already entered our lives. For example, the digital transformation of financial institutions and insurance companies could not do without chatbots, where modern mobile devices are actively used in their work [5].

The insurance industry as a service sector must adapt to the needs of customers, who are its driving force, transform not when there is an opportunity, but when there is a need. After all, the transformation is aimed at companies quickly making decisions, quickly adapting work to the requirements of the current moment and satisfying the needs of customers. Information is a key resource in today's world.

Humanity generates huge amounts of digital data every second, which not only require storage space, but also help companies conduct business. To take advantage of all available information, it is necessary to accumulate structure and analyze it. Transformational change is a long-term but dynamic process, so research, constant monitoring, and making management decisions based on behavioral aspects are the keys to successful adaptation and functioning of the industry.

Reference

1. Katona George (1951). Psychological Analysis of Economic Behavior. N.Y.: McGrow- Hill.

2. Sheffrin H. (2016). Behavioral Risk Management: Managing the Psychology That Drives Decisions and Influences Operational Risk. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/299598458_Behavioural_Risk_Management_Managing_the_psychology_that_drives_decisions_and_influences_operational_risk_by_Hersh_Shefrin_Palgrave_Macmillan_2016 (reference date: 17.12.2022).

3. Barseghyan, L., Prince, J., & Teitelbaum, J. C. (2011). Are risk preferences stable across contexts? Evidence from insurance data. American Economic Review, 101(2), 591-631.

4. Andreas Richter (2014). Behavioral insurance: Theory and experiments. Journal of Risk and Uncertainty, 48, 85-96.

5. Як цифрова трансформація допоможе розвитку вашої організації? Платформа Creatio для управління бізнес-процесами і CRM. Retrieved from https://www.terrasoft.ua/page/digital-transformation (reference date: 17.12.2022).

Прокопчук О. Т.,
д.е.н., доцент, завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Уманський національний університет садівництва

СПЕЦИФІКА ЦИФРОВІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО РИНКУ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ

Процес формування страхових відносин в новочасних умовах характеризується складністю та багаторівневістю і пов'язаний, насамперед, з організацією та координацією інтересів учасників ринку, набуваючи особливого значення в умовах трансформаційних процесів на ньому.

Однак становлення й ефективне функціонування ринку страхових послуг зумовлює потребу у формуванні його довершеного інституційного середовища: координації системного характеру інституцій у розрізі формальних і неформальних їх видів, а також сучасного інфраструктурного супроводу та налагодженої взаємодії ключового суб'єктного складу ринку. Тому розвиток означеного ринку, зокрема, в умовах трансформаційних процесів, вимагає формування нових науково-методологічних підходів до розуміння його функціонування як складної інтегрованої системи, у тому числі через визначення специфіки діяльності страхових організацій, надання ними якісних конкурентоспроможних страхових послуг та вирішення стратегічних і тактичних завдань страховиків із застосуванням системного підходу на базі менеджменту якості та цифровізації. Як наслідок, нагальними постають питання комплексної модернізації українського ринку страхових послуг на основі інноваційних підходів з елементами цифровізації щодо використання страхового потенціалу за умов трансформаційних процесів на ньому.

Наразі світовий страховий бізнес переживає унікальний момент своєї досить довгої історії, що пов'язаний із процесами сучасної цифрової трансформації. Успішне виконання цілеспрямованих стратегій трансформації в складний період вимагає від страховиків орієнтації своєї діяльності на потребах клієнтів. Саме цифрові технології й нові бізнес-моделі дозволять

страховим організаціям стати більш гнучкими в частині задоволення означених потреб [1-2].

Нині трансформація економіки країни є ключовим напрямом розвитку саме у цифровому напрямі. Цифрові перетворення інтенсивно відбуваються в усіх секторах економіки, а процес їх цифровізації та подальша розбудова інноваційної інфраструктури є однією з найбільш обговорюваних тем у сфері економіки та фінансів України.

Сучасне суспільство характеризується посиленням орієнтації ринків на потреби споживача. Саме цифрові трансформації, в першу чергу, направлені на наближення цифрових технологій до громадян, не виключенням є і ринок страхових послуг.

Виходячи з того, що Україна працює за сервісною моделлю, вона переймає тренди, які характерні для країн, що знаходяться на піку розвитку цифрових продуктів – США і Європа [3-4]. Нині в нашій державі розробляються спеціалізовані застосунки, що оцінюють готовність бізнесу до цифрової трансформації і визначають послідуючі кроки розвитку. Наприклад, якщо страхова компанія розробляє якийсь новий продукт, то відразу можна буде оцінити його затребуваність на вітчизняному або глобальному ринку.

Цифровізація є фундаментом, на якому будується цифрова трансформація.

Сама цифрова трансформація являє собою складний процес перетворень на основі використання цифрових технологій, вона передбачає фундаментальне переосмислення того, як працює страхова компанія і як вона взаємодіє з навколишнім середовищем. Це неодноразова дія, а комплексний процес, який охоплює всі стадії цього виду діяльності, ефективна реалізація якого можлива при застосуванні принципів стратегії і планування.

Взагалі, цифрова трансформація ринку страхових послуг – масштабна реорганізація страхових бізнес-процесів із широким застосуванням цифрових інструментів для їх виконання, яка в результаті поліпшить характеристики страховиків і наділить їх принципово новими якостями і властивостями (рис. 1).

Нині стандартні страхові продукти не задовольняють потреби страхувальників, адже головне питання сьогодні стоїть у вчасній і швидкій відповіді на потреби клієнта зручним для нього способом, у зручний час.

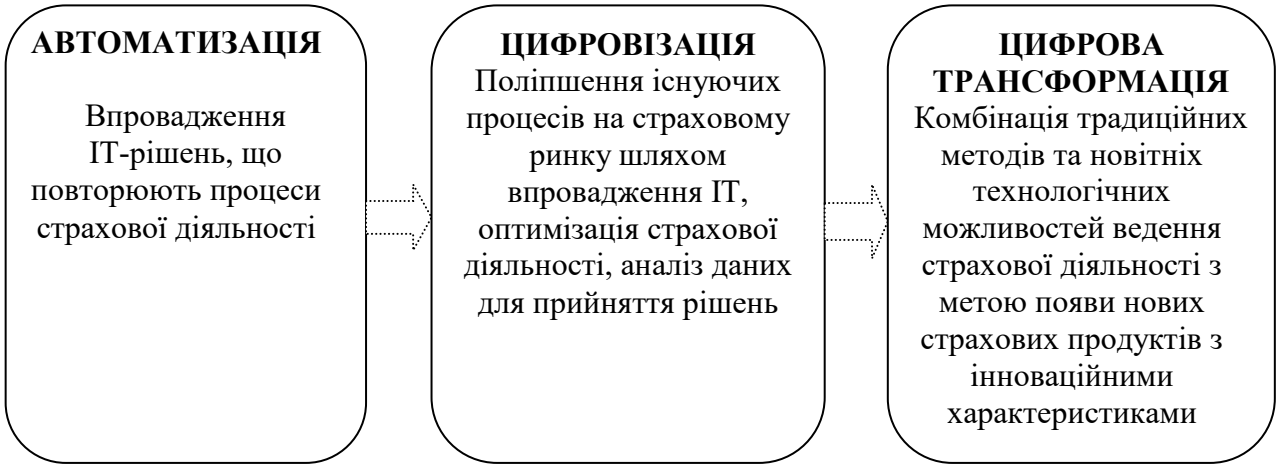

Рис. 1. Етапи цифровізації ринку страхових послуг *

* Примітка. Складено автором на основі джерел [1-2].

Новочасні цифрові технології, дані та аналіз, який завдяки їм стає можливим, надають страховикам можливість більше дізнаватись про своїх клієнтів, і на основі цього розробляти їм індивідуальні продукти, які можна активувати зручним для клієнта способом. Також страховики можуть використати нові потоки даних із пристроїв, що підтримують Інтернет, для динамічного ціноутворення на страхові послуги відповідно до спостережуваних моделей поведінки споживача, а також краще ідентифікувати шахрайські схеми.

Таким чином визначено, що процеси цифрової трансформації на страховому ринку сприятимуть підвищенню ефективності та рентабельності страхової діяльності шляхом розвитку внутрішнього означеного ринку на основі конвергенції суб’єктно складу ринку; економії в часі і витратах; розробленню та впровадженню нових страхових продуктів та послуг в розрізі різних схем страхового захисту за допомогою соціалізації страхових відносин на страховому ринку; впровадженню конкурентних переваг за допомогою інноваційних бізнес-моделей, продуктів та послуг, забезпечуваних технологіями.

Література

1. Дем’янчук М. А., Гуржий К. С. Трансформація страхового ринку в умовах розвитку цифрових технологій. *Інфраструктура ринку*. 2018. № 25. С. 272-278. URL: https://chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/07/Demyanchuk-M.-A.pdf.

2. Лігоненко Л., Хріпко А., Доманський А. Зміст та механізм формування стратегії діджиталізації в бізнес-організаціях. І*нтернаука*. 2018. № 22 (62). Част. 2. С. 21-24.

3. Мальований М. І., Прокопчук О. Т., Уляніч Ю. В. Діджитал-технології у соціальному забезпеченні. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. 2022. Вип. 100. Ч. 2 : Економіка. С. 293-300.

4. Мальований М. І., Прокопчук О. Т., Уляніч Ю. В. Інформаційні технології в інноваційній діяльності страхового ринку України. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. 2020. Вип. 96. Ч. 2 : Економіка. С. 103-115.

СЕКЦІЯ 4. МЕТОДИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ

Вовк В. М., *здобувач*
Науковий керівник: **Ткачук Н. В.,**
к.е.н., старший викладач кафедри фінансів,
Волинський національний університет імені Лесі Українки

ВПЛИВ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ НА РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВА

Враховуючи фінансово-економічний та політичний стан в Україні, підприємства постійно шукають нові ресурси для оптимізації та підвищення ефективності своєї діяльності, зокрема, застосовують інновації, та збільшують частку людської праці у виробленій продукції. Виходячи з цього, науковці все більшу увагу приділяють вивченню людського капіталу, його формування, розвитку, відтворення, збереження і реалізації. Саме тому визначальним фактором ефективної діяльності будь-якого підприємства є людський капітал, який є його багатством, однією з найвищих цінностей, запорукою лідерства, конкурентоспроможності, прогресивності, які досягаються за рахунок знань, інформації, інновацій, джерелом яких є людина. На розвиток людського капіталу впливає багато чинників, що сприяють його удосконалення та накопиченню протягом усього життя людини [1, с. 56].

Загальний розвиток підприємства включає в себе такі складові:

- стратегія розвитку (створення та безперервне вдосконалення конкурентних переваг підприємства);

- інвестиційна стратегія; організаційна стратегія - створення ефективної структури підприємства, системи її управління та вдосконалення;

- стратегія підвищення ефективності людського капіталу (зростання якості, кількості та ефективності людського капіталу підприємства) [2, с. 114].

Високі результати ефективності управління людським капіталом підприємства можуть бути досягнуті за умов постійного розвитку стану людського капіталу, що має безпосередній зв’язок із параметрами загальної

ефективної діяльності підприємства.

За даними Всесвітнього банку в структурі національного багатства багатьох розвинених країн домінує людський капітал, який складає 2/3 від сумарної величини. В країнах Північної та Центральної Америки, Західної Європи та Східної Азії він складає ¾ від загальної величини національного багатства [3].

Вища освіта є пріоритетним напрямком розвитку та вкладання інвестицій, оскільки вона є основою для інновацій з університетами, які виконують ключову функцію передачі знань та розвитку критичного мислення.

Віддача від інвестицій у людський капітал безпосередньо залежить від строку життя його носія. Людський капітал не тільки піддається фізичному й моральному зношуванню, але й здатний накопичуватися й множитися. У міру нагромадження людського капіталу його прибутковість підвищується до певної межі, обмеженої верхньою межею активної трудової діяльності, а потім різко знижується.

В системі вищої освіти України спостерігаються протиріччя між зниженням обсягів державного фінансування і чисельності студентів, формуванням нової структури добору студентів і відсутністю оптимального співвідношення платної та безкоштовної освіти. Взаємодія держави, роботодавців і населення повинна бути орієнтована на відтворення інтелектуальної та інноваційної складових як стратегічних ресурсів довгострокового економічного зростання.

Створення якісної нової робочої сили в Україні зможе слугувати об’єктивною основою прогресивних змін в економіці країни, розгортання інтелектуального капіталу і переходу до інноваційної, соціально орієнтованої моделі розвитку. Але суттєвою перешкодою є фактичне утвердження жорсткої ліберальної моделі з притаманними їй рисами – збільшенням питомої ваги ринкових послуг в галузях освіти, охорони здоров’я, що не відповідає світовим тенденціям.

Досвід зарубіжних підприємств показує, що ефективне використання

людського капіталу досягається за наступних умов:

– реалізації спільного ефекту за рахунок спільних дій учасників виробничого процесу;

– постійне оновлення та покращення кожним менеджером і працівником своїх знань, кваліфікації, професійних здібностей;

– децентралізації значної частини управлінських рішень, заохочення працівників, які проявляють ініціативу, самостійність, мають професійні знання вміють їх використовувати;

– розвиток традиційних і сучасних форм демократизації управління;

– застосування управлінських інновацій, які дають змогу підвищувати ефективність використання інтелектуальних здібностей, професійних знань і практичних навичок людини [4, с. 48].

Людський капітал, утворений в результаті інвестицій і накопичений людиною, визначений запас здоров'я, знань, навиків, мотивацій, що доцільно використовуються в тій чи іншій сфері суспільного відтворення, сприяє зростанню продуктивності праці й ефективності виробництва і тим самим впливає на зростання матеріального добробуту людини та економічне зростання держави.

Література

1. Шахно А. Ю. Людський капітал в умовах глобалізації: оцінювання, розвиток та державне регулювання. Кривий Ріг : ФОП Чернявський Д. О., 2019. 345 с.

2. Бублик М., Копач Т., Линда Р. Вплив людського капіталу на розвиток підприємства. *Економічний аналіз*. 2019. Т. 29. № 4. С. 113-120.

3. Europe 2020: a European strategy for smart, sustainable and inclusive growth.(2018). Retrieved from: http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/version.pdf (дата звернення: 18.12.2022).

4. Кузьмін О. Є., Мельник О. Г. Основи менеджменту. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2012. 312 с.

Войтович Т. В., *здобувач*
Науковий керівник: **Ткачук Н. В.,**
к.е.н., старший викладач кафедри фінансів,
Волинський національний університет імені Лесі Українки

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ АНАЛІЗУ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Для того щоб надати об'єктивну оцінку ефективності роботи підприємства, недостатньо знати абсолютну величину отриманого прибутку. Крім цього, необхідно володіти інформацією щодо його прибутковості, тобто варто аналізувати відносні показники ефективності діяльності. Тому доцільно проводити на підприємстві оцінку рентабельності його роботи. Рентабельність – це відносний показник ефективності діяльності суб'єктів господарювання, який відображає відношення отриманого ефекту з наявними або використаними ресурсами. Показники рентабельності характеризують здатність понесених витрат окупитися, що є основою подальшої діяльності підприємства.

Основними завданнями аналізу рентабельності є: оцінка ефективності діяльності підприємства на поточний момент; виявлення змін рентабельності протягом певного періоду; визначення впливу факторів на зміну рентабельності; визначення резервів зростання рентабельності.

Існує багато показників рентабельності, які з різних позицій характеризують прибутковість діяльності підприємств. До основних показників рентабельності належать: рентабельність продукції; рентабельність продаж; рентабельність активів; рентабельність поточних активів; рентабельність інвестицій; рентабельність власного акціонерного капіталу.

Показники рентабельності є важливими характеристиками факторного середовища формування прибутку підприємств, тому вони є обов'язковими елементами порівняльного аналізу та оцінки фінансового стану підприємства.

При проведенні аналізу рентабельності власного капіталу розглядаються

в основному три- або п’яти факторні мультиплікативні моделі. Згідно першого варіанту рентабельність власного капіталу ($Р_{ВК}$) визначається за формулою: $Р_{вк} = Ч_п/Ч_д*Ч_д/А*А/В_к$, де $Ч_п$ - чистий прибуток; $Ч_д$ - чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг); А - активи; ВК - власний капітал. Тобто, оцінюючи зміни рентабельності продукції, ресурсовіддачі і структури капіталу, досліджується вплив ефективності діяльності підприємства в операційній, інвестиційній і фінансовій діяльності на рівень синтетичного показника. П’ятифакторна модель для визначення впливу чинників на рентабельність власного капіталу має вигляд: $Р_{вк} = Ч_п/Ч_д*А/В_к*ПП/А*ПА/ПП*Ч_д/ПА,$ де ПА, ПП - відповідно поточні активи та пасиви за даними балансу підприємства [1, с. 130].

На думку Є. В. Афанасьєва, рентабельність власного капіталу доцільно представити чотирьохфакторною моделлю: $Р_{вк} = ОА/В_к*К_з/ОА*ДР/К_з*ЧП/ДР,$ де ОА - оборотні активи підприємства; КЗ - кредиторська заборгованість підприємства; ДР - дохід (виручка) від реалізації продукції.

Значення запропонованої моделі оцінки рентабельності власного капіталу полягає у тому, що вона містить у своїй структурі усі складові ресурсів підприємства і максимальний рівень значення інтегрального показника може бути досягнутий на підставі раціональної організації діяльності підприємства [2, с. 47].

Отже, значення рентабельності полягає у такому [3, с. 54]: цей показник є одним із основних критеріїв щодо оцінки ефективності діяльності підприємства; зростання рентабельності сприяє досягненню стратегії будь-якого підприємства в ринковій економіці; рентабельність є результативним та якісним показником у діяльності підприємства; підвищення рентабельності підприємства впливає на стабілізацію фінансової стійкості підприємств; зростання рентабельності підприємства забезпечує отримання конкурентних переваг; рентабельність важлива для власників підприємства, адже впливає на його вартість і на ціну акцій; рівень рентабельності цікавить кредиторів і позичальників коштів з погляду реальності одержання відсотків по

зобов’язаннях, зниження ризику неповернення позичкових коштів, платоспроможності підприємства; динаміка рентабельності підприємства вивчається податковими службами, фондовими біржами, міністерствами; показник рентабельності характеризує привабливість бізнесу у певній сфері для підприємців.

Підсумовуючи вищевикладене, можна стверджувати, що існуючі методики аналізу рентабельності діяльності підприємства є досить ефективними та надають можливість отримати інформацію про ефективність діяльності підприємства та підвищити дієвість аналізу, проте їх вдосконалення лише покращить рівень оцінки рентабельності діяльності підприємства.

Література

1. Зятковський І. В. Оцінка ефективності власності в умовах трансформаційної економіки. *Фінанси України*. 2006. № 6. С. 129-142.

2. Афанасьєв Є. В. Моделювання фінансового ризику багатоцільових рішень в управлінні прибутковістю промислового підприємства. *Фінанси України*. 2006. № 3. С. 46-55.

3. Поліщук Н. В. Результативність діяльності суб’єктів господарювання: сутність, оцінка, основи регулювання : монографія. Київ : Київський національний торговельно-економічний університет, 2005. 252 с.

Гузенко О. П.,
к.е.н., доцент, доцент кафедри господарсько-правових дисциплін та економічної безпеки,
Донецький державний університет внутрішніх справ

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

На даний час в Україні підприємницький сектор потерпає від впливу негативних факторів, які з'явилися в період воєнного стану. Наслідком такого явища стає порушення умов фінансової безпеки, відсутність можливості своєчасної її підтримки. Російська воєнна агресія проти України призвела зникнення частки підприємницького сектору, порушила правила його функціонування, практично призвела до значного падіння фінансового ресурсу у вигляді податків до фінансового плану країни. У такий ситуації особливої актуальності набирає питання управління фінансовою безпекою підприємств як новостворених так і тих, які змогли зберегти власний бізнес. Як правило, управління фінансовою безпекою підприємств розглядає і регулює питання фінансово-економічної заможності підприємства, стійкості до банкрутства. Про її стан свідчить рівень рентабельності, частка ринку, доступ до кредитів, ліквідність коштів, курсова вартість цінних паперів, оптимальна структура капіталу тощо. Проте в умовах воєнного стану в Україні підприємства не мають можливості витримувати зазначені критерії, отже підняте питання є доволі актуальним та сучасним.

Доцільним є визначення доволі високого внеску вчених, котрі обрали предметом вивчення проблеми управління фінансовою безпекою підприємств. Тема відзначається значною актуальністю, вивчається вченими під різним кутом зору, проте в умовах воєнного стану потребує більш поглиблено дослідження та уваги. Серед наукової еліти України варто відзначити монографічні дослідження таких вчених як Л. А. Парфентій [1], С. І. Мельник [2],

Г. В. Даценко [3] та інші. Визначено, що серед наявної достатньої кількості публікацій, фінансову безпеку досліджують як стан забезпечення рівноваги, з позицій ресурсно-функціонального підходу, досягнення стабільності, з позицій захищеності та ефективності управління ресурсами підприємств. Разом з тим, взаємозв'язок порушення фінансової безпеки підприємств з надзвичайною ситуацією в країні практично не висвітлено.

Ми вважаємо, що процес управління фінансовою безпекою підприємств, які функціонують в умовах воєнних дій в країні, повинен мати базову систему відновлення. Підприємствам незалежно від форми власності не слід обмежуватися лише дотриманням класичних правил підтримки власної фінансової безпеки, а потрібно більш активніше звертатися до світового досвіду провідних країн, залучати вже напрацьовані наукові підходи та проявляти власну ініціативу в розробці програми фінансової безпеки.

Беззаперечним є той факт, що в основу розробки власної програми фінансової безпеки підприємства мають покласти, в умовах воєнного стану в Україні, виявлення факторів (загроз і небезпек), що призводять до втрати фінансової стійкості і безпеки з метою вибору і обґрунтування рішень, протидіючих цієї тенденції. У більшості проведених досліджень науковці відзначають наявність прямої залежності між рівнем фінансової безпеки, методами фінансування підприємства і економічною безпекою в цілому в умовах динамічних змін кон'юнктури ринку. Водночас, також підтверджено взаємозв'язок між фінансовою стійкістю підприємства та іншими фінансовими категоріями: фінансовою безпекою, гнучкістю, стабільністю, рівновагою.

На наш погляд, перш за все, забезпечення відповідного рівня фінансової безпеки підприємства, спиратися на деталізований постійний нагляд і контроль за поведінкою фінансових критеріїв, які обрано для процедури оцінювання фінансового стану. Такий підхід повинен мати комплексне поєднання в системі управління, а саме оцінювання фінансової стійкості та ліквідності. Лише після отриманих результатів оцінювання, доцільним стає питання та розробка методологічного інструментарію оцінки рівня фінансової безпеки

підприємства. Крім того, заслуговує на увагу питання результативності фінансової роботи підприємства. Отримані результати нададуть можливість не лише сформувати відповідний інформаційний потік для прийняття більш реалістичного управлінського фінансового рішення, а й сприятимуть уникненню хибної позиції щодо майбутнього розвитку.

Таким чином, усе вищевикладене доводить, що в умовах воєнного стану підприємства мають розробити платформу прийняття управлінських рішень з огляду на існуючи реальні загрози, що на неї впливають. Ключовим завданням в управлінні фінансовою безпекою підприємств має стати моніторинговий процес нагляду та контролю за виконанням прийнятих рішень, що надасть можливість своєчасному запобіганню хибної позиції щодо власного фінансового розвитку. Комплексний, системний підхід до підтримки на відповідному рівні фінансової безпеки сприятиме не лише розвитку підприємства у майбутньому, а й окреслить більш дієвий напрямок та зміст заходів, здатних виконати поставлені завдання, з огляду на реалістичні умови сьогодення. Підхід до розуміння та управління фінансовою безпекою підприємств має змінитися, з урахуванням всіх існуючих правових інструментів, які здатні її підтримати в умовах воєнного стану.

Література

1. Парфентій Л. А. Управління фінансовою безпекою підприємств в умовах економічної нестабільності : монографія. Суми : Мрія, 2019. 184 с.

2. Мельник С. І. Управління фінансовою безпекою підприємств: теорія, методологія, практика : монографія. Львів : Растр-7, 2020. 384 с.

3. Даценко Г. В. Фінансова безпека підприємств: методи підвищення та механізми фінансового контролю : монографія. Хмельницький : ХНУ, 2019. 326 с.

Кадала В. В.,

Голова юридичної клініки «Правовий захист»

к.ю.н., доцент, доцент кафедри господарсько-правових дисциплін та економічної безпеки,

Донецький державний університет внутрішніх справ

ПРОБЛЕМАТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННИХ ДІЙ В УКРАЇНІ

Управління фінансовою діяльністю підприємств різної форми власності в умовах воєнних дій в Україні відбувається під впливом доволі значної кількості негативних факторів. До їх складу варто віднести не лише порушення логістики, втрату комерційних партнерів, падіння доходів населення, яке виступає потенційними покупцями, а перш за все, стрімке зростання інфляційного навантаження на ціновий сегмент, відсутність стабілізаційної політики по комунальним платежам, різке збільшення вартості матеріальних ресурсів, котрі задіяні у виробничих циклах. Проте, зазначені чинники доповнює негативне явище, котре пов’язане безпосередньо з воєнними діями в Україні, а саме: часткова втрата, а в окремих випадках повна втрата бізнесу на територіях, які було захвачено російським окупантом. Разом з тим, слід віддати належне законодавцю, котрий прийняв декілька законодавчих регуляторів, які дещо пом’якшують умови ведення бізнесу в Україні. Усе викладене вище вказує на доцільність та актуальність проведення дослідження окремих управлінських циклів фінансової діяльності підприємств.

Варто звернути увагу на те, що проблематичні питання управління фінансовою діяльністю підприємств не є новими в секторі наукових досліджень. Про це свідчать чисельні наукові дискусійні платформи, дисертаційні та магістерські дослідження різних аспектів управління фінансовою діяльністю підприємств. До їх складу варто включити монографічні дослідження таких науковців як Т. І. Єфименко [1], В. В. Сухонос, Ю. В. Гаруст, В. В. Миргород-Карпова [2], Н. М. Стефан,

Л. О. Шкварчук, Н. С. Науменко, А. В. Медина [3], Л. Л. Гриценко, І. М. Боярко, Т. А. Васильєва [4] та інші. У своїх працях науковці висвітили різні аспекти макроекономічного та мікроекономічного управління фінансовою діяльністю підприємств, проте досить обмежено розкрили управлінські цикли з позиції непередбачувальних обставин. У нашому випадку ними варто вважати саме воєнні дії в країні, котрі чинять негативний вплив на проведення якісної управлінської позиції власним фінансовим ресурсом, який значно обмежений. Таке явище підкреслює актуальність та сучасність розгляду проблеми, яка обрана для дослідження.

Ми вважаємо, що незалежно від форми власності кожне підприємство має самостійно визначити етапи управління фінансовою діяльністю з обов'язковим врахуванням обставин життєдіяльності підприємства в обставинах, які склалися. Крім того, кожен етап управління фінансовою діяльністю підприємства варто супроводжувати процедурою моніторингу та визначити найбільш придатний спосіб управління економічним ризиком. Поєднання моніторингової процедури та процедури оцінювання управлінського рішення на предмет економічного ризику надасть можливість виключити окремі аспекти фінансових питань, які не відповідатимуть ситуації, що склалася на підприємстві під час прийняття остаточного управлінського рішення.

Водночас важливим стане питання визначення частки власного фінансового ресурсу, котрий доцільно включити в обіг для проведення подальшої діяльності підприємства. У даному випадку підприємству необхідно визначити не лише частку вкладеного власного ресурсу у виробничий цикл, а й встановити його резервний мінімум, котрий зможе в певній мірі, в умовах воєнного стану, підтримати фінансову безпеку підприємства в майбутньому.

Проведення фінансових прогнозів розвитку підприємства у майбутньому, доцільно проводити на короткострокову перспективу. Мається на увазі врахування негативних явищ, які супроводжують фінансову діяльність підприємств в умовах воєнного стану. Постійне коливання курсів валют, інфляційний тиск на цінову політику порушують сталий фінансовий розвиток

підприємств незалежно від виду бізнесу та обсягів його проведення. Крім того, варто враховувати низький рівень платоспроможності населення.

Виходячи з викладеного, варто зробити ряд висновків. По-перше, в умовах воєнного стану в країні підприємства не мають можливості скористатися фінансовим прогнозом, тобто реально передбачити стратегію фінансового управління на перспективу. По-друге, в основу управління фінансовою діяльністю варто покласти процедури моніторингу та метод оцінки економічного ризику по відношенню до управлінських рішень. По-третє, доцільним є визначення резервної частки власного фінансового ресурсу, котрий слугуватиме певним підкріпленням фінансової безпеки підприємства. По-четверте, в цілому підприємство має орієнтуватися на поточну ситуацію в країні, тобто передбачу вальні прогнози подальшого фінансового розвитку будувати на короткий термін.

Література

1. Актуальні проблеми фінансового управління: глобальні тенденції і національна практика : монографія / за ред. Т. І. Єфименко. Київ : ДННУ «Академія фінансового управління», 2018. 496 с.

2. Державне управління фінансовою системою України: концепція нової інноваційної моделі : монографія / [В. В. Сухонос, Ю. В. Гаруст, В. В. Миргород-Карпова]. Суми : Сумський державний університет, 2022. 212 с.

3. Сучасний стан та перспективи розвитку діяльності підприємств в Україні: теорія, методика, практика : колективна монографія / [Н. М. Стефан, Л. О. Шкварчук, Н. С. Науменко, А. В. Медина]. Полтава : Астрая, 2022. 180 с.

4. Пріоритети розвитку фінансової системи України в умовах євроінтеграційних процесів : монографія / [Л. Л. Гриценко, І. М. Боярко, Т. А. Васильєва та ін.]; за заг. ред. Л. Л. Гриценко. Суми : Сумський державний університет, 2021. 379 с.

Куценко А. О., *здобувач*
Науковий керівник: **Житар М. О.,**
д.е.н., доцент, перший проректор
ПЗВО «Міжнародний європейський університет»

ПОТЕНЦІЙНІ ПЕРЕВАГИ І НЕДОЛІКИ ВНУТРІШНЬОГО РЕКРУТИНГУ

Формування нового персоналу на підприємстві повинно виконувати три основні функції: інформаційну, стимулюючу, попереднього відбору.

Перший етап рекрутингу або найму працівника це – заповнення вакансій, що включає вивчення характеристик вакантного місця, розгляд умов залучення відповідних кандидатур, установлення контактів з цими претендентами, отримання від них заповненої анкети вступника на роботу [1], процес вивчення психологічних та професійних якостей працівника з метою поставлення його до виконання обов'язків на певному робочому місці або посаді та вибору із сукупності претендентів найбільш відповідних з урахуванням відповідності його кваліфікації, спеціальності, особистісних якостей та здібностей характеру діяльності, інтересам організації та його самого.

Рекрутинг є фундаментом створення персоналу і складає підґрунтя інноваційного потенціалу персоналу та його подальшого нарощування [2]. Рекрутинг – комунікативна бізнес діяльність, під час якої у процесі управління інформаційними ресурсами та потоками з використанням знань і умінь комунікативних процесів досягаються цілі організації [3]. Рекрутинг являє собою процес взаємопов'язаних заходів з наймання, відбору, добору, оцінки, розстановки та адаптації кадрів на вакантні посади задля максимальної реалізації бажань працівника й підприємства [2].

Елементами рекрутингу є виявлення потреби в працівникові; аналіз ринку праці; залучення персоналу; відсіювання за допомогою співбесід; професійна оцінка за допомогою психологічних методів; відбір з переліку відповідних кандидатів; процес вступу на посаду й адаптація [2].

Формулювання завдань рекрутингу здійснюється у чотири етапи: одержання рекрутером заявки від керівника відповідного підрозділу підприємства на заповнення вакантної посади; встановлення вимог до працівника, здатного зайняти посаду і області пошуку потенційно відповідних посаді працівників; уточнення з керівником підрозділу не вказаних у заявці деталей, що можуть відбитись на кадровій безпеці підприємства; складання професіограми.

Таблиця 1

Потенційні переваги і недоліки внутрішнього рекрутингу *

Потенційні переваги	Потенційні недоліки
– менш імовірне прийняття неправильного персонального рішення; – відносно короткий час адаптації кандидата до нових умов; – краща мотивація кандидата при досягненні ефективних результатів; – ймовірність ранньої основної підготовки кандидата до праці на даній посаді і впровадження його на дану посаду; – нижчі витрати на пошук співробітника.	– обмежена кількість потенційних кандидатів на вакантну посаду; – ризик перевищення межі своїх можливостей працівником, тобто вхід на рівень некомпетентності (принцип Пітера); – виникнення несприятливих персональних відносин, які іноді можуть знизити продуктивність нової організаційної ролі; – труднощі в реалізації нових ідей через пристосування до існуючих в організації звичок і процедур дій; – можливість дублювання існуючих помилок; – можливість виступання ефекту доміно.

* Примітка. Складено авторами за даними джерел [1-3].

У процесі рекрутингу рекрутер може застосовувати різні методи знаходження й підбору персоналу. Пошук кандидатів відбувається за допомогою таких методів: пошук серед працівників підрозділу (1); опитування співробітників щодо наявності рекомендацій; розміщення оголошень у ЗМІ й

Інтернеті; розміщення інформації у кадрових агентствах і центрах зайнятості; пошук спеціаліста серед випускників ЗВО; прямий пошук.

Підбір кандидата здійснюється поетапно: 1) Відбір за резюме. Дає змогу відразу відкинути кандидата, що не відповідає вимогам освіти, досвіду роботи, віку тощо; 2) Попередня бесіда за телефоном. На цьому етапі відбувається уточнення деталей, невказаних у резюме; 3) Інтерв'ю (співбесіда); 4) Представлення кандидата керівництву, що завершується співбесідою з керівником підрозділу.

Таким чином, процес найму персоналу повинен спрямовуватись не лише на якісне забезпечення персоналу працівниками, а й на створення у них відчуття захищеності інтересів, справедливості. За допомогою рекрутингу можна створити міцний колектив, що покращує морально-психологічний стан і сприяє ефективному виконанню обов'язків працівниками [2].

Після прийняття працівника на посаду загрози порушення кадрової безпеки не лише не зменшуються, а й зростають. Вірно проведений процес рекрутингу дає змогу відсіяти ненадійних кандидатів, дії яких могли б стати загрозою кадровій та економічній безпеці підприємства, однак не дає змоги управляти кадровою безпекою протягом подальшої трудової діяльності працівників.

Література

1. Місце рекрутингу персоналу в процесах виробничої діяльності підприємства. *Торгівля і ринок України.* 2020. Вип. 31. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Tiru/2020_31_1/Zgilyaev.pdf (дата звернення: 11.12.2022).

2. Наумік К. Г. Уточнення змісту поняття «рекрутинг» як інструменту гармонізації комунікаційних процесів в організації. *Проблеми економіки.* 2019. № 2. С. 56-60.

3. Heat R. Crisis Management for Managers and Executives / Robert Heat. L.: Finansial Times Proffesional Limited, 1997. 564 p.

Луговський О. М., *здобувач*
Науковий керівник: **Сак Т. В.**,
к.*е.н, доцент, доцент кафедри економіки, підприємництва та маркетингу*
Волинський національний університет імені Лесі Українки

ПОСЛІДОВНІСТЬ ОБҐРУНТУВАННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ПРИ УПРАВЛІННІ ФІНАНСОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

Необхідною умовою розвитку підприємства в конкурентному середовищі є розроблення стратегії. Дієва стратегія розвитку може підняти підприємство на бажаний рівень та щабель розвитку, забезпечити стійкість економічного зростання та інвестиційну привабливість.

Класичним визначенням стратегії є розгляд її як загального напряму дій, які визначають перспективний розвиток підприємства щодо досягнення конкурентних переваг та успіху діяльності [1]. В сучасних трактуваннях стратегії наголошується на таких особливостях стратегії, як довгостроковий характер, високий рівень непередбачуваності подій в умовах конкуренції, активна взаємодія підприємства із зовнішнім середовищем, альтернативність розвитку.

Отже, розглядаємо стратегію розвитку як довгостроковий якісно визначений напрям розвитку підприємства, спрямований на досягнення поставлених цілей.

Процес створення стратегії підприємства є складним та обґрунтованим. Процес прийняття управлінських рішень варто відносити до стратегічного управління, адже лише шляхом формування цілей і завдань, вибору та обґрунтування варіантів їх досягнення реалізується процес розроблення стратегії розвитку підприємства у взаємозв’язку з дією чинників зовнішнього та внутрішнього середовища. Це дає можливість підприємству точно прогнозувати і розраховувати ефективність запланованих заходів. У зв’язку з тим, що стратегічне планування діяльності підприємства є функцією управління, яке забезпечує освоєння для всіх управлінських рішень, можливо встановити місце процесу розроблення стратегії розвитку в загальному процесі

управління підприємством.

Процес розроблення стратегії розвитку полягає у здійсненні сукупності наступних заходів формування цілей і дій підприємства з метою оптимального використання існуючого потенціалу. При цьому процес розроблення стратегії повинен відповісти ряду вимог:

1. Послідовність розроблення. Є визначена послідовність дій щодо обґрунтування стратегії розвитку з метою недопущення прийняття неефективних ізольованих рішень.

2. Відповідність генеральній стратегії. Стратегія розвитку винна вписуватися в загальну стратегію підприємства, відповідати його місії.

3. Відповідність зовнішньому і внутрішньому середовищу. Стратегічні рішення повинні прийматися на основі відповідності явних ресурсів підприємства та його потенціалу зростання його реальним можливостями та загрозам [2].

Формування стратегії підприємства є процесом, який проходить взаємопов’язані послідовні етапи.

На першому етапі проводять аналіз загальної стратегії підприємства, його місії та візії.

На другому етапі розробки стратегії розвитку підприємства здійснюють аналіз зовнішнього та внутрішнього середовища, на основі якого складають прогнози майбутнього розвитку, виявляють можливості і загрози, сильні і слабкі сторони, оцінюють конкурентоспроможність і прогнозують її зміни на перспективу.

Використовуючи метод SWOT аналізу, на третьому етапі здійснюють стратегічний аналіз, який полягає в порівнянні загальної стратегії з результатами аналізу середовища, виявленні і усуненні розривів між ними та виробленні альтернативних стратегій – варіантів стратегічного розвитку. За підсумками даного етапу визначають стратегічні альтернативи розвитку підприємства (заповнені поля в матриці SWOT). Обґрунтовуються варіативні сценарії розвитку подій (оптимістичний, песимістичний та найбільш

вірогідний) та досліджується вплив кожного на сформульовані альтернативні стратегії. Визначається прогнозована конкурентоспроможність підприємства у разі реалізації тієї чи іншої стратегії за певного сценарію.

На четвертому етапі обґрунтовують систему цілей підприємства (стратегічні, тактичні та оперативні), складають «дерево цілей».

На п’ятому етапі здійснюється вибір найбільш прийнятної стратегії розвитку з альтернативних. На основі обраної стратегії розвитку формують стратегічний набір підприємства (конкурентні, функціональні та операційні стратегії).

Шостий етап – це дії, що відносяться до стратегічного планування. На даному етапі готується остаточний кінцевий варіант стратегічного плану підприємства, обґрунтовується система планів, проєктів, програм. Таким чином, на основі стратегічного плану розробляються тактичні середньострокові плани та обираються засоби й способи їх реалізації.

На сьомому етапі розпочинається процес реалізації стратегічного плану, тобто процес стратегічного управління. Він передбачає не лише організацію реалізації стратегії але її економічну оцінку, контроль за виконанням.

Таким чином, процес розроблення стратегії розвитку підприємства є послідовним і трудомістким, узагальнено передбачає проходження наступних етапів: постановка цілей, аналіз середовища, розроблення і реалізація стратегій. Результатом реалізації стратегії розвитку є досягнення покращення фінансової діяльності підприємства та забезпечення його конкурентоспроможності в довгостроковому періоді.

Література

1. Кравченко О. В. Поняття стратегії розвитку підприємства. URL: http://www.uabs.edu.ua/images/stories/docs/K_BOA/kravchenko_023.pdf (дата звернення: 14.12.2022).

2. Дем’яненко О. М. Процес розроблення стратегії розвитку підприємств. *Інтелект XXI*. 2018. № 3. URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/23640/1/Protses.PDF (дата звернення: 14.12.2022).

Мунтян Т. Є., *здобувач*
Науковий керівник: **Шандова Н. В.,**
д. е. н., професор, завідувач кафедри економіки, підприємництва та економічної безпеки,
Херсонський національний технічний університет

ВИКОРИСТАННЯ ТАКСОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ ДЛЯ ОЦІНКИ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Для забезпечення ефективної роботи підприємства в сучасних динамічних умовах необхідно вжити відповідних заходів для моніторингу діяльності щодо забезпечення та підтримки економічної безпеки підприємства. В умовах динамічного розвитку високого ступеня невизначеності зовнішнього середовища використовується система різноманітних показників для дослідження явища (об'єкту), які необхідно систематизувати та проаналізувати для вирішення проблем.

При цьому інструментом систематизації об'єктів і явищ є так звані таксономії. По визначенню таксономія (від грецьк. taxis – лад, порядок, розташування один по одному й nomos – закон) – це теорія класифікації й систематизації складно-організованих областей дійсності, що мають звичайно ієрархічну будову. Таксон – група об'єктів, предметів, поєднуваних по будь-яких ознаках, властивостях в одну категорію. У якості базового поняття даного терміну є класифікація – поняття, що означає форму систематизації досліджуваних об'єктів у вигляді системи класів або груп, по яких вони визначені на підставі їх подібності в певних властивостях. Сучасна таксономія є новим науковим напрямком, що поєднує теорію й практику конструювання нового знання [1].

Основною метою таксономії є організація інформації. Компанія, що серйозно налаштована на поліпшення керування економічною безпекою, повинна інвестувати в метадані й таксономію. Відповідне маркування контенту економічної безпеки метаданими, заснованими на таксономії, може допомогти компаніям добитися таких переваг, як прискорення процесів, збільшення продажів і запобігання бізнес-ризиків. Однак, створення таксономії з нуля -

серйозне завдання для більшості організацій.

Відтак, таксономічний аналіз володіє сукупністю алгоритмів систематизації та узагальнення, які дозволяють обґрунтувати прийняття раціональних управлінських рішень.

Застосування таксономічного аналізу ґрунтується на доцільності розподілу дослідження індикаторів розвитку підприємства на можливість його розвитку. В результаті проведення таксономічного аналізу очікується вирішення проблеми впорядкування «багатомірності» системи стосовно нормативного вектора-еталону.

Використання методу таксономії допоможе «згорнути» багатомірний статистичний матеріал, що характеризує систему у часі та просторі, в єдину кількісну характеристику» [2], тобто дасть змогу сформувати узагальнювальну оцінку стану підприємства як системи через призму основних показників безпеки підприємства.

При розрахунках таксономічного показника використовують алгоритм здійснення таксономічного аналізу:

– формування матриці вихідних даних для дослідження системи економічної безпеки;

– стандартизування значення матриці досліджуваних елементів;

– формування вектор-еталону кожної функціональної складової системи;

– визначення відстані між окремими змінними та вектором-еталоном складових системи економічної безпеки;

– визначення таксономічного показнику системи економічної безпеки.

Перелік змінних обраних для інтегральної оцінки економічної безпеки підприємства подано в табл. 1.

Побудова таксономічного показника рівня економічної безпеки системи полягає у визначенні елементів матриці спостережень та їх стандартизації, після чого проводиться диференціація ознак. При цьому всі змінні розділяють на стимулятори та дестимулятори. Ознаки, які чинять позитивний (стимулювання) вплив на загальний рівень економічної безпеки об’єкта,

називаються стимуляторами, протилежні – дестимуляторами і є основою для побудови вектору-еталона. Елементи вектору-еталона мають координати та формуються за рахунок значень показників.

Наступним етапом визначення таксономічного показника рівня економічної безпеки системи є визначення відстані між окремими спостереженнями (періодами) і вектором-еталоном. Отримана відстань є початковою для розрахунку показника рівня економічної безпеки системи.

Таблиця 1

Показники економічної безпеки підприємства *

Показники/ роки	Позн.	Зміна	2018	2019	2020	2021
Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн.	X1	макс	18122	18995	19524	21458
Прибуток, тис. грн.	X2	макс	1004	1391,2	1536,8	1969,6
Власний капітал, тис. грн.	X3	мін	1092	1098	1178	1224
Коефіцієнт покриття (загальної ліквідності)	X4	макс	1,26	1,2	0,91	0,96
Коефіцієнт швидкої ліквідності	X5	макс	0,31	0,28	0,20	0,25
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	X6	макс	0,28	0,2	0,16	0,17
Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії)	X7	макс	0,52	0,48	0,42	0,41
Коефіцієнт фінансової стійкості	X8	макс	0,96	0,88	0,73	0,71
Рентабельність активів	X9	макс	91,9	126,7	130,5	160,9
Рентабельність діяльності	X10	макс	6,0	8,4	9,1	10,9

* Примітка. Розраховано авторами.

Побудований у такий спосіб таксономічний показник синтетично характеризує зміни значень ознак. Найважливіша його властивість полягає в тому, що тепер доводиться мати справи з однією синтетичною ознакою, яка показує напрямок і масштаби змін у процесах, описуваних сукупністю довільного числа вхідних ознак, які характеризують стан та рівень економічної безпеки системи.

На підставі проведених розрахунків визначаємо таксономічний показник

рівня економічної безпеки системи (рис. 1).

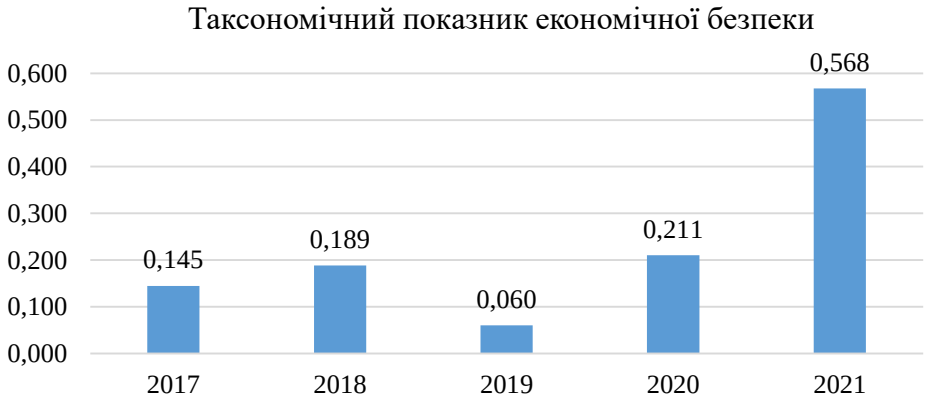

Рис. 1. Динаміка таксономічного показника рівня економічної безпеки підприємства *

* Примітка. Розраховано авторами.

Підводячи підсумки проведеного таксономічного аналізу економічної безпеки підприємства як системи, що містить комплекс показників (табл. 1) за 2017-2021 роки, можна стверджувати, що підприємство загалом характеризується хвилеподібною зміною економічної безпеки. Нерівномірна зміна коефіцієнтів не дозволяє зробити однозначний висновок щодо розвитку чи регресу ефективності управління економічною безпекою на підприємстві. Але, є всі підстави стверджувати, що у підприємства наявні передумови розвитку негативних тенденцій в управлінні економічною безпекою.

Література

1. Sharma R. S., Chia M., Choo V., Samuel E. Using a taxonomy for knowledge audits: some field experiences. *Journal of knowledge management practice.* 2010. № 11(1). URL: https://ssrn.com/abstract=1690451 (дата звернення: 13.12.2022).

2. Сабліна Н. В., Теличко В. А. Використання методу таксономії для аналізу внутрішніх ресурсів підприємства. *Бізнес-Інформ.* 2009. № 3. С. 78-82.

Осадча Т. Ю., *здобувач*
Науковий керівник: **Боровік Л. В.**,
д.е.н., професор, професор кафедри економіки, підприємництва та економічної безпеки,
Херсонський національний технічний університет

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

В сучасних умовах економічного розвитку основою стабільної діяльності підприємства служить його фінансова стійкість. Вона відображає такий стан фінансових ресурсів, при якому підприємство, вільно розпоряджаючись власними коштами, здатне шляхом ефективного їх використання забезпечити безперебійний процес виробництва та реалізації продукції, а також мінімізувати витрати на його розширення і оновлення. Вагому роль у формуванні здорової підприємницької конкуренції відіграє раціонально організована фінансова робота на підприємстві. Організація фінансів на підприємстві полягає у застосуванні різних форм, методів, способів формування та використання фінансових ресурсів, у контролі за їх ефективним кругообігом з метою максимізації прибутку при мінімізації ризиків проведення підприємницької діяльності на основі чинних законодавчих актів [1, с. 9].

Функціонування будь-якого підприємства супроводжується безперервним кругообігом коштів, який здійснюється у формах витрат ресурсів і одержання доходів, їх розподілу та використання. При цьому визначаються джерела коштів, напрямки та форми фінансування, оптимізується структура капіталу, проводяться розрахунки з постачальниками матеріально-технічних ресурсів, покупцями продукції, державними органами по сплаті податків, персоналом підприємства тощо. Всі ці грошові відносини утворюють фінансову діяльність підприємства.

Загалом, фінансова діяльність підприємства може розглядатись у «широкому» і «вузькому» розумінні. Фінансова діяльність у «вузькому»

розумінні пов’язана з видами економічної діяльності підприємства. Фінансова діяльність - це діяльність, яка веде до змін розміру і складу власного та позичкового капіталу підприємства (яка не є результатом його операційної чи інвестиційної діяльності).

Тобто сутність фінансової діяльності підприємства полягає у фінансуванні підприємства, оскільки успішна інвестиційна та операційна підприємницька діяльність можлива лише за наявності надійного фінансового фундаменту, тобто достатнього обсягу капіталу.

Фінансова діяльність у «широкому» розумінні – це система використання різних форм і методів для фінансового забезпечення функціонування підприємств, а також досягнення ними поставлених цілей.

Можна зауважити, що фінансова діяльність має вирішальний вплив на процеси генерування вартості підприємства. Так, оптимізація структури капіталу веде до зменшення затрат на його залучення і створює фінансову базу для успішної операційної та інвестиційної діяльності.

У теорії і практиці досить часто зміст фінансової діяльності трактується ширше, ніж фінансування. У широкому значенні під фінансовою діяльністю розуміють усі заходи, пов’язані з мобілізацією капіталу, його використанням, примноженням (збільшенням вартості) та поверненням. Інакше кажучи, фінансова діяльність включає весь комплекс функціональних завдань, здійснюваних фінансовими службами підприємства і пов’язаних з фінансуванням, інвестиційною діяльністю та фінансовим забезпеченням (обслуговуванням) операційної діяльності суб’єкта господарювання.

Управління фінансовою діяльністю підприємства – це різнобічний та складний процес. Такий процес вимагає стриманості та раціональності, що, у свою чергу, багато в чому визначає результат управлінської діяльності, однак є лише одним із численних факторів, що впливають на ефективність управління фінансовою діяльністю підприємства.

Серед основних цілей управління фінансовою діяльністю підприємства можна виділити наступні:

- максимізація прибутку підприємства;

- мінімізація затрат на виготовлення продукції;

- раціональність у підборі кадрів та розподілі трудового навантаження;

- забезпечення рентабельної діяльності;

- здатність підприємства до «виживання» в умовах конкурентної боротьби;

- забезпечення інвестиційної привабливості підприємства;

- досягнення прозорості у фінансово-економічному стані підприємства;

- створення додаткових для ефективного залучення додаткових фінансових ресурсів.

Управління фінансовою діяльністю підприємства реалізує свою головну мету і основні завдання шляхом здійснення певних функцій: розробка фінансової стратегії підприємства; формування ефективних інформаційних систем, що забезпечують обґрунтування всіх допустимих альтернативних варіантів управлінських рішень; аналіз різноманітних аспектів фінансової діяльності підприємства; впровадження ефективного контролю за виконанням управлінських рішень, прийнятих у сфері фінансової діяльності [2, с. 308].

Отже, управління фінансовою діяльністю підприємства як однією з головних функцій апарату управління підприємства має ключову роль у сучасному економічному просторі, яка є своєрідною професійною діяльністю, спрямованою на управління фінансово-економічним функціонуванням підприємства і є одним з ключових елементів всієї системи управління сучасним підприємством.

Література

1. Бедринець М. Д., Довгань Л. П. Фінанси підприємств : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2018. 292 с.

2. Чобіток В. І., Зайцева І. С. Управління фінансовою діяльністю підприємства: теоретичні аспекти. *Стратегічні орієнтири розвитку національної економіки.* 2013. № 14. С. 303-310.

Островська О. А.,
к.е.н., доцент, доцент кафедри
корпоративних фінансів і контролінгу,
Кійко Ю. О., *здобувач,*
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ПРОБЛЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ ОРГАНІЗАЦІЙ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ФІНАНСОВУ ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ У 2022 РОЦІ

Враховуючи динаміку розвитку сучасного світового фінансового ринку та виклики, які постають перед менеджментом підприємств сьогодні, вкрай важливим є постійних моніторинг середовища функціонування та впровадження нових рішень – гнучких та оперативних. Особливо це важливо в царині фінансів. Завдяки величезній кількості даних і дедалі потужнішому розвитку штучного інтелекту, машинного навчання й аналітичних можливостей, фінансові організації змушені приділяти більше уваги оцінці доцільності та ефективності технологіям, які використовуються на підприємствах. А враховуючи проблеми, з якими зіткнувся світ за останнє десятиліття, та, особливо, протягом 2022 року, компанії витрачають все більше ресурсів на оцінку потенційних ризиків та розробку стратегії щодо їх мінімізації. Тому в межах дослідження, за доцільне взято огляд останніх проблем, із якими зіткнувся менеджмент організацій у 2022 році та розглянуто їх безпосередній вплив на фінансову діяльність підприємств.

За дослідженням міжнародної юридичної компанії Baker McKenzie, представленим у квітні 2022 року, до 10 основних операційних ризиків 2022 року було віднесено (ранжування від найбільш до найменш впливового): збій в роботі IT, крадіжка та шахрайство, ризик нехватки талантів, геополітичний ризик, інформаційна безпека, ризик стійкості, ризик третіх

сторін, ризик поведінки, кліматичний ризик та регуляторний ризик. Варто зазначити, що у порівнянні із минулим роком ризик нехватки талантів та кліматичний ризик вперше з'явилися в топі, а найбільший підйом в позиції мав саме геополітичний ризик (+5). Тому, беручи до уваги зміни саме у цих 3 позиціях, розглянемо більш детально саме їх.

Ризик нехватки талантів. Цей ризик, на думку експертів, став одним із найбільш вагомих ризиків на фінансовому ринку. Він не лише ввійшов в топ 10 операційних ризиків, а й злетів одразу на 3 позицію в топі. За словами дослідників цього питання, ризик нехватки талантів набув такого розголосу через боротьбу за таланти на Wall Street, де компанії, на тлі бурхливого ринку, рекордних прибутків, страхів прогорання та потреби залучати й утримати персонал, почали стрімко підвищувати зарплати та бонуси співробітникам [1, с. 6]. На нашу думку, саме питання набору висококваліфікованого персоналу із знаннями та вміннями, які здатні задовольнити сучасні методи та підходи в функціонування бізнес-процесів в окремих сферах, є і буде грати ключову роль на фінансовому ринку протягом тривалого часу. За статистикою, дефіцит навичок може призвести до сукупної втрати потенційного річного доходу на 8,5 трлн. дол. у 2030 році. Наразі, понад 65% організацій беруть на роботу нові кадри, щоб усунути потенційні прогалини в навичках, що робить наймання кращих талантів ще більш конкурентоспроможним. Другою за поширеністю тактикою, яку використовують 56% організацій для усунення розриву, є перекваліфікація, що може призвести до суттєвого збільшення витрат підприємства [2].

Кліматичний ризик. Цей ризик з'явився в топі саме через глобальні кліматичні проблеми останніх років. В розрізі даного питання, цей ризик матиме колосальний вплив саме на ті галузі, які безпосередньо, або частково, впливають на зміну кліматичного середовища. Для того, щоб певним чином урегулювати питання дбалого поводження по відношенню до природи в

цілому, було розроблено регламент ЄС про розкриття фінансової звітності (SFDR), який набув чинності в 2021 році для узгодження компенсаційних стимулів з екологічними, соціальними та управлінськими вимогами, що призвело до плутанини щодо розпізнавання коштів відповідно до регламенту [2, с. 9-10]. За дослідженням McKinsey, ще у 2019 році питання проактивного мислення було піднято на «Круглому столі бізнес-структур США (US Business Roundtable)». За даними на кінець 2019 року, глобальні інвестиції в сталий розвиток перевищили 30 трлн. дол. США, що на 68% більше, ніж у 2014 році [3, с. 5]. Також варто зазначити, що провідні фінансові компанії, такі як Goldman Sachs, ще у 2019 році почали роботу над інтеграцією засобів контролю кліматичних ризиків у свою структуру [4, с. 3].

Геополітичний ризик. На нашу думку та на думку більшості експертів, саме геополітичний ризик є найбільш загостреним та має найбільший негативний вплив на фінансову діяльність організацій у розрізі 2022 року. Основною причиною став відкритий воєнний напад, повномасштабне вторгнення росії в Україну 24 лютого та ведення агресивної війни російською федерацією проти України протягом майже 10 місяців. Дані події мали значний вплив на світову економіку в цілому, за рахунок збою в ланцюзі поставок, введення санкцій проти країни-агресора, колосальні втрати та закриття компаній на ринку росії. Особливо це мало місце в компаніях із філіалами, які розташовувалися в росії, компаніях, які мали активи на території країни та мали втрати значної кількості ресурсів для налагодження ситуації в межах своєї діяльності та збереження репутації [2, с. 6-7].

Беручи до уваги сучасні виклики та специфіку роботи компаній сьогодні, рекомендуємо такі методи ефективного управління фінансовою діяльністю підприємств, які на нашу думку, є найбільш актуальними у 2022 році:

– розроблення чіткої стратегії з управління ризиками підприємства та забезпечення резервів на випадок змін, які можуть відбутися;

– забезпечення надійності та конфіденційності даних (зменшення загрози кібератак);

– введення технологій штучного інтелекту та машинного навчання, які здатні автоматизувати процеси управління та зменшити ймовірність шахрайства, зміни та крадіжки даних.

В ході проведеного дослідження авторами розглянуто основні операційні ризики, які мають безпосередній вплив на фінансову діяльність сучасних підприємств. На нашу думку, розглянуті проблеми матимуть схожу тенденцію ще протягом приблизно 5 років, адже потребують комплексного підходу до їх вирішення або мінімізації їх негативного впливу.

Література

1. Baker McKenzie. Top 10 op risks 2022 : Risk publication. 2022. 11 p.

2. 10 data points that prove how bad the skills shortage is. *Vervoe*. URL: https://vervoe.com/skills-shortage/ (date of access: 11.12.2022).

3. By Witold Henisz Tim Koller and Robin Nuttall. Five ways that ESG creates value : Mc Kinsey quaterly report. 2019. 12 p.

4. Goldman Sachs & Co LLC. Climate-related risks & opportunities : TCFD Report. 2019. 17 p.

Рибіцька Я. М., *здобувач*
Науковий керівник: **Чижова Т. В.**,
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування
Херсонський національний технічний університет

ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Мале підприємництво є важливою умовою для відновлення економіки країни, оскільки воно є гнучким, створює робочі місця, сприяє регіональному розвитку, створює умови для здорової конкуренції, насичує ринок товарами та послугами, формує середній клас у країні, а також, є вагомим джерелом податкових надходжень до місцевих бюджетів [1, с. 131].

Але, становище вітчизняного малого підприємництва є досить складним, а тому потребує якнайшвидшого вирішення існуючих проблем, які перш за все, пов'язані із нестачею фінансово-кредитних ресурсів, недосконалою системою оподаткування, адміністративними утисками та іншими негативними процесами реформування в державі. Хоч малий бізнес і є найважливішою передумовою розвитку економіки, також, він являє собою найвразливіший сектор економіки, через те, що він не отримує належного захисту та підтримки з боку держави. Через наявні проблеми спостерігається зниження зацікавленості підприємців працювати у прозорих умовах, через що зростає частка тіньового сектору, зниження інвестиційної активності, виникнення фіскальних втрат у бюджеті сповільнення інноваційного розвитку та інше [2, с. 578].

Протягом довгого часу в Україні існувала тільки одна система оподаткування – загальна. Але податковий тягар на малий бізнес був надто великим, а система звітності – надто складною, що не дозволяло малим підприємствам розвиватись. Згодом, для підтримки малого підприємництва, державою було запроваджено спрощену систему оподаткування, обліку та звітності, яка передбачає заміну сплати окремих податків та зборів сплатою

єдиного податку. Це дозволило зменшити податковий тягар та спростити подання звітності для суб'єктів малого бізнесу [3, с. 114].

На спрощеній системі оподаткування виділяють 4 групи платників, які поділяються за визначеними критеріями, такими як: обсяг доходу, кількість найманих працівників та вид діяльності.

До 1 групи відносяться фізичні особи-підприємці (далі – ФОП) обсяг доходу яких не перевищує 1 млн. грн., вони можуть працювати тільки самостійно, без найманих працівників. Платники 1 групи мають право торгувати тільки товарами в роздріб на ринку та надавати побутові послуги населенню за затвердженим переліком побутових послуг, визначених у ПКУ.

До 2 групи платників єдиного податку відносяться фізичні особи-підприємці, які заробляють менше 5 млн. грн. на рік. Ця категорія платників може використовувати працю найманих працівників, але їх кількість повинна бути не більше, ніж 10 осіб. Платники 2 групи мають право надавати послуги іншим платникам єдиного податку та населенню, а також здійснювати виробництво і продаж товарів у сфері ресторанного господарства.

Щодо класифікації платників єдиного податку 3 групи, то їх обсяг доходу є більшим ніж у платників 1 та 2 груп, та може досягати суми у 7 млн. грн. Кількість найманих працівників у цій групі – необмежена. Також, платники 3 групи можуть здійснювати будь-який вид діяльності, який дозволений на спрощеній системі оподаткування [4, с. 171].

Фізичні особи 4 групи здійснюють виключно вирощування, відгодовування сільськогосподарської продукції, збирання, вилов, переробку такої власновирощеної або відгодованої продукції та її продаж, та не можуть наймати працівників, окрім членів сім'ї. А юридичні особи 4 групи можуть наймати необмежену кількість працівників.

Для кожної групи платників на спрощеній системі оподаткування встановлені різні ставки єдиного податку. Для 1 групи встановлена ставка до 10% від прожиткового мінімуму; для 2 групи – до 20% від мінімальної заробітної плати; для 3 групи – 3% від доходу, якщо платник сплачує податок

на додану вартість та 5% від доходу, якщо не сплачує; для платників 4 групи ставки визначені у Податковому кодексі України залежно від категорії земель та їх розташування [5].

Єдиний податок займає значне місце серед усіх надходжень місцевих податків та зборів в Україні (табл. 1).

Таблиця 1

Питома вага надходжень єдиного податку серед усіх надходжень місцевих податків та зборів в Україні за 2019-2021 роки *

Показники	Роки					
	2019		2020		2021	
	млн. грн.	питома вага, %	млн. грн.	питома вага, %	млн. грн.	питома вага, %
Податок на майно	37993,95	51,64	37433,38	49,46	43242,74	48,10
Збір за місця для паркування транспортних засобів	114,88	0,16	91,19	0,12	127,03	0,14
Туристичний збір	196,20	0,27	130,62	0,17	243,97	0,27
Єдиний податок	35270,21	47,93	38030,98	50,25	46282,30	51,49
Усього місцевих податків та зборів	73575,31	100,00	75686,18	100,00	89896,05	100,00

* Примітка. Складено автором за даними джерел [6].

З таблиці 1 можна побачити, що протягом 2019-2021 років надходження єдиного податку збільшились на 31,22% або на 11012,09 млн. грн., із 35270 млн. грн. до 46282,30 млн. грн., це призвело до збільшення його питомої ваги на 3,56 в.п., із 47,93% до 51,49%.

Також, велику частку займають надходження податку на майно, які протягом 2019-2021 років збільшились на 13,81% або на 5248,79 млн. грн., із 37993,95 млн. грн. до 43242,74 млн. грн. Але, незважаючи на це, їх питома вага зменшилась на 3,54 в.п., із 51,64% до 48,10%.

Протягом 2019-2021 років надходження збору за місця для паркування транспортних засобів збільшились на 10,58% або на 47,77 млн. грн., із 114,88 млн. грн. до 127,03 млн. грн. Питома вага цього збору є незначною та протягом досліджуваного періоду зменшилась на 0,02 в.п., із 0,16% до 0,14%.

За досліджуваний період, надходження туристичного збору збільшились на 24,35% або на 47,77 млн. грн., із 196,20 млн. грн. до 243,97 млн. грн., але це не вплинуло на його питому вагу, яка залишалась стабільною, - 0,27%.

Єдиний податок надходить від платників фізичних осіб, юридичних осіб та сільськогосподарських товаровиробників (рис. 1).

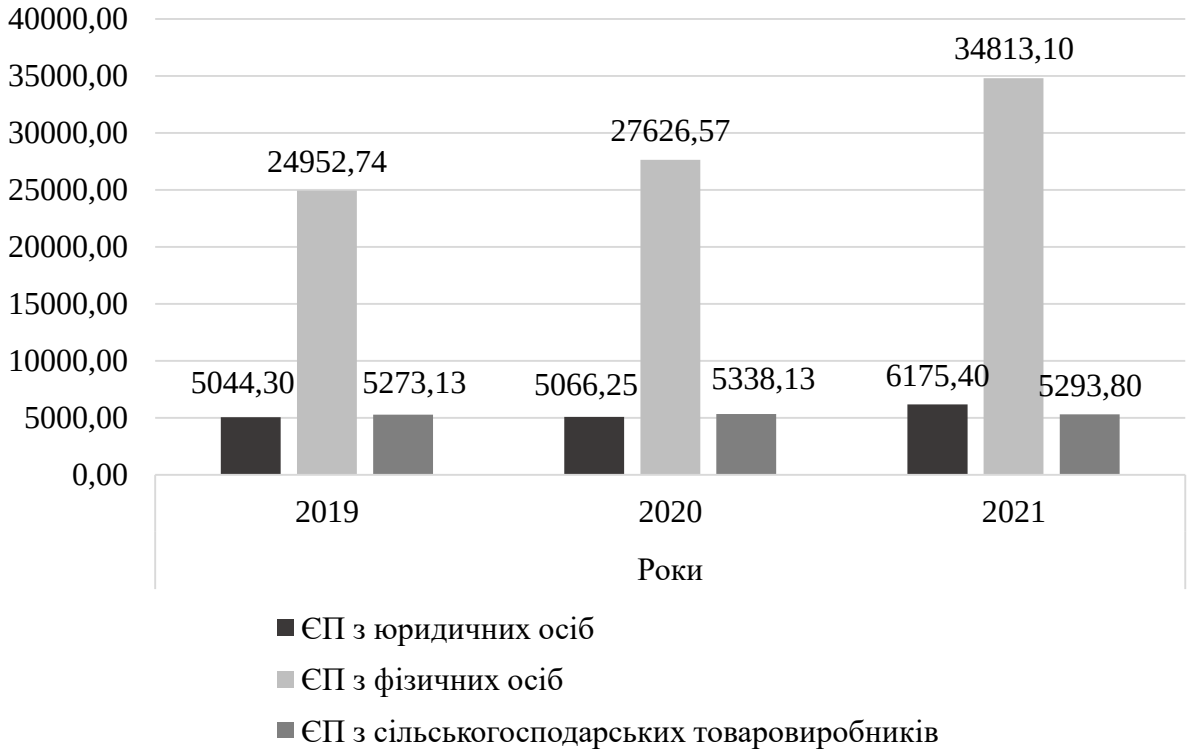

Рис. 1. Динаміка надходження єдиного податку в Україні у розрізі платників за 2019-2021 роки, млн. грн. *

* Примітка. Складено автором за даними джерел [6].

Проаналізувавши рис. 1, можна побачити, що найбільше надходжень єдиного податку сплачували фізичні особи та протягом 2019-2021 років їхні

надходження збільшились на 39,52% або на 9860,36 млн. грн., із 24952,74 млн. грн. до 34813,10 млн. грн.

Надходження з юридичних осіб та сількогосподарських товаровиробників у 2019 році знаходились, майже, на однаковому рівні, але протягом наступних років, надходження із юридичних осіб швидше збільшувались, ніж надходження із сількогосподарських товаровиробників. Так, у 2019-2021 роках надходження єдиного податку з юридичних осіб збільшились на 22,42% або на 1131,10 млн. грн., із 5044,30 млн. грн. до 6175,40 млн. грн., а із сільськогосподарських товаровиробників - на 0,39% або на 20,67 млн. грн., із 5273,13 млн. грн. до 5293,80 млн. грн.

Введення спрощеної системи оподаткування допомогло малим підприємствам у їх розвитку, шляхом зменшення податкового тягаря та спрощення звітування, що, у свою чергу, сприяло наповненню місцевих бюджетів України.

Література

1. Рижакова Г. М. Роль і місце малого підприємництва в національній економіці України. *Ефективна економіка.* 2018. № 1. С. 131-138.

2. Лозовський О. М., Яременко А. О. Основні тенденції розвитку малого бізнесу в Україні. *Економіка і суспільство.* 2017. № 13. С. 578-582.

3. Грановська І. В. Сучасний стан розвитку оподаткування малого бізнесу в Україні. *Держава та регіони.* 2021. № 3. С. 114-121.

4. Юрчишена Л. В., Саницька О. Ю. Аналіз єдиного податку у формуванні доходів місцевих бюджетів України. *Фінанси, облік, банки.* 2019. № 1. С. 169-178.

5. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. Дата оновлення: 25.11.2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2755-17 (дата звернення: 03.12.2022).

6. Державна казначейська служба України. URL: https://www.treasury.gov.ua/ua (дата звернення: 04.12.2022).

Сидорчук А. М., *здобувач*
Науковий керівник: **Сак Т. В.**,
к.е.н, доцент, доцент кафедри економіки, підприємництва та маркетингу
Волинський національний університет імені Лесі Українки

МІСЦЕ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ В СТРАТЕГІЧНОМУ ПОТЕНЦІАЛІ ПІДПРИЄМСТВА

Фінансовий потенціал є одним із основних факторів, що визначає успішність підприємства в сучасних ринкових умовах. Чим він вищий, тим більш конкурентоспроможнішим та інвестиційно привабливішим є підприємство. Зазвичай під цим терміном розуміють сукупність наявних і потенційних можливостей підвищення потенціалу суб'єкта господарювання. Фінансовий потенціал також досить часто ототожнюють з наявними фінансовими ресурсами компанії. В умовах швидкозмінного ринкового середовища України підприємства стикаються з проблемами ефективного використання наявних ресурсів, пошуку резервів підвищення продуктивності та оптимізації структури власності. Для вирішення цих завдань служби фінансового менеджменту підприємства повинні управляти його фінансовим потенціалом, що й визначає актуальність теми дослідження. Тому існує об'єктивна необхідність створення механізму управління фінансовим потенціалом підприємств, інтегрованого зі стратегічним баченням розвитку підприємства на ринку.

Фінансовий потенціал підприємства – це здатність раціонально та ефективно використовувати свої фінансові ресурси, а також здатність у разі потреби збільшувати розмір цих коштів. Оцінка фінансового потенціалу компанії важлива як для внутрішніх, так і для зовнішніх користувачів інформації. За умов оптимального використання фінансового потенціалу підприємство збільшує свою ринкову вартість, що є сигналом для оцінки потенційними інвесторами, кредиторами, акціонерами, державними

структурами та іншими зовнішніми суб'єктами можливості інвестування коштів в перевірену компанію та її платоспроможності.

Фінансовий потенціал, який є об'єктивною складовою структури потенціалу підприємства за змішаним підходом, у тій чи іншій формі споживається і відтворюється в процесі функціонування. Важливість усвідомлення та вивчення фінансового потенціалу полягає в тому, що на його основі та при ефективній реалізації можна забезпечити розширене відтворення. Отже, можливість розширеного відтворення, розвитку підприємства як цілісної системи залежить від взаємовідносин щодо ефективного функціонування фінансового потенціалу підприємства, який споживається і відтворюється у формі фінансових ресурсів.

Складовими фінансового потенціалу є: потенціал формування власних фінансових ресурсів; потенціал створення позикових фондів; рівень зайнятості у фінансових послугах; якість фінансового контролю; якість фінансового планування; якість системи фінансового аналізу; якість інформаційної системи управління фінансами; якість організації системи фінансового менеджменту [1, с. 110].

Потенціал фінансового розвитку підприємства – це сукупність усіх наявних і потенційних ресурсів підприємства, у тому числі фінансових, які можуть забезпечити досягнення конкретних стратегічних цілей у поточній та довгостроковій перспективі з урахуванням впливу зовнішніх факторів. фактори навколишнього середовища. Фінансовий потенціал підприємства є складною системою, яка об'єднує та перетворює фінансові ресурси та дає можливість їх ефективно використовувати.

Складні сучасні економічні умови, загострення соціальних та екологічних проблем, нестабільна законодавча база вимагають від вітчизняних підприємств створення системи, яка б дозволяла ефективно використовувати всі наявні та потенційно можливі фінансові ресурси, швидко реагувати на зміни зовнішнього середовища та забезпечувати досягнення високі фінансові результати не тільки в поточному періоді, а й у довгостроковій перспективі [2].

Фінансовий потенціал є одним з важливих індикаторів реакції української економіки на управлінські рішення, а його підвищення свідчить про ефективність політики, конкурентоспроможність та сталість розвитку не лише підприємств, а й країни загалом: чим ефективніше підприємства і чим більше коштів вони акумулюють у своїй діяльності, тим більше коштів надходить до бюджетів у вигляді податків, штрафів та відрахувань.

Для оцінки потенційних можливостей і розвитку бізнесу більшість підприємств використовують лише стандартні методи оцінки фінансового аналізу, який базується на розрахунку різних факторів: фінансової стійкості, прибутковості та ділової активності. Варто зазначити, що технології, за допомогою яких підприємства можуть оцінювати свій поточний стан і розробляти ефективні стратегії майбутнього розвитку, сьогодні зазнають значних змін. Останніми роками зріс науковий інтерес і практична потреба у використанні такого інструменту оцінки можливості економічного зростання підприємства як фінансовий потенціал.

Дослідження фінансового потенціалу та визначення його ролі у формуванні потенціалу підприємств дає змогу виявити найбільш істотні проблеми у виробничо-господарській і фінансовій діяльності суб'єктів господарювання, встановити причини їх виникнення, визначити шляхи збільшення позитивного фінансового результату, що є важливою умовою стабільного розвитку і підвищення їхньої конкурентоспроможності.

Література

1. Горова О. О. Визначення таксономічного показника рівня розвитку для оцінки фінансового потенціалу підприємства. *Управління розвитком*. 2012. № 12 (133). С. 109-112.

2. Блащак Б. Я. Фінансовий потенціал у структурі потенціалу підприємства. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління.* 2019. № 3. URL: https://www.econ.vernadskyjournals.in.ua/journals/2019/30_69_3/14.pdf (дата звернення: 15.12.2022).

Шовкун І. А.,

к.е.н., старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник,

Інститут економіки та прогнозування НАН України

ПОДАТКОВІ АСПЕКТИ ЛІБЕРАЛІЗАЦІЇ УМОВ ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ В КОНТЕКСТІ СТРУКТУРНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Чинниками структурних змін, що відбуваються в українській економіці в умовах війни, розв'язаної росією проти суверенної України, виступають великі руйнування і втрати ключових факторів виробництва – фізичного капіталу, праці, землі; обмежена доступність необхідних ресурсів (матеріальних, енергетичних, фінансових, інвестиційних); дисбаланс між попитом і пропозицію на ринках товарів і факторів виробництва; неможливість для підприємств нормально працювати і реалізовувати вироблену продукцію на ринках [1, с. 135]. Вплив цих чинників є деструктивним. Натомість, структурний прогрес економіки ініціюється здебільшого заходами з лібералізації державної політики, що вивільняють інноваційний потенціал та ініціативу бізнесу від пут державного регулювання і тим посилюють його стійкість.

Урядовий план майбутнього відновлення та розвитку України ґрунтується на засадах економічних свобод і мінімізації участі держави в економічних процесах, послаблення регуляторного та адміністративного навантаження на бізнес [2]. Цілком очевидно, що готувати засади повоєнної відбудови економіки потрібно вже тепер, не чекаючи закінчення бойових дій, інакше цей процес невиправдано затягнеться. Почати створення необхідного підґрунтя доцільно із вивільнення бізнесу від надмірного адміністративного тиску держави, що особливо відчутний у сфері оподаткування.

Недосконаліть системи регулювання податкових відносин між державою і бізнесом, що загострилася в умовах дії військового стану, слугує одним із чинників структурних деформацій. Зокрема, актуальною больовою точкою у

відносинах податківців і бізнесу є блокування реєстрації податкових накладних або розрахунку коригування (далі – ПН/РК) в Єдиному реєстрі податкових накладних. Механізм блокування вже давно викликав багато нарікань з боку бізнесу [3; 4]. Але саме тепер, під час дії воєнного стану блокування стало масовим і перетворилося на пекучу проблему для бізнесу, що не просто ускладнює його господарську діяльність, а спричинює втрату економічного сенсу її продовжувати [5; 6].

Нині для збереження національного господарства важливий кожен працюючий бізнес, проте підприємства вимушені згортати виробництво, оскільки через несвоєчасне відшкодування ПДВ у них не вистачає оборотних коштів і вони неспроможні повноцінно працювати, інвестувати релокацію або відновлення виробництва. Невідшкодування ПДВ зв’язує до 20% оборотних коштів підприємств, змушує їх скорочувати обсяги закупів і тим унеможливлює нарощення виробництва та експорту. Поповнювати оборотний капітал банківськими кредитами доволі складно і дорого, адже вартість кредитів становить не менш як 19% річних. Фактично спричинюється подорожчання собівартості продукції, відповідно, падіння її ринкової конкурентоспроможності.

Аналіз обсягів і структури доходів бюджету під час війни свідчить про несприятливий вплив поточної державної політики на функціонування національного бізнесу. Зокрема, за 10 місяців 2022 року реальні доходи зведеного бюджету зменшилися на понад 20% (без урахування міжнародних грантів), проте доходи від ПДВ на товари вітчизняного виробництва зросли на 14% [7]. Таке зростання зумовлене порушеннями у відшкодуванні ПДВ національним суб’єктам економічної діяльності. Протилежне ставлення держава проявляє до продукції іноземного походження – сприяє імпорту багатьох товарів навіть поза списком критично важливих, звільняє їх від оподаткування, застосовує податкові пільги, внаслідок чого бюджетні надходження від ПДВ з ввезених на територію країни товарів скоротилися на 48% [7].

Аналітичні дані підтверджують те, що маніпуляції з умисним створенням перепон для реєстрації ПН/РК дозволяють податковій досягати збільшення бюджетних надходжень за рахунок невчасного відшкодування підприємцям податкового кредиту. Внаслідок згаданих маніпуляцій значна частина обігових коштів вилучається з бізнесу на термін, допоки триває оскарження зупинки реєстрації ПН/РК у податкових органах та суді, а воно продовжується понад місяць, може тягтися роками, руйнуючи бізнес. Експерти вважають – дійсною метою дій контролюючого органу є перешкоджання платнику податків у веденні бізнесу, що є неправомірним і незаконним [3; 4; 5; 6]. Бізнес несе реальне покарання (фінансове, репутаційне, втрачає клієнтів, ринок) на підставі самої лише підозри податківців у вчиненні порушення податкового законодавства, яка ще не розслідувана і не доведена. Це вже є правовим нонсенсом, що суперечить нормам Конституції та свідчить про репресивний характер дій податкової.

Отже, відносини між державою та бізнесом у податковій сфері потребують докорінних змін, побудови їх не за лекалами репресивного пригнічення підприємництва, а виключно на правових засадах. Основну роль у повоєнному відновленні України відіграватимуть приватний бізнес і приватні інвестиції, для залучення яких державі доведеться кардинально змінювати власну політику, орієнтуючись на ліберальні принципи – дерегуляції та мінімізації присутності держави в економіці, свободи підприємництва і легкості ведення бізнесу.

Література

1. Шовкун І. Трансформація структури економіки України в умовах війни. *Теоретичні та прикладні питання економіки*. 2022. Вип. 1 (44). С. 133-144.

2. Свириденко Ю. Яку економіку ми будуємо? *Українська правда*. 08 липня 2022 р. URL: https://www.pravda.com.ua/columns/2022/07/8/7357131/ (дата звернення: 10.12.2022).

3. Дьяконова Н. Блокування податкових накладних: ключові нововведення Постанови № 1165. *Бухгалтер & Закон*. 20 березня 2022 р. № 13-14. URL: https://bz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/BZ012286 (дата звернення: 10.12.2022).

4. Орлова В. Через проблеми з відшкодуванням ПДВ українські підприємства скорочують обсяги виробництва – ЗМІ. *УНІАН*. 12.05.2022 р. URL: https://www.unian.ua/economics/ (дата звернення: 10.12.2022).

5. Нестеренко М. Без паніки або що робити, коли заблокували ПН? *Податки & Бухоблік*. Червень 2022 р. № 46. URL: https://i.factor.ua/ukr/journals/nibu/2022/june/issue-46/article-121034.html (дата звернення: 10.12.2022).

6. Солошенко Л. Ризиковий платник - нещастя для ПН. *Податки & Бухоблік*. Червень 2022 р. № 46. URL: https://i.factor.ua/ukr/ journals/nibu/2022/june/ issue-46/article-121018.html (дата звернення: 10.12.2022).

7. Богдан Т. Бюджетні збурення та падіння. *LB.ua*. 21 грудня 2022 р. URL: https://lb.ua/blog/tetiana_bohdan/539918_byudzhetni_zburennya_padinnya. html (дата звернення: 10.12.2022).

Штокало Д. В., *здобувач*
Науковий керівник: **Мєшкова-Кравченко Н. В.**,
старший викладач кафедри економіки,
підприємництва та економічної безпеки,
Херсонський національний технічний університет

ОЦІНКА ІНВЕСТИЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ

Сьогодення характеризується для підприємств складним, динамічно змінюваним бізнес-середовищем. Ефективно діяти та розвиватися в даних умовах можливо забезпечуючи відповідний рівень фінансової безпеки підприємства, тобто досягнувши захищеності фінансових інтересів.

Серед складових фінансової безпеки підприємства виділяють інвестиційну безпеку.

Основними завданнями інвестиційної безпеки підприємства є збереження та підтримка достатнього рівня інвестиційних ресурсів в умовах дії внутрішніх і зовнішніх загроз, що є необхідним для забезпечення розвитку підприємства, зростання конкурентоспроможності [1, с. 95].

Фінансова безпека підприємства забезпечується за умови узгодження фінансових інтересів підприємства з інтересами оточуючого середовища.

Інвестиційно-інноваційна безпека – це стан економічного середовища в державі, що стимулює вітчизняних та іноземних інвесторів вкладати кошти в розширення виробництва в країні, сприяє розвитку високотехнологічного виробництва, інтеграції науково-дослідної та виробничої сфери з метою зростання ефективності, поглиблення спеціалізації національної економіки на створенні продукції з високою часткою доданої вартості [2].

Для прийняття ефективних управлінських рішень необхідно володіти інформацією щодо ситуації з інвестиціями підприємств в Україні. Обсяг капітальних інвестицій підприємств в динаміці наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Динаміка капітальних інвестицій підприємств *

Роки	Капітальні інвестиції, тис. грн.	Абсолютний приріст, тис. грн.		Темп зростання, %	
		базисний	ланцюговий	базисний	ланцюговий
2010	130764605	-	-	-	-
2011	193024401	62259796	62259796	147,61	147,61
2012	229487189	98722584	36462788	175,50	118,89
2013	216986932	86222327	-12500257	165,94	94,55
2014	178384897	47620292	-38602035	136,42	82,21
2015	213478158	82713553	35093261	163,25	119,67
2016	281667897	150903292	68189739	215,40	131,94
2017	359159803	228395198	77491906	274,66	127,51
2018	471115542	340350937	111955739	360,28	131,17
2019	524474074	393709469	53358532	401,08	111,33
2020	398478079	267713474	-125995995	304,73	75,98
2021	536338858	405574253	137860779	410,16	134,60

* Примітка. Складено автором за даними джерел [3].

За період з 2010 по 2021 рік капітальні інвестиції підприємств зросли більш як в 4 рази, у 2021 році у порівнянні з 2020 роком на 34,6%. Протягом досліджуваного періоду зменшення обсягу інвестицій спостерігалося в 2013, 2014 та 2020 роках, в інших періодах відбувалося зростання. Загалом, середній темп зростання за досліджуваний період 13,69%.

За даними таблиці 2, слід відмітити, що у структурі капітальних інвестицій підприємств переважають інвестиції у матеріальні активи – 95%. Незважаючи на зменшення у 2021 році частки інвестицій у нематеріальні активи, їх обсяг у 2021 році у порівнянні з 2020 роком збільшився на 30%, а саме на придбання програмного забезпечення зріс на 54%.

Таблиця 2

Структура капітальних інвестицій підприємств *

Капітальні інвестиції	2020 рік, питома вага, %	2021 рік, питома вага, %	Зміна у структурі
У матеріальні активи	94,84	95,00	0,16
з них: у землю	0,56	0,50	-0,06
в існуючі будівлі та споруди	1,22	1,13	-0,09
у будівництво та перебудову будівель	37,86	38,28	0,42
у машини та обладнання	49,42	49,29	-0,13
У нематеріальні активи	5,16	5,00	-0,16
з них:у концесії, патенти, ліцензії, торговельні марки і аналогічні права	0.94	1,08	0,14
у придбання програмного забезпечення	1,57	1,79	0,22

* Примітка. Складено автором за даними джерел [3].

Забезпечення фінансової безпеки підприємств потребує постійного моніторингу зовнішнього бізнес-середовища, зокрема і інвестиційного.

Література

1. Бондарчук Н. В. Інвестиції та економічна безпека підприємства. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2020. Вип. 16. Т. 1. С. 94-101.

2. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 р. № 1277. URL: http://me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=MetodichniRekomendatsii (дата звернення 12.12.2022).

3. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: https://ukrstat.gov.ua (дата звернення: 12.12.2022).

СЕКЦІЯ 5. ОБЛІК, АНАЛІЗ, АУДИТ, ОПОДАТКУВАННЯ ТА ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ: ПРОБЛЕМИ СЬОГОДЕННЯ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Akimova N.
Candidate of Economic Sciences (PhD), Professor,
Professor of the Department of Accounting, Audit and Taxation
Naumova T.
Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Accounting, Audit and Taxation
State Biotechnological University

ORGANIZATION OF INTERNAL AUDIT IN THE CONDITIONS OF MARTIAL LAW

Internal audit can be one of the most effective tools that allow you to identify opportunities for improving business efficiency, therefore, one of the company's competitive advantages. Owners and users of information hope to receive from internal auditors recommendations for making economic decisions, business expertise, competent consultation on various issues and comprehensive information about the real viability of the company. Therefore, the concept of the development of internal audit must be connected with the prospects of the companies' business development. Internal audit should have a preventive, predictive nature, aimed at identifying a possible business risk [1, p. 174]. Such risks can certainly arise during the period of martial law in force in Ukraine.

The conducted study of the organization of internal audits at trade enterprises during hostilities shows that the military invasion of Russia on the territory of Ukraine contributed to a sharp decrease in the economic activity of trade enterprises and, accordingly, to a decrease in the business activity of internal audit subjects, which led to the adoption of effective measures with their support from state control bodies.

During the study of the organization of the information and analytical service for the management of the activities of trade enterprises in the conditions of martial

law, we came to the conclusion that internal audit is at the forefront of protecting the interests of internal users of accounting information in a broad business sense. Internal auditors are employees of trade enterprises and are supervised by management. Normative legal acts on internal audit issues do not establish restrictions on remote (in camera) internal audits, as well as other necessary management decisions that would ensure the operation of the internal audit unit under martial law conditions. Therefore, the head of the internal audit unit, taking into account the current conditions caused by the state of war, should review the internal documents on internal audit issues and, if necessary, prepare appropriate changes to them, taking into account the peculiarities of the enterprise's activities.

In addition, it is advisable for the head of the internal audit unit to consider the possibility of conducting internal audits (in particular, remote or in-room audits) if there is access to documents, information and databases necessary for conducting internal audits.

In the event that a decision is made by the head of the enterprise to involve the head and/or employees of the internal audit unit in consulting activities, it is necessary to take measures to limit the negative impact on their independence and objectivity, as well as take into account the qualification capacity of the internal audit unit and possible influence for direct internal audits.

The war in Ukraine imposes significant restrictions on the functioning of the internal audit, because the issue of the physical safety of employees has come to the fore. At the time of the introduction of martial law, specialists of internal audit services were able to establish remote work. They have access to scanned or electronic documents stored in the cloud or on remote servers, and physical verification can be carried out using surveillance cameras or even the camera on the smartphone of an employee who is in a certain location [2]. Serhii Kasatkin also emphasizes that "the long-term consequences of the war for the profession have yet to be assessed. But certain trends are already evident: reduction of staff of internal audit services; reduction of budgets; review of work plans; transition from the third line of defense to the second" [2].

Demyanenko T. in turn, it is not the fact that the Institute of Internal Auditors of Ukraine defined the "Three Lines of Protection" model, according to which internal audit is the 3rd line of protection. There is a certain review of the functionality of the internal audit services. In some cases, customers do not currently have independent assurances that processes and systems are functioning properly, provided by internal audit, as a third line of defense. Economy measures also hit the second line control units, so the internal audit is forced to correct deficiencies in the internal control system, taking over certain functions of the second line of defense, in particular control units, and sometimes even the first line of defense, in particular line management. However, it is very important to maintain your independence. The remote format of work for most internal audit departments, which has become common during the current restrictions, is becoming the only possible option. More than ever, internal audit depends on available technologies and IT tools [3, p. 192].

Thus, the wartime state of audit activity will definitely affect the work of the internal audit service, its main vector will change, but in any case, internal audit will remain the driver of changes, performing its usual roles.

References

1. Akimova N., Asvae Azaden. Actual problems of internal audit in terms of adaptation to international standards. *Business navigator*. 2018. Issue 4 (47). P. 174-180.

2. Kasatkin S. The profession of internal auditor during the war. URL: https://home.kpmg/ua/uk/blogs/home/posts/2022/07/profesiya-vnutrishnohoaudytora-pid-chas-viyny.html (aplication date: 14.12.2022).

3. Demianenko T. Changes in the functioning of internal audit in wartime and post-war time. *Accounting and financial science and practice: development priorities and mission in wartime* : materials of the XIII International Scientific and Practical Conference, November 16, 2022 / NSC "IAE". Kyiv. P. 190-192.

Ачілова Д. Н., *здобувач*
Муравенко Д. В., *здобувач*
Науковий керівник: **Луценко О. А.,**
к.е.н., доцент, доцент кафедри обліку, аудиту та оподаткування
Державний біотехнологічний університет

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ЗАПАСИ»

Діяльність будь-якого суб'єкта господарювання пов'язана з використанням ресурсів, серед яких вагоме місце займають виробничі запаси.

Варто зазначити, що термін «запаси» з'явився у вітчизняній науковій літературі в період реформування бухгалтерського обліку в Україні з метою наближення його до міжнародних стандартів. До впровадження стандартів у термінології застосовувались різні назви («товарно-матеріальні цінності», «предмети праці», «матеріальні ресурси», «виробничі ресурси»).

Основним нормативним документом з обліку виробничих запасів на підприємствах є Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси» (далі П(С)БО 9 «Запаси», затверджене наказом Мінфіну від 20.10.1999 року № 246 [1]. Це Положення визначає методологічні засади формування облікової інформації про запаси та їх розкриття у фінансовій звітності. Відповідно до МСБО 2 «Запаси» - Запаси – це активи, які: утримуються для продажу в ході звичайної діяльності; знаходяться в процесі виробництва для такого продажу та/або існують у вигляді основних або допоміжних матеріалів для споживання в процесі виробництва або при наданні послуг [2].

Варто зазначити, що економічне тлумачення запасів є ідентичним з точки зору національних і міжнародних стандартів. Це пояснюється тим, що національні нормативні акти базуються на міжнародних.

Інший стандарт, а саме: Н(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», передбачає статтю «Запаси» (ряд. 1100, п. №1), де зазначається вартість запасів, малоцінних та швидкозношуваних предметів, сировини, зазначаються основні та допоміжні матеріали, паливо, покупні напівфабрикати та комплектуючі вироби, запасні частини, тара, конструкційні матеріали та інші матеріали, призначені для споживання під час нормального операційного циклу [3]. Про ці види запасів йдеться у п. 6 П(С)БО 9, хоча не вказано, що це виробничі запаси. Водночас, Планом рахунків бухгалтерського обліку

передбачено 2 клас рахунків «Запаси» та окремий рахунок 20 «Виробничі запаси», на якому конкретно визначено перелік матеріальних цінностей, які обліковуються як виробничі запаси підприємства. При цьому існують окремі рахунки другого класу, наприклад, 22 «Малоцінні та швидкозношувані предмети», 23 «Виробництво», 24 «Брак у виробництві», 25 «Напівфабрикати», 26 «Готова продукція», 28 «Товари». Тому ці види запасів не включаються до складу виробничих запасів, а обліковуються як окремі види запасів.

Розглянемо в табл. 1 як вчені трактують визначення поняття «запаси».

Таблиця 1

Трактування поняття «запаси» в наукових джерелах

Автор	Визначення поняття «Запаси»
Економічна енциклопедія [4, с. 583]	Запаси - це наявність відповідних матеріальних ресурсів, до яких належать засоби виробництва, предмети споживання, інші цінності, необхідні для забезпечення розширеного відтворення, обслуговування сфери матеріального виробництва та задоволення потреб населення і ще не використані.
Г. В. Нашкерська [5, с. 208]	Запаси – це оборотні активи підприємства, які використовуються переважно в одному операційному циклі підприємства або в періоді до одного року.
Л. О. Рубан, Т. І. Яковенко [6, с. 208]	Запаси є предметами праці, які одноразово використовуються у процесі виробництва, а їх вартість повністю переноситься на готову продукцію. Поняття «матеріальні ресурси» не можна ототожнювати із запасами, оскільки до складу останніх входять лише предмети праці. Поняття «матеріальні ресурси» є ширшим, а терміни «запаси», «предмети праці» є лише їх частиною.
Ф. Ф. Бутинець [7, с. 313]	Виробничі запаси - це активи, які використовуються для подальшої реалізації, під час виробництва продукції, виконання робіт і надання послуг, а також управління підприємством.
Н. Б. Кащена [8, с. 129]	Виробничі запаси - це вартість сировини, основних матеріалів, що складають основу продукції, що випускається, покупних напівфабрикатів і комплектуючих виробів, допоміжних речовин.

Аналізуючи погляди вітчизняних вчених на поняття запаси, варто зазначити, що немає єдиного поняття даної категорії «запаси». Різні вчені трактують дану дефініцію трактують по-різному: під запасами розуміють і «ресурси», і «матеріали», і «предмети праці», і «предмети споживання», і «товари» і так надалі. Ми вважаємо, що кожне з цих визначень має право на існування, незважаючи на те, що наведені визначення авторів є різними й суттєво відрізняються одне від одного.

Виходячи з цього, пропонуємо наступне визначення виробничих запасів: виробничі запаси є складовою поняття запаси, яке включає в себе запаси сировини, матеріалів, напівфабрикатів, призначені для виробництва продукції та використання у виробничому процесі, управлінських потреб і продажу, які надійшли на підприємство – споживач, але ще не передані до робочих місць. Тобто, на нашу думку, категорія виробничі запаси на відміну від існуючих визначень, підкреслює матеріальну та витратну природу виробничих запасів, одночасно з цим відокремлює їх від сукупних матеріальних ресурсів підприємства.

Література

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси» : Наказ Міністерства фінансів України від 20.10.1999 р. № 246. URL: https://zakon.rada.gov.ua/ laws/show/z0751-99 (дата звернення: 10.12.2022).

2. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 2 (МСБО 2). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_021 (дата звернення: 10.12.2022).

3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/0336_13 (дата звернення: 10.12.2022).

4. Економічна енциклопедія: у 3 т. / за ред. С. В. Мочерного. Т. 1. Київ : Академія, 2000. 864 с.

5. Нашкерська Г. В. Бухгалтерський облік : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2004. 464 с.

6. Рубан Л. О. Економічна сутність поняття виробничих запасів на промисловому підприємстві. *Інфраструктура ринку*. 2019. Вип. 34. С. 319-324.

7. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський фінансовий облік : підручник. Житомир : ЖІТІ, 2010. 618 с.

8. Кащена Н. Б., Цуканова О. В. Удосконалення методики аналізу виробничих запасів підприємства. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*. 2011. № 2. С. 128-135.

Бачинська К. О., *здобувач*
Науковий керівник: **Живець А. М.**
к.е.н., доцент, викладач циклової комісії
«Економіка, управління та адміністрування»
ВСП ХПФК Національного університету «Одеська політехніка»

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ НА МІКРОПІДПРИЄМСТВАХ

Для України розвиток сучасного підприємництва відкриває вагомі перспективи вирішення економічних і соціальних проблем, створює передумови зміцнення економічної безпеки та добробуту громадян. Національний підприємницький сектор включає підприємства різних організаційних форм, форм власності, розмірів, видів діяльності. З точки зору бухгалтерського обліку та оподаткування найбільше значення має класифікація суб'єктів господарювання за їх розмірами: велике, середнє, мале і мікропідприємство. Мікропідприємства є найменшими за розмірами, але найбільш представницькою групою підприємств (табл. 1). За останні три роки частка мікропідприємств не знижувалась нижче 96%.

Таблиця 1

Кількість суб'єктів господарювання з розподілом за їх розмірами *

Роки	Усього	великі	середні	Малі	З них мікропідприємства	Частка мікропідпр., %
2019	1941625	518	18129	1922978	1864013	96,0
2020	1973577	512	17946	1955119	1898902	96,2
2021	1956248	610	17811	1937827	1880858	96,1

* Примітка. Складено автором за даними джерел [1].

На сьогодні в законодавчій площині встановлені різні критерії та їх кількісне визначення для ідентифікації розміру підприємства. Відповідно до закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність» належність до певної категорії підприємства визначається за щонайменше двома з трьох критеріїв, за Господарським кодексом України – тільки за двома (табл. 2).

Таблиця 2

Ідентифікація підприємств за розмірами *

Категорії підприємств	ЗУ «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»			Господарський кодекс	
	Балансова вартість активів	Чистий дохід, млн. євро	Кількість працівників, осіб	Чистий дохід, млн. євро	Кількість працівників, осіб
Великі	понад 20	понад 40	понад 250	50	понад 250
Середні	20	40	до 250	До 50	до 250
Малі	4	8	50	10	50
Мікропідприємства	350 тис. євро	700 тис. євро	10	2	10

* Примітка. Складено автором за даними джерел [2; 3].

Основним напрямом державної політики у сфері розвитку малого підприємництва держава вбачала у спрощені порядку обліку, звітності та оподаткування. З цією метою для малих підприємств були розроблені і запропоновані проста та спрощена форми обліку, а з 2011 року і спрощена форма обліку доходів і витрат, кожна з яких мала свій набір облікових регістрів для систематизації інформації про майно та результати діяльності (рис. 1).

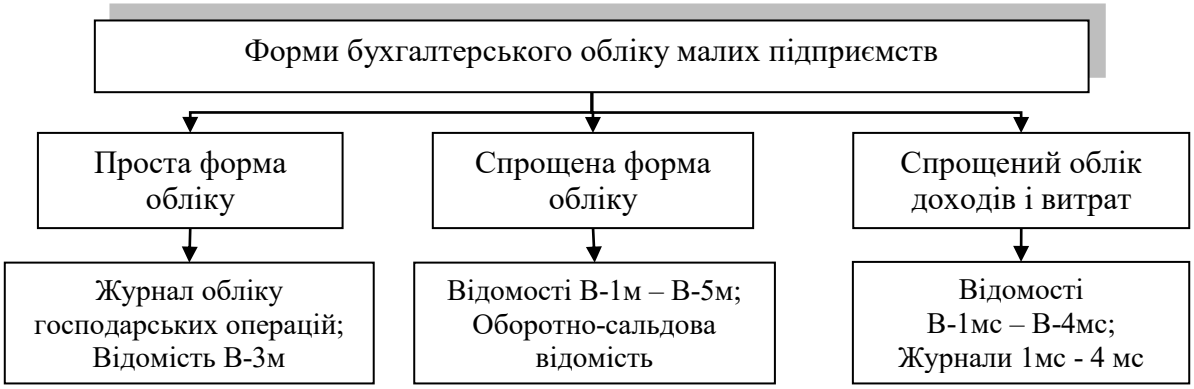

Рис. 1. Облікові системи малих підприємств *

* Примітка. Узагальнено автором.

Однак не передбачалось спрощення методології обліку активів, зобов'язань, власного капіталу, доходів і витрат для малих підприємств, за виключенням мікропідприємств, яким надані певні преференції щодо меж використання справедливої вартості для оцінки активів та створення забезпечень наступних виплат і платежів. Мікропідприємства мають право оцінювати активи тільки за фактичною собівартістю. В той же час, питання застосування справедливої вартості для оцінки активів є елементом облікової

політики підприємства, що не потребує державного регулювання даного питання.

На нашу думку, на державному рівні для малих підприємств більш доцільніше встановлювати основні напрями відображення інформації та вимоги до її систематизації в звітності, а не розробляти спеціальні форми паперових облікових регістрів.

Протягом всієї історії незалежності України спостерігається значний вплив податкового законодавства на функціонування національної облікової системи. З 2011 року Податковим кодексом України суб'єктам малого підприємництва запропонована спрощена система оподаткування, обліку та звітності, як особливий механізм справляння єдиного податку з одночасним веденням спрощеного обліку доходів і витрат без використання подвійного запису [4].

Варто зазначити, мікропідприємства-платники єдиного податку зобов'язані вести окремий облік доходів для складання фінансової та податкової звітності. За принципами бухгалтерського обліку та фінансової звітності доходи визнаються за методом нарахування. За правилами Податкового кодексу України з метою визначення бази оподаткування доходи обліковуються за касовим методом. Облік інших об'єктів обліку на мікропідприємстві ведеться за загальною методикою.

Література

1. Державна служба статистики України URL: https://www.ukrstat.gov.ua (дата звернення 10.12.2022).

2. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14 (дата звернення 10.12.2022).

3. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15 (дата звернення 10.12.2022).

4. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17 (дата звернення 10.12.2022).

Боканча В. О., *здобувач*
Науковий керівник: **Шрам Т. В.,**
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування,
Херсонський національний технічний університет

ІНВЕНТАРИЗАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТОВІРНОСТІ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

Інвентаризація є тим обліковим інструментом, який сприяє дотриманню однієї із найважливіших якісних характеристик фінансової звітності – правдивості подання.

Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» передбачено, що для забезпечення достовірності даних бухгалтерського обліку та фінансової звітності підприємства зобов'язані проводити інвентаризацію активів і зобов'язань, під час якої перевіряються і документально підтверджуються їх наявність, стан і оцінка. Об'єкти і періодичність проведення інвентаризації визначаються власником (керівником) підприємства, крім випадків, коли її проведення є обов'язковим згідно з законодавством [1].

Інвентаризація як елемент методу бухгалтерського обліку дає змогу через перевірку в натурі матеріальних цінностей, грошових коштів і фінансових зобов'язань виявити їхній фактичний стан. Вона або підтверджує дані бухгалтерського обліку, або виявляє невраховані цінності та допущені втрати, розкрадання, нестачі. За допомогою інвентаризації також контролюється збереження матеріальних цінностей і грошових коштів, перевіряються повнота і достовірність даних бухгалтерського обліку і звітності [2]. Саме цим визначаються дві основні функції інвентаризації: інформаційна та контрольна.

Поряд з основними функціями інвентаризації – інформаційною та контрольною – з'являється необхідність у виділенні організаційно-допоміжної, яка полягає у забезпеченні умов для максимально ефективного зберігання та

використання суб’єктом господарювання власних ресурсів. Вона висуває додаткові вимоги до членів інвентаризаційної комісії, які повинні володіти спеціальними навиками та мати професійний досвід і кваліфікацію для технічного аналізу стану й середовища зберігання цінностей підприємства. Всі три функції інвентаризації тісно пов’язані та доповнюють одна одну, створюючи базу для побудови ефективного механізму її реалізації за конкретних умов діяльності підприємства (рис. 1).

Рис. 1. Функції інвентаризації *

* Примітка. Складено автором за даними джерел [2].

Функції інвентаризації визначають та взаємозумовлюють завдання, які перед нею ставить керівництво суб’єкта господарювання.

Завдання інвентаризації полягає у:

- встановленні фактичної наявності, якості, стану і вартості матеріальних цінностей, грошових коштів, незавершеного виробництва і будівництва, дебіторської заборгованості, зобов’язань і забезпечень, інших активів, витрат і доходів майбутніх періодів, у визначенні розбіжностей;

- встановленні за письмовими поясненнями відповідальних за збереження і використання цінностей, за облік дебіторської заборгованості, зобов'язань і забезпечень осіб причин та умов виникнення розбіжностей;

- розробці пропозицій щодо врегулювання розбіжностей і впорядкування порядку приймання, зберігання, видавання і використання цінностей та

поліпшення обліку і контролю на підприємстві, перегляду вартості, зносу і строку використання необоротних активів та методів їх амортизації, а також втрат та/або відновлення корисності акивів;

- перевірці обґрунтованості записів на рахунках і в регістрах бухгалтерського обліку розрахунків з працівниками, бюджетом, державними цільовими позабюджетними фондами, покупцями, постачальниками та іншими дебіторами і кредиторами тощо;

- дотриманні порядку врегулювання інвентаризаційних різниць [3].

Отже, інвентаризація слугує не лише для перевірки фактичної наявності майна та зобов'язань суб'єкта господарювання та підтвердження даних бухгалтерського обліку, а й для підтримки прийняття управлінських рішень, є надійним гарантом об'єктивності наведеної інформації у фінансовій звітності та впливає на забезпечення ефективності діяльності будь-якого господарюючого суб'єкта.

Література

1. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996. Дата оновлення: 10.08.2022. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3332-2017 (дата звернення: 14.12.2022).

2. Височан О. С. Інвентаризація: сутність, класифікація, принципи, функції та завдання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Вип. 22. С. 48-52.

3. Кузуб М. В., Румянцева В. В. Інвентаризація як елемент методу бухгалтерського обліку. *Обліково-аналітичне забезпечення системи фінансово-економічної безпеки: інформаційно-комунікаційні технології та антикорупційний менеджмент* : матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. для здобув. вищ. осв. і мол. наук. м. Харків, 7 лист. 2019 р. Харків. URL: https://ojs.kname.edu.ua/index.php/area/article/view/2318 (дата звернення: 14.12.2022).

Герасимчук М. С., *здобувач*
Науковий керівник: **Поливана Л. А.,**
к.е.н., доцент, доцент кафедри обліку, аудиту та оподаткування,
Державний біотехнологічний університет

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

До бухгалтерської інформації висувається низка вимог, таких як: достовірність, об'єктивність, своєчасність та точність. Для управлінського обліку в сільському господарстві цих вимог недостатньо. Однією з головних проблем у цій сфері є відсутність інформації для прийняття управлінських рішень, що може призвести до недонадходження виручки та втрати серйозної частини вигоди. Сьогодні у сфері управління витратами та економічними вигодами організації є низка найважливіших завдань та проблем:

– створення легко адаптованих систем збирання інформації про витрати та нових доступних способів калькулювання собівартості та розрахунку фінансового результату;

– також в управлінні існують складності під час підбору фахівців та їх відповідності кваліфікації, оскільки вони несуть ключову відповідальність за впровадження та розробку системи управлінського обліку на підприємстві;

– при побудові системи управлінського обліку на підприємстві виникає низка проблем у відсутності необхідної інформації для прийняття рішень, а саме: звітність з дочірніх компаній, оскільки в управліському інформацію про діяльність окремо взятих компаній, але не про стан справ у групі компаній в цілому;

– неоперативність збору інформації консолідованих підприємств та її не уніфікованість. Оскільки, підприємства мають різні форми звітності, різні робочі кодифікатори планів рахунків, облікові політики, довідники та технології автоматизації, фахівцям головного підприємства складно

структурувати єдину базу фінансово-економічного становища загалом.

Вивчаючи наукову літературу Т. В. Косташа та І. Г. Шелюжака, було зазначено наступну існуючу проблему – відсутність зворотного зв'язку між керівниками та підлеглими, що впливає на підвищення їхньої продуктивності праці, із виникненням спірних питань щодо виконання трудових обов'язків та швидкого виконання поставлених завдань [1, с. 3].

У цих умовах особливе значення для агропромислових підприємств набуває організація високоефективної системи управлінського обліку. Виходом із ситуацій, що склалися, може бути вирішення наступних завдань:

1. Керівник підприємства, який бажає мати повну та достовірну фінансову звітність свого бізнесу, а також економіст, який забезпечує свого керівника відповідною інформацією, повинні чітко ознайомитись з тими проблеми які можуть виникнути в ході роботи. Відповідним чином, для отримання достовірної інформації про діяльність компанії, потрібно організувати базу єдиних первинних даних, що могла б застосовуватися в майбутньому для складання фінансової звітності та в прийнятті оперативних управлінських рішеннях. Розробка ефективної системи управлінського обліку відповідного підприємства має закладатися на застосуванні раціональної методології, яка посприяє фундаментом методики управління як за центрами відповідальності та місцем виникнення витрат діяльності, із використанням сучасних комп'ютерно-інформаційних технології в звітності управлінського обліку.

2. Необхідно володіти інформацією, як робота працівника чи структурного підрозділу вплине на проміжні результати підприємства або запланований кінцевий результат. В чиїй компетенції вирішити задану проблему із запитаннями. Постійний контроль та перерозподіл зон відповідальності – один із важливих обов'язків керівництва.

3. Недоліком у поведінці організації є те, що запропоновані працівниками звіти для керівництва не опановуються відразу, оскільки є необхідність у часі. Як вихід з відповідного становища - було би доцільно доповідати керівництву

про сформовану ситуацію в усній формі на підставі письмово-аналітичного звіту. Відповідно, щоб співробітники не втрачали часу, чекаючи на певне рішення керівництва, провести збори де зазначенні питання відразу обговорювалися і працівники ознайомлювалися, які дії вірно вжити спочатку.

4. Керуючим посадовцям необхідно уникати завдань, що можуть бути не зрозумілими посадовцям. Доручення потрібно ставити чітко, де основну мета працівники розуміли, який саме повинен бути результат виконаної роботи. Керівництво повинно само чітко уявляти, для чого необхідно приймати певні рішення, який має бути кінцевий результат.

5. На кінець звітного періоду отримані дані необхідно зіставляти із кошторисними, задля оцінки та аналізування виробничої діяльності. У цей період з'ясовується, де було допущено помилки та наскільки виконано план. Що саме необхідно врахувати наступного разу для досягнення очікуваного результату

Отже, управлінський облік було створено з урахуванням виробничого обліку де є складовою частиною бухгалтерського обліку підприємства. Як вдосконаленням управлінського обліку на підприємствах України можливо:

– більш точно визначити призначення управлінського обліку, яким є орієнтація процесу обліку для досягнення стратегічних і тактичних цілей у науковій літературі з поглядами на практику;

– для розкриття інформації управлінського обліку залучати висококваліфікованих спеціалістів, забезпечити їх повноцінною матеріально-технічною базою (спеціальними програмними засобами), що відповідають вимогам обліку. Це дозволить бачити результати діяльності підприємства загалом та у розрізі різних відділів, філій, що забезпечить оперативність обліку.

Література

1. Косташ Т. В., Шелюжак І. Г. Формування системи управлінського обліку на підприємстві. *Ефективна економіка*. 2021. № 5. С. 3-6.

Дерев'янко О. О., *здобувач*
Науковий керівник: **Кашперська А. І.,**
к.е.н., доцент кафедри обліку, аудиту та оподаткування,
Державний біотехнологічний університет

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ПРОЦЕСУ ВИРОБНИЦТВА НА ТОРГОВЕЛЬНО-ВИРОБНИЧИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Виробничо-торговельний бізнес є однією із провідних складових економічного потенціалу будь-якої держави. Наразі розвиток бізнесу в Україні стримується політичною нестабільністю, економічною кризою, низькою інвестиційною активністю та платоспроможністю населення, великою кількістю вимушених емігрантів тощо. Це обумовлює необхідність особливого підходу до організації виробничо-торгівельного бізнесу, визначення основних чинників, проблемних питань та перспектив подальшого розвитку.

Діяльність виробничо-торговельних підприємств включає в себе повний спектр управлінських рішень. Операційний цикл складається з безлічі господарських операцій. Якість товарів напряму залежить від їх виробництва. Дуже зручно, коли торговельне підприємство не залежить від постачальників, а самостійно виготовляє товари. Поєднання двох видів діяльності дозволяє підприємству розширити свої можливості і сприяти збільшенню прибутку.

Складність управління виробничо-торговельним підприємством полягає у забезпеченні безперервності діяльності та налагодженні взаємозв'язків між всіма внутрішніми процесами. Можливість ефективного управління з'являється за умов правильного розподілу обов'язків між окремими підрозділами.

З точки зору обліку, для виробничо-торговельних підприємств необхідно окремо розглядати процеси виробництва та реалізації. По-перше, кожній ділянці обліку притаманні свої особливості, які потребують ґрунтовного розгляду. По-друге, це важливо для дослідження організації обліку та можливості його удосконалення.

Процес виробництва характеризується великою кількістю поетапних процесів. На підготовчому етапі встановлюється мета, оцінюється стан галузі та конкурентів, планується кількість готової продукції. Далі вже складаються кошториси, розраховуються планові економічні показники. Після чого відбувається розподіл обов'язків та виконання поставлених завдань.

Організацію обліку витрат на виробництво доцільно будувати за наступними принципами: повне документування витрат; своєчасне відображення витрат на рахунках обліку виробництва; дотримання методики обліку витрат на виробництво і калькулювання собівартості продукції; групування витрат за об'єктами обліку і місцями їхнього виникнення; своєчасне, повне і правильне віднесення витрат і доходів до звітних періодів; доцільність витрат, що відносяться до процесу виробництва. Дотримання зазначених принципів сприятиме упорядкованості господарських процесів і підвищення достовірності інформації для системи управління підприємством.

До складу прямих витрат включається вартість основних матеріальних ресурсів, які використовуються у виготовленні продукції: витрати на заробітну плату та інші виплати працівникам, зайнятим у виробництві продукції, відрахування на соціальні заходи, амортизація, втрати від браку тощо. Загальновиробничі витрати складаються з переліку витрат, пов'язаних з обслуговування процесу виробництва [1].

На організацію обліку впливає затверджена на підприємстві облікова політика. У виробництві найбільше вагомість мають запаси і витрати, їм присвячено найбільшу кількістю облікових операцій, що підтверджує необхідність приділення найбільшої уваги зазначеним моментам.

Наголосимо на необхідності належної організації процесу документообігу. Оскільки облік діяльності ведеться безперервно, необхідно вчасно обліковувати всі операції від закупівлі сировини до передачі готової продукції на склад чи реалізації. Підприємству доцільно розробити робочий план рахунків та інші внутрішні документи, враховуючи специфіку діяльності.

Особливу увагу необхідно приділити аналітичному обліку процесу виробництва.

Важливою складовою діяльності підприємства є процес калькулювання та управління витратами. На сьогодні існує велика кількість методів, які можуть бути використані і скориговані підприємствами з урахуванням особливостей діяльності. За способом віднесення витрат та формуванням собівартості має бути встановлено постійний контроль, що обґрунтовує обрання для виробничо-торговельних підприємств методу АВС-костінг. Його чітка методика дозволяє аналізувати понесені витрат та дає змогу ефективно керувати ними.

Основне призначення обліку витрат на виробництво полягає у контролі за виробничою діяльністю. При цьому найважливіше значення має оперативно отримана інформація про витрати, що дозволяє втручатись у виробничий процес і оптимізувати його [2].

Будь-яка комерційна діяльність має на меті збільшення прибутку. Запорукою прибутковості є не тільки належно організований облік витрат та ефективне управління ними, а й розвиток у технологічному, фінансовому та управлінському аспектах. Завдяки налагодженому обліку витрат, суб’єкти управління зможуть розробити заходи з їх оптимізації, та, незважаючи на політичну та економічну ситуацію, не тільки максимально запобігти збитків, а й правильно використовувати всі ресурси для збільшення прибутку, а також налагодити нові внутрішньо- та зовнішньоекономічні зв’язки.

Література

1. Занько Б. Готова продукція: особливості обліку. *Дебет-кредит.* 2017. URL: https://news.dtkt.ua/accounting/individual-transactions/42876-gotova-produkciya-osoblivosti-obliku (дата звернення: 11.12.2022).

2. Олійник С. О. Особливості обліку та управління витратами на підприємстві. *Науковий огляд.* 2019. № 5 (37). URL: https://core.ac.uk/download/pdf/217450189.pdf (дата звернення: 11.12.2022).

Жовнір К. М., *здобувач*
Науковий керівник: **Стефанович Н. Я.,**
ст. викладач кафедри фінансів, обліку та оподаткування
Херсонський національний технічний університет

МІСЦЕВІ ПОДАТКИ ЯК СКЛАДОВА ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Питання місцевого оподаткування є важливим інструментом функціонування та розвитку місцевого самоврядування. Адже успішне виконання функцій та завдань, покладених на органи місцевого самоврядування, неможливе без належного фінансового забезпечення. Основним джерелом надходжень місцевих бюджетів мають стати власні доходи, у тому числі місцеві податки і збори. Тому підвищення ролі саме місцевих податків та зборів і збільшення їх частки у складі доходів є головним напрямком зміцнення місцевих бюджетів та розширення фінансової автономії відповідних територій.

З огляду на це, органи місцевого самоврядування мають забезпечити підвищення ефективності бюджетно-податкового планування та сприяти виявленню резервів зростання податкового потенціалу. Реалізація цих завдань можлива насамперед через обґрунтоване і зважене встановлення місцевих податків і зборів на території відповідної територіальної громади.

Виходячи з норм Податкового кодексу України, правове регулювання місцевих податків та зборів має певну специфіку, оскільки здійснюється на двох рівнях: загальнодержавному і місцевому.

Держава визначає вичерпний перелік таких обов’язкових платежів, встановлює основи їх справляння, надаючи повноваження органам місцевого самоврядування на введення таких податків на відповідній території. У свою чергу, органи місцевого самоврядування, реалізуючи надані державою повноваження, встановлюють і детально регламентують механізм справляння місцевих податків і зборів, а також вводять їх в дію.

Конкретний перелік податків та зборів, які входять до складу доходів загального фонду бюджетів об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад, визначені ст. 64 та 69 Бюджетного кодексу України.

На думку деяких вчених, нині місцеві податки і збори в Україні практично не виконують ні фіскальної, ні регулюючої функції, оскільки місцеві ради, насамперед наймасовіші – сільські і селищні, що становлять 91% від загальної кількості місцевих рад, не мають жодного більш-менш серйозного об'єкта оподаткування [1, с. 12]. Це доводить, що реорганізація системи місцевого оподаткування назріла і вона повинна спрямовуватися, перш за все, на забезпечення зміцнення фінансової бази місцевого самоврядування.

На відміну від більшості розвинених країн світу, в Україні перелік місцевих податків та зборів є досить обмеженим. В українському податковому законодавстві визначено два місцевих податки і два збори. До місцевих податків належать: податок на майно, єдиний податок; до місцевих зборів – збір за місця для паркування транспортних засобів, туристичний збір.

Слід також зауважити, що місцеві ради обов'язково встановлюють єдиний податок та податок на майно (в частині транспортного податку та плати за землю). Тоді як питання щодо встановлення податку на майно (в частині податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки) та встановлення збору за місця для паркування транспортних засобів, туристичного збору вирішують місцеві ради в межах своїх повноважень, визначених Податковим кодексом України.

Місцеві податки та збори як складова податкової системи України мають певні особливості:

- адресність, або територіальна локалізованість - місцеві податки та збори повністю спрямовуються тільки до місцевих бюджетів;

- пряма залежність від діяльності органів місцевого самоврядування;

- повний контроль процесу збору даних податків та зборів;

- зростаюча роль у формуванні бюджетів - на сьогоднішній день у

доходах місцевих бюджетів України спостерігається тенденція того, що місцеві податки мають набагато меншу частку, ніж загальнодержавні податки;

- періодичність сплати - місцеві податки та збори досить варіюються не тільки порівняно з загальнодержавними податками, а й між собою у звітних періодах - переважно, це місяць, квартал, рік;

- цільове спрямування - досить часто місцеві податки та збори спрямовуються на видатки для конкретного проекту чи сфери застосування, які є пріоритетами місцевої влади.

Податкові надходження місцевих бюджетів складаються, як з загальнодержавних, так і з місцевих податків та зборів. Динаміка основних складових податкових доходів органів місцевого самоврядування відображена в таблиці 1.

Таблиця 1

Структура податкових надходжень місцевих бюджетів України *

Вид податку	2017	2018	2019	2020	2021
Податки на доходи	259,08	336,08	392,78	413,58	513,63
Рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів	51,13	50,09	52,02	57,11	89,32
Внутрішні податки на товари та послуги	435,43	507,16	515,77	554,45	716,79
Місцеві податки	53,28	61,03	73,58	75,69	89,90
Інші податки та збори	4,70	4,92	6,09	5,40	6,00

*Примітка. Складено автором за даними джерел [2]

Аналізуючи дані, наведені в табл. 1, можна помітити високу залежність формування податкових надходжень місцевих бюджетів від загальнодержавних податків на доходи.

Література

1. Бак Н. А. Місцеве оподаткування в Україні: стан і перспективи посилення дієвості. *Економіка: реалії часу*. 2017. № 1. С. 12-25.

2. Статистичний збірник «Бюджет України-2021». URL: https://mof.gov.ua/storage/files/2_Budget_of_Ukraine_2021.pdf (дата звернення 01.12.2022).

Зборовський М. В., *здобувач*
Науковий керівник: **Сак Т. В.**,
к.е.н, доцент, доцент кафедри економіки, підприємництва та маркетингу
Волинський національний університет імені Лесі Українки

ОСОБЛИВОСТІ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА ПРИ ОБГРУНТУВАННІ АНТИКРИЗОВОЇ СТРАТЕГІЇ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Важливішою умовою забезпечення стійкого зростання підприємства та формування позитивних результатів його фінансової діяльності є обґрунтування антикризової стратегії. В умовах війни більшість суб'єктів господарювання характеризуються наявністю постійного ризику та загроз. Підвищення рівня ризиків підприємницької діяльності потребує від суб'єктів господарювання формування ефективної системи антикризового управління.

Підвищення рівня загроз підприємницької діяльності потребує від суб'єктів господарювання формування методології оцінювання фінансового стану, що дозволить своєчасно діагностувати негативні відхилення та скоригувати показники діяльності. Відповідно до цього, особливої актуальності набуває розробка методики оцінювання загроз та рівня кризового стану в умовах невизначеності та дії непередбачуваних ризиків.

В економічній літературі існують різні методичні рекомендації із широким спектром показників, які дають змогу оцінити рівень кризи на основі аналізу фінансового стану підприємства. Однак ці методики різняться за своєю суттю лише кількістю використовуваних для аналізу показників і способами їх групування. При цьому в більшості методик оцінки фінансового стану підприємства проводиться за такими шістьма напрямами: оцінка майнового стану, оцінка ліквідності, оцінка фінансової стійкості, оцінка ділової активності (оборотності), оцінка рентабельності, оцінка становища підприємства на ринку цінних паперів.

Діагностика фінансової безпеки в сучасних умовах господарювання має включати: оцінку загроз, що мають політико-правовий характер; оцінку поточного рівня господарської діяльності; оцінку ефективності запобігання можливій шкоді від негативних дій; аналізування фінансового стану в розрізі дослідження майнового стану, фінансової стійкості, ліквідності, ділової активності, рентабельності; планування комплексу заходів із забезпечення фінансової безпеки і розробку рекомендацій стосовно його реалізації; бюджетне планування практичної реалізації пропонованого комплексу заходів; планування корпоративних ресурсів; оперативну реалізацію запланованих дій у процесі здійснення суб'єктом господарювання фінансово-господарської діяльності [1].

Для обґрунтування стратегії забезпечення фінансової безпеки важливо проводити стратегічний аналіз в розрізі діагностики внутрішнього потенціалу та аналізу зовнішнього середовища бізнесу. Стратегічний аналіз використовується в процесі здійснення антикризового управління підприємства з урахуванням пропозиції щодо його поліпшення. Для здійснення стратегічного аналізу підприємства використовують 3 групи методів:

1. Статистичні (статистичне спостереження, абсолютні та відносні величини, середні величини, ряди динаміки, балансовий, групування, графічний, порівняння, індексний, ланцюгових підстановок, абсолютних різниць, відносних різниць, інтегральний, диференційний, логарифмування та ін.).

2. Економіко-математичні (системний аналіз, імітація, моделювання, ділові ігри, математичне програмування, математичний аналіз, дослідження операцій, математична теорія оптимальних процесів, методи експертних оцінок та мозкового штурму та ін.).

3. Спеціальні методи, що використовуються лише в стратегічному аналізі (STEP-аналіз; SWOT-аналіз; SPACE-аналіз; метод аналізу LOTS; PIMS-аналіз; вивчення профілю об'єкта, матричні методи портфельного аналізу та ін.) [2].

Процес аналізу поточного рівня забезпечення фінансової стійкості

неможливий без інформаційного забезпечення, а саме: фінансова звітність, статистична звітність, результати операційної роботи підприємства, конкурентний стан підприємства на ринку, дані управлінського обліку підприємства.

Для встановлення та передбачення причин виникнення кризової ситуації на підприємстві процес фінансового моніторингу має бути окремим етапом у процесі вибору антикризової стратегії підприємства. Поряд із цим, для оптимального вибору стратегії необхідно, щоб процес діагностування охоплював не тільки діючу систему управління, а й реальний стан підприємства в цілому [3, с. 72].

Таким чином, послідовність оцінювання фінансового стану підприємства при обґрунтуванні антикризової стратегії наступна: збір та обробка аналітичної інформації, аналіз, постійний моніторинг та прогнозування умов, загроз, небезпек та індикаторів безпеки, розробка та запровадження необхідних заходів щодо підтримки фінансової стійкості на належному рівні.

Література

1. Котковський В. С., Дробчак А. Л., Лескова-Годлевська Ю. К. Оцінювання рівня фінансової безпеки України в умовах фінансової глобалізації. *Підприємництво та інновації*. 2020. Вип. 11-1. URL: https://doi.org/10.37320/2415-3583/11.14 (дата звернення: 08.12.2022).

2. Сак Т. В., Оліфірович Н. П. Теоретико-методичні основи стратегічного аналізу економічної безпеки підприємства. *Ефективна економіка.* 2013. № 10. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2417 (дата звернення: 08.12.2022)

3. Сак Т. В., Ющишина Л. О. Механізм антикризового управління в умовах забезпечення економічної безпеки підприємства. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2019. № 2. С. 66-74.

Іванова А. М.,
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія
Вацлавський О. І.,
к.е.н., доцент кафедри фінансових технологій та банківського бізнесу
Західноукраїнський національний університет

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ПОДАТКОВОГО ОБЛІКУ В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Запровадження у сфері оподаткування цифрових технологій дає можливість підприємствам швидко та прозоро нараховувати та сплачувати податки, оперативно обмінюватися інформацію між контрагентами та державними органами, що суттєво полегшує процес адміністрування податкових платежів та мінімізує ризики ухилення від сплати податків.

Особливою популярністю серед платників податків користується електронний сервіс ДПС з надання електронних послуг платникам податків з використанням Інтернет-середовища та єдиного веб-порталу ДПС України – персональний Електронний кабінет платника податків [1]. Станом на початок 2022 року кількість користувачів Електронного кабінету вже сягнула 3,2 млн. платників, з них 80% – це фізичні особи-підприємці та громадяни [1]. В Електронному кабінеті можна безкоштовно скористатися такими сервісами для платників податків як створення та подача електронних документів до ДПС, листування з ДПС, перевірка стану розрахунків з бюджетом тощо [1].

Основними перевагами Електронного кабінету платника податків є:

- безкоштовний та цілодобовий доступ до персональних даних за наявності електронного цифрового підпису (ЕЦП) будь-якого АЦСК;

- сервіс працює за допомогою персональних комп’ютерів та смарт-пристроїв, без встановлення додаткового програмного забезпечення;

- отримання інформації в режимі он-лайн, без відвідування ЦОП, що дозволяє економити час;

- доступ до відкритої інформації без ЕЦП.

Застосування цифрових технологій в діяльності підприємства, зокрема при організації податкового обліку дозволяє підвищити якість, точність та достовірність облікових даних за рахунок їх автоматичної підтримки, а також підвищити якість та зменшити час на формування податкової звітності та її подання в режимі онлайн. При цьому, організація податкового обліку на підприємстві потребує не лише використання безкоштовних сервісів ДПС, а й вибір комп'ютерного і комерційного програмного забезпечення. Сьогодні відбувається стрімкий розвиток технологій Artificial intelligence (штучний інтелект), Big Data (великих даних), Cloud technologies and computing (хмарних технологій і обчислень), Blockchain (блокчейн) тощо, які здійснюють суттєвий вплив на організацію обліку розрахунків за податковими платежами.

Зокрема, технологія Cloud technologies and computing дозволяє скоротити витрати на обслуговування інформаційної технології шляхом скорочення витрат на технічне та програмне забезпечення, утримання ІТ-спеціалістів, зменшення паперового та запровадження електронного документообігу; забезпечити більш високий рівень доступності, безпеки та якісного резервування, копіювання і аварійне відновлення даних. Крім того, використання Cloud technologies and computing забезпечує тісний зв'язок з органами ДПС України.

Ще одним напрямом оптимізації організації податкового обліку є використання технології Blockchain, який є розподіленою базою даних, що складається з окремих блоків, які з'єднані у безперервний ланцюжок, де окремий блок Blockchain обов'язково містить у собі тимчасову мітку і посилання на попередній блок [2].

Використання технології Blockchain суттєво змінює і саму процедуру обліку – «зникає необхідність у веденні первинної документації, тому що всі факти господарського життя відразу знаходять відображення в Blockchain» [3, с. 208].

Окрім вищесказаного, зростання ролі ІТ-технологій також впливає на

значення та роль реєстратора розрахункових операцій. Якщо раніше під РРО розуміли пристрій, який призначений для реєстрації розрахункових операцій при продажу товарів чи наданні послуг, то з процесом діджиталізації економіки класичний РРО розглядається як програмно-технічний комплекс, тобто програмний РРО, який має ряд переваг у порівнянні з класичним, а саме: пристосовність для будь-якого пристрою, що підтримує операційну систему Windows, Android або IOS; реєстрація в режимі онлайн в контролюючому органі та виключно електронний документообіг; надає можливості видавати та зберігати е-чеки і формувати Е-звіти; зберігає час платника податків, оскільки звіти формуються автоматично без необхідності друку фіскальних чеків.

Отже, застосування ІТ-технологій та програмних продуктів при організації податкового обліку на підприємстві дозволяє зменшити обсяги рутинної робити у сфері оподаткування та забезпечити систематизацію облікових показників для подальшого їх використання у фінансово-господарській діяльності підприємств.

Література

1. Державна податкова служба України (офіційний сайт). URL: https://tax.gov.ua (дата звернення: 08.12.2022).

2. Butkevich O. The influence of digital technologies on the organization of accounting of tax calculations. *Економічний простір*. 2021. № 169. URL: https://doi.org/10.32782/2224-6282/169-17 (дата звернення: 08.12.2022).

3. Кононенко Л. В. Організація обліку і аудиту розрахунків за податками та платежами в умовах використання сучасного інформаційного забезпечення. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Серія: Економічні науки.* 2020. Вип. 1-2. С. 202-210.

Крайнюков О. В., *здобувач*
Науковий керівник: **Корівчак А. М.**
викладач-методист, голова циклової комісії економічних
та облікових дисциплін
Економіко-технологічний фаховий коледж ХНТУ

ВДОСКОНАЛЕННЯ ПЕРВИННОГО ОБЛІКУ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ

Первинний облік є початком облікового циклу підприємства. Інформація про господарські операції фіксується і накопичуються у первинних документах, після чого систематизуються на рахунках фінансового обліку та узагальнюється у звітності. Документування відіграє важливу роль у системі бухгалтерського обліку, забезпечуючи його інформаційну базу і достовірність відображених господарських операцій. Від якості наданої первинної інформації значною мірою залежить достовірність звітності, результати оцінки й аналіз показників, що характеризують ефективність використання ресурсів підприємства.

Слід зазначити, що на сільськогосподарських підприємствах слабо розроблені питання організації документування наявності та руху об’єктів землекористування, нерідко фактично відсутнє ведення документації первинного обліку, регістрів синтетичного і аналітичного обліку об’єктів землекористування, тому що система документального забезпечення не розроблена для земельних ресурсів, не має спеціалізованих форм документів, які б дозволили відобразити усі специфічні особливості земельних ресурсів, як об’єктів обліку. Така ситуація пов’язана з відсутністю права приватної власності на землю для юридичних осіб.

Земельні ділянки, щодо яких реалізуються повною мірою права володіння, користування та розпорядження підприємством, визнаються основними засобами, зарахування на баланс яких відбувається на підставі «Акту приймання-передачі основних засобів» (ф. № ОЗСГ-1) [1].

Вивчення змісту цього документу свідчить, що він не пристосований для

відображення операцій із надходження земельних ділянок, оскільки представлені в ньому відомості не надають необхідної аналітичної інформації про землю для потреб користувачів. Так, існуюча форма № ОЗСГ-1 не передбачає розкриття деталізованої інформації щодо права користування земельними ділянками, форму власності та вид правовстановлюючого документа. Також, не відображаються відомості про площу оприбуткованих земельних угідь, їх властивості, якісний склад, тип ділянки, місце розташування, конфігурацію, кадастровий номер, наявність на ділянках забудов, плани меж, інформацію про власника земельної ділянки, діючу систему сівозмін тощо.

Пропонуємо розробити «Акт приймання-передачі земельної ділянки (паю)» з реквізитами, які б відображали усі специфічні особливості земельних ділянок та розкривали додаткову інформацію щодо них:

- найменування сторони, що передає і приймає земельні ділянки;
- категорія земель за цільовим призначенням та вид угідь;
- якість ґрунтів;
- місцезнаходження ділянки;
- дані про затрати на поліпшення;
- момент введення в експлуатацію на даному підприємстві;
- балансова та нормативна грошова вартість;
- наказ або договір, на підставі якого відбувається оприбуткування чи передача земельної ділянки; повинні бути вказані супровідні документи, що додаються при одержанні земельної ділянки;
- умови одержання земельної ділянки (купівля-продаж, оренда, емфітевзис та ін.).

«Акт приймання-передачі земельної ділянки (паю)» можна застосовувати при оприбуткуванні й вибутті земель, що знаходяться у власності, оренді та постійному користуванні.

Багато аграрних підприємств орендують земельні ділянки (паї) в декількох власників одночасно. Для підвищення аналітичності інформації про

прийняті в оренду земельні ділянки на підприємстві та про їх власників (орендодавців) необхідно вести Реєстр власників земельних ділянок (паїв), який заповнюється на підставі Витягу з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, про реєстрацію іншого речового права. Пропонуємо складати реєстр у розрізі прийнятих - переданих в оренду земельних ділянок та їх власників з реєстрацією його та зберіганням на підприємстві (табл. 1).

Таблиця 1

Реєстр власників земельних ділянок (паїв)

Власник (орендодавець)	Кадастровий номер	Індексний номер витягу	Площа ділянки га	Дата початку строку оренди	Дата закінчення строку оренди	Нормативна грошова вартість земельної ділянки	Розмір орендної плати
Кац І.І.	6520385500:01:001:2896	85209237	3,1	20.02.2007	20.02.2027	53205,00	3%
Бутко П.П.	6520385500:01:001:0072	85209248	4,5	25.02.2007	25.02.2027	77233,00	3%
…							

Ведення пропонованого документа дозволить отримати зведену інформацію про фізичних та юридичних осіб, що надали в користування земельні ділянки та систематизувати її згідно управлінських запитів.

Запропоновані первинні документи сприятимуть розв’язанню багатьох питань в частині юридичних підстав володіння, користування або оренди землі, відображення в бухгалтерському обліку вартості прав оренди землі.

Література

1. Про затвердження спеціалізованих форм первинних документів з обліку основних засобів і інших необоротних активів сільськогосподарських підприємств та Методичних рекомендацій щодо їх застосування : Наказ Міністерства аграрної політики від 27.09.2007 р. № 701 URL: http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0701555-07 (дата звернення 08.12.2022).

Кравченко Г. К., *здобувач*
Науковий керівник: **Єремян О. М.,**
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування,
Херсонський національний технічний університет

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ З ПОСТАЧАЛЬНИКАМИ ТА ПІДРЯДНИКАМИ

На сучасному етапі розвитку економічних відносин розрахунки за товари, роботи, послуги відіграють важливу роль в загальній системі операцій по розрахунках і є вагомим елементом бухгалтерського обліку, так як здійснюють вплив на формування матеріальної частини забезпечень підприємства.

Одним з небагатьох ресурсів інформації щодо існуючого стану розрахунків між фірмами виступає налагоджена система бухгалтерського обліку. На сьогоднішній день досить часто виникають проблеми у частині термінів виплати платежів, сумі погашення, виникненні прострочених зобов'язань тощо. Тому вирішення подібних питань в деякій мірі належить до сфери здійснення обліку.

Співпраця з контрагентами є найважливішою частиною функціонування будь-якого суб'єкта господарювання. Ними є всі особи, які укладають з підприємством договір про співпрацю. До них можуть відноситися підрядники, постачальники товарів, робіт та послуг (рис. 1).

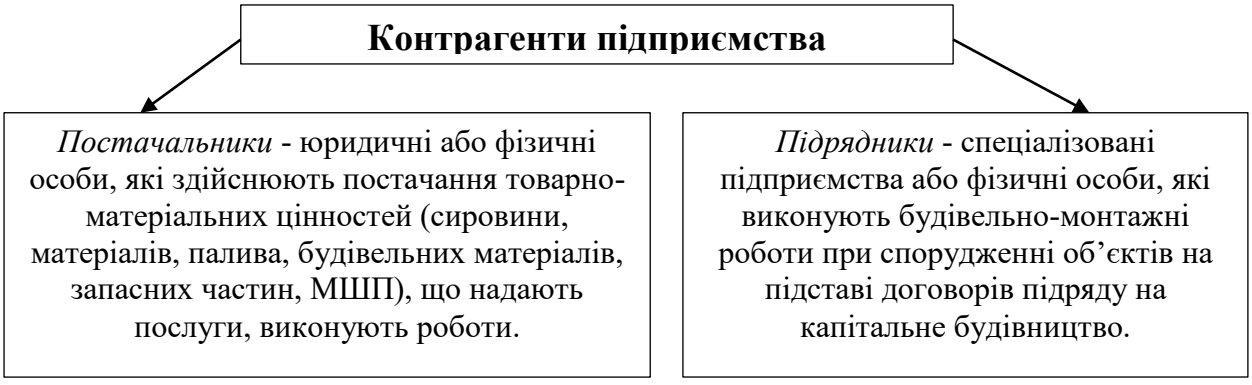

Рис. 1. Основні контрагенти підприємства

На першому етапі здійснення співпраці з контрагентами суб'єкт господарювання обирає для себе постачальника чи підрядника. Варто зазначити, що процес вибору контрагента є дуже відповідальним. Від вибору залежать і умови співпраці, і якість товару, і майбутні результати [1, с. 185].

Зобов’язання по розрахунках з постачальниками та підрядниками може нести як позитивний, так і негативний характер для підприємства. Якщо порівнювати їх із заборгованістю за векселями, кредитами, іншими довгостроковими зобов’язаннями, то можна дійти висновку, що цей вид розрахунків є досить «дешевими» зобов’язаннями. На загальний рівень платоспроможності підприємства, подальшу ефективність роботи та співпраці з іншими контрагентами, може вплинути значна заборгованість контрагентам [2].

Досить часто під час здійснення розрахункових операцій з постачальниками та підрядниками з’являються проблеми з обліком, так як інколи оплата може бути частковою, або наперед. Інколи залишки можуть губитися, що також ускладнює обліковий та розрахунковий процеси.

Метою удосконалення обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками вважають ведення аналітичної таблиці кредиторської заборгованості перед постачальниками та підрядниками, яка відображає за кожним постачальником інформацію про терміни оплати і виконання умов погашення (табл. 1).

Таблиця 1

Аналітична таблиця обліку кредиторської заборгованості перед постачальниками та підрядниками

№	Постачальник	Кредиторська заборгованість									
		Всього	у т.ч. за термінами погашення, грн.			з неї прострочена					
			до 3 місяців	від 3 до 6 місяців	від 6 до 12 місяців	термін прострочення			сума, грн	причини виникнення	вжиті заходи
						до 3 місяців	від 3 до 6 місяців	від 6 до 12 місяців			
1.											
2.											
…											

Цей документ дозволяє підприємству контролювати кредиторську заборгованість в розрізі кожного постачальника та уникати її прострочення.

Для обліку та контролю за кредиторською заборгованістю треба використовувати наступну таблицю (табл. 2).

Аналітичні відомості розрахунків з постачальниками та підрядниками

заповнюється з використанням таких документів: договір купівлі-продажу, платіжне доручення, акт приймання-передачі, накладна, рахунок-фактура, авансовий звіт.

Таблиця 2

Інформація щодо кредиторської заборгованості

№	Постачальник	Дата погашення заборгованості		Відхилення (гр. 4 – гр.3)
		за договором	фактично	
1	2	3	4	5
1.				
…				

Також пропонується використання ефективних заходів щодо обліку кредиторської заборгованості та управління нею: реструктуризація існуючої та попередження виникнення нової кредиторської заборгованості з метою отримання різних поступок з боку кредиторів, скорочення загальної суми заборгованості, звільнення від сплати відсотків, відстрочення платежу.

Облік розрахунків з постачальниками і підрядниками, а також кредиторської заборгованості здійснюється з метою недопущення прострочення термінів платежу та доведення заборгованості до висування штрафних санкцій до підприємства. Організована належним чином система розрахунків повинна достатньою мірою відображати та характеризувати господарську діяльність з необхідною конкретизацією. За умов автоматизації необхідно впровадити низку заходів, які забезпечуватимуть економічну стійкість та конкурентоспроможність підприємства.

Отже, шляхи вдосконалення обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками є запорукою платоспроможності, майбутнього розвитку підприємства та підвищення його фінансової стійкості.

Література

1. Ревизюк І. М., Калюга Є. В. Удосконалення обліку розрахунків з постачальниками. *Економічні науки.* 2013. № 10 (4). С. 185-190.

2. Зобов’язання: Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11: Наказ МФУ від 31.01.2000 р. № 20. Дата оновлення: 03.11.2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00#Text (дата звернення: 07.12.2022).

Стефанович Н. Я.,
старший викладач кафедри фінанси, обліку та оподаткування
Херсонський національний технічний університет

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА МЕТОДІВ ОЦІНКИ СТУПЕНЯ ЗАВЕРШЕНОСТІ РОБІТ

Інформація про доходи та фінансові результати діяльності підприємства є об'єктом підвищеної уваги різних користувачів, тому дуже важливо сформувати достовірну інформацію про них у фінансовій звітності підприємства. Національний стандарт бухгалтерського обліку 15 «Дохід» регламентує методологічні засади та порядок обліку доходів для всіх підприємств незалежно від форм власності та видів діяльності.

Однак, галузеві особливості будівництва зумовили необхідність розробки та прийняття першого галузевого стандарту бухгалтерського обліку 18 «Будівельні контракти», в якому відображено особливості формування та обліку доходів у цій галузі.

Питання організації обліку у будівництві висвітлено у роботах Костюченко В. [1], Задорожнього З.-М., Омецінська І. [2], та інших вчених-економістів. Водночас проблеми вибору оптимального методу оцінки ступеня завершеності робіт для визнання доходів за будівельними контрактами у науковій літературі висвітлені, на наш погляд, недостатньо та потребують подальших досліджень.

Дія принципу періодичності, з одного боку, і тривалість будівельного виробництва (зазвичай кілька звітних періодів), з іншого, визначили специфіку визнання доходів від виконання будівельних контрактів. В основу обліку доходів та витрат за будівельними контрактами покладено метод поетапного виконання робіт, який розглядає будівництво як безперервний продаж незавершених робіт.

У зарубіжній практиці використовується і метод укладеного контракту,

який передбачає визнання доходів, витрат та фінансових результатів наприкінці виконання контракту після прийняття замовником будівельних робіт. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку 18 «Дохід» та 11 «Будівельні контракти» допускають використання лише методу поетапного виконання робіт. У зв'язку з цим доходи та витрати визнаються за ступенем завершеності будівельних робіт, для оцінки якої П(С)БО 18 запропоновано три методи:

- вимірювання та оцінка виконаних робіт;

- співвідношення фактично завершених та загальних обсягів робіт у натуральному вираженні;

- співвідношення фактичних витрат та загальних витрат за кошторисною вартістю [3].

Сутність методів та їх порівняльна характеристика представлені у таблиці 1.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика методів оцінки
ступеня завершеності будівельних робіт

Метод	Сутність методу та методика розрахунку	Переваги	Недоліки
Вимірювання та оцінка виконаних робіт	Наприкінці звітного періоду вимірюється обсяг фактично виконаних робіт та підписується акт приймання виконаних підрядних робіт (типова форма КБ-2в)	- простота розрахунку; - не виникає валових заборгованостей	не завжди можна оцінити результат виконаних робіт візуально з найбільшим ступенем достовірності
Співвідношення обсягу завершеної частини робіт та їх загального обсягу за будівельним контрактом у натуральному вимірі	Сума доходу на дату балансу = Загальна вартість робіт за будівельним контрактом * Частка виконаних на дату балансу робіт Частка виконаних на дату балансу робіт = Обсяг фактично виконаних робіт на дату балансу у натуральному виразі / Загальний обсяг робіт за будівельним контрактом у натуральному виразі	Більш достовірна оцінка доходів	- висока трудомісткість розрахункових робіт, що вимагає додаткової позасистемної вибірки; - неможливість використати єдиний натуральний вимірник для різнорідних будівельних робіт; - необхідність застосування трудових вимірників для оцінки обсягів виконаних робіт із різним рівнем трудомісткості (нормо-годинник)

Співвідношення фактичних витрат з початку виконання будівельного контракту до дати балансу та очікуваної (кошторисної) суми загальних витрат за контрактом	Сума доходу на дату балансу = Загальна вартість робіт за будівельним контрактом * Частка здійснених дату балансу витрат Частка здійснених дату балансу витрат = Сума фактично здійснених на дату балансу витрат / Загальна сума витрат за будівельним контрактом	- необхідна для розрахунків інформація формується в системі бухгалтерського обліку, що забезпечує її достовірність; - точність оцінки доходу	- трудомісткість розрахунків; - обмежена сфера застосування, тільки для будівельних контрактів, при виконанні яких величина витрат прямо пропорційна обсягу виконаних робіт; - ускладнення методики обліку в результаті необхідності відображення валової заборгованості

Як видно з таблиці 1, кожному методу притаманні лише йому переваги та недоліки, проте простота розрахунку зумовила пріоритетне використання на практиці методу оцінки та вимірювання виконаних будівельних робіт, який використовувався в обліку до прийняття П(С)БО 18.

Література

1. Костюченко В. Облік будівельних контрактів за П(С)БО. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2001. № 6. С. 10-19.

2. Задорожний З.-М., Омецінська І. Проблемні аспекти обліку фінансових результатів у будівництві. *Вісник економіки*. 2021. № 3. С. 225-237. URL: http://visnykj.wunu.edu.ua/index.php/visnykj/rticle/view/1164 (дата звернення 10.12.2022).

3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку «Будівельні контракти» : Наказ Міністерства фінансів України від 28.04.2001 р. № 205. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0433-01#Text (дата звернення 10.12.2022).

СЕКЦІЯ 6. ДЕТЕРМІНАНТИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ РИЗИКІВ ТА ЗАГРОЗ

Будякова О. Ю.,
к.е.н., доцент кафедри смарт-економіки
Київський національний університет технологій та дизайну

БІОЕКОНОМІКА: ДЕТЕРМІНАНТИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ РИЗИКІВ ТА ЗАГРОЗ

Після неспровокованого російського вторгнення в Україну та необхідності прискорити досягнення енергетичної незалежності й посилити продовольчу безпеку зараз є найбільш актуальним, ніж будь-коли, досягнення цілей стратегії біоекономіки Європейського Союзу згідно з цілями Європейської зеленої угоди [1]. Стратегія біоекономіки ЄС забезпечує екологічний й справедливий перехід та охоплює всі три виміри сталого розвитку: довкілля, суспільство та економіку.

Сьогодні біоекономіка як ніколи важлива для сприяння екологічному та справедливому переходу в Європі. Стратегія біоекономіки Європейського Союзу виявилася успішною; однак продовження виконання Плану дій має приділяти більше уваги кращому управлінню біологічними ресурсами та моделям сталого споживання [2].

14 липня 2021 року Урсула фон дер Ляйєн зазначила: «Наша нинішня економіка, заснована на викопному паливі, досягла своєї межі, і перехід до нової соціальної та економічної моделі, заснованої на сталому та циркулярному використанні ресурсів, став одним із основних завдань Європейського Союзу».

Щоб подолати цю проблему, Європейська Комісія прийняла Стратегію біоекономіки в 2012 році [3] та оновила її в 2018 році [4]. Оновлена Стратегія підтвердила п’ять початкових цілей:

1. Забезпечення продовольчої безпеки та харчування.
2. Стійке управління природними ресурсами.
3. Зменшення залежності від невідновлюваних, нестійких ресурсів.
4. Пом’якшення наслідків зміни клімату та адаптація до них.

5. Зміцнення європейської конкурентоспроможності та створення робочих місць.

Щоб досягти цих цілей, оновлену Стратегію біоекономіки супроводжував цільовий План дій за трьома основними напрямками: 1) зміцнення та розширення секторів біоекономіки, розблокування інвестицій та ринків; 2) швидке розгорнення регіональної біоекономіки по всій Європі; 3) розуміння екологічних меж біоекономіки.

Рада Європейського Союзу визнала важливість біоекономіки як основного компонента для впровадження Європейської Зеленої угоди в Європі регіонального розмаїття. План дій Стратегії біоекономіки 2018 року включав конкретні дії для заохочення прийняття, оновлення та узгодженості національних і регіональних стратегій біоекономіки по всій Європі.

З 2018 року відбулося кілька подій на національному рівні: Австрія, Нідерланди та Португалія розробили нові національні стратегії, тоді як Хорватія, Чехія, Польща та Словаччина, а також Швеція розпочали процес розвитку стратегій. Крім того, Німеччина, Ірландія, Італія та Фінляндія оновили свої існуючі стратегії чи плани дій, а Фінляндія, Франція та Іспанія оновлюють свої існуючі національні стратегії чи плани дій. Як наслідок, наразі 10 держав-членів ЄС мають спеціальні біоекономічні стратегії. Секторальний обсяг цих стратегій загалом відображає масштаб Європейської стратегії. Їхні дії зосереджені на заходах, спрямованих на сприяння реалізації принципів каскадного використання біомаси, циркулярності та ефективності використання ресурсів, інвестицій в дослідження біоекономіки, інновацій та розвитку ринку, дій щодо інтеграції концепцій або пріоритетів біоекономіки в існуючу нормативну базу, дій для сприяння внутрішньодержавним та співпраці із зацікавленими сторонами для сприяння державним закупівлям біопродуктів, національних марок і стандартів, а також дій, які покращують знання та сприяють освіті чи навчанню в галузі біоекономіки.

Інші держави-члени ЄС вирішили інтегрувати біоекономіку в галузеву або наскрізну політику, наприклад, Болгарія зараз розробляє Стратегію

«Посилення ролі сільськогосподарського сектора в біоекономіці» та «Національну стратегію переходу до циркулярної економіки». Естонія готує рамковий документ національної політики щодо біоекономіки, який планується ухвалити урядом в 2022 році. В Угорщині та Литві розпочата робота над спеціальною стратегією біоекономіки.

На регіональному рівні 28 регіонів ЄС-27 мають власні спеціальні біоекономічні стратегії, а ще один регіон знаходиться в процесі розробки, тоді як 62 інших регіонів прийняли стратегії в межах, де біоекономіка є одним із ключових елементів, ще 7 регіонів перебувають у процесі цього. Крім того, 94 інші регіони ЄС мають стратегії з мінімальним вмістом біоекономіки, а ще 2 регіони розробляють таку стратегію. Секторальні регіональні стратегії, які спрямовують управління конкретними біологічними ресурсами та/або секторами біоекономіки, а також більш широкі, всеосяжні та наскрізні стратегії (наприклад, щодо економіки замкнутого циклу, досліджень та інновацій тощо), також існують і підтримують розгортання регіональної біоекономіки.

У післявоєнний період біоекономіка має стати пріоритетом для підтримки економічного відновлення України, оскільки стійка біоекономіка повертає ресурси в реальний сектор, створює робочі місця, сприяє підвищенню рівня екологічності виробництва і споживання та дозволяє оптимально використовувати обмежені ресурси на безвідходній циркулярній основі.

Література

1. A European Green Deal. URL: https://european-green-deal_en (application date: 10.12.2022).

2. EU Bioeconomy Strategy Progress Report European Bioeconomy Policy: Stocktaking and future developments.

3. COM(2012)60. Innovating for Sustainable Growth: A Bioeconomy for Europe.

4. COM(2018)673. and SWD(2018)431. A sustainable Bioeconomy for Europe: Strengthening the connection between economy, society and the environment.

Лук'яненко І. Г.,
д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів,
Новік А. Ю.,
к.е.н., старший викладач кафедри фінансів,
Національний університет «Києво-Могилянська академія»

ВПЛИВ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНУ СТАБІЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ

Посилення глобалізаційних процесів та інтенсифікація міграційних процесів в умовах періодичних економічних криз може нести загрозу розвитку національної економіки та призводити до соціально-економічної дестабілізації. Відповідно підвищується важливість формування чіткої соціально-економічної політики держави щодо забезпечення стійкості національної економіки до тимчасових шоків, спричинених зовнішніми та внутрішніми факторами, а також визначення ключових інструментів регулювання внутрішньої та зовнішньої міграції в середньостроковій та довгостроковій перспективах. Як показав проведений статистичний аналіз, найбільшою групою українських мігрантів є населення віком від 20 до 64 років, яка складає 72,4% від всіх українських емігрантів, що свідчить про трудовий характер міграції українців. Така цифра є характерною для багатьох країн світу, що підтверджує перевагу трудового характеру міграції над іншими її формами [1].

Основними причинами зовнішньої міграції з України можна зазначити низький рівень заробітної плати в Україні порівняно з країнами потенційної міграції; високий рівень безробіття; наявність неефективної структури ринку праці; відсутність соціальних гарантій тощо. Так, наприклад, незважаючи на позитивні тенденції зміни в рівні реальної заробітної плати в Україні в останні роки, вона посідає лише 62-ге місце у рейтингу з 77 країн за розміром середньої заробітної плати, що відображено на графіку, наведеному на рис. 1. При цьому економічні наслідки міграції як для країн походження, так і для країн

призначення є неоднозначними та можуть мати як позитивний, так і негативний ефект на економічний розвиток. Одним з позитивних наслідків міграції є зменшення навантаження на ринок праці в регіоні походження та його збільшення в регіоні призначення, а саме: зниження рівня безробіття унаслідок зменшення питомої ваги безробітного населення у чисельності робочої сили.

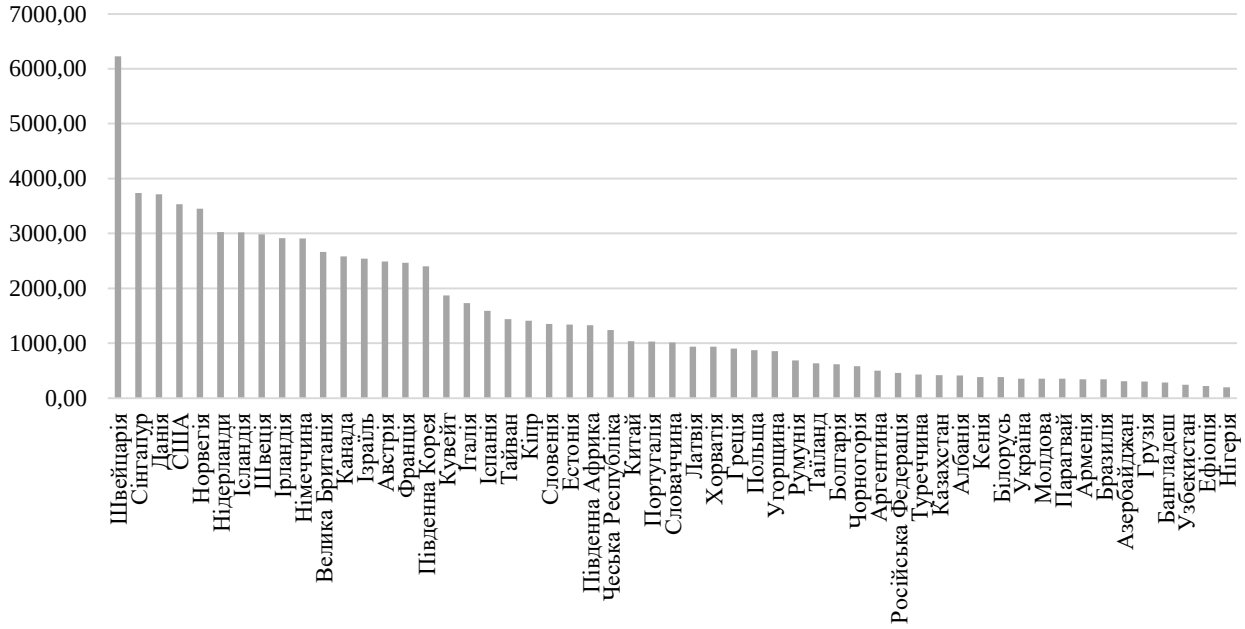

Рис. 1. Середньомісячний рівень заробітної плати у різних країнах світу у 2019 році *

* Примітка. Складено авторами за даними джерела [2].

На рис. 2 відображено динаміку кількості українських емігрантів в різних країнах світу. Найбільша частка емігрантів спостерігається до США, їхня кількість становить близько 7,5% від загальної сукупності емігрантів, а зростання їх чисельності спостерігалось протягом 1990-2019 років.

Частка емігрантів до Польщі навпаки у період з 1990 до 2019 року стабільно зменшувалась, і з 7,51% скоротилась до 3,94% у 2019 році.

Незважаючи на негативні наслідки міграції, її важливим позитивом, особливо для української економіки, є великі суми грошових переказів мігрантів, які вони надсилають додому для підтримки домогосподарств, члени яких перебувають у країні походження. На відміну від прямих іноземних

інвестицій, потоки переказів є складовою поточного рахунку. Таким чином, надходження забезпечують важливу компенсацію будь-якого дефіциту торгівлі та ширшої зовнішньої вразливості.

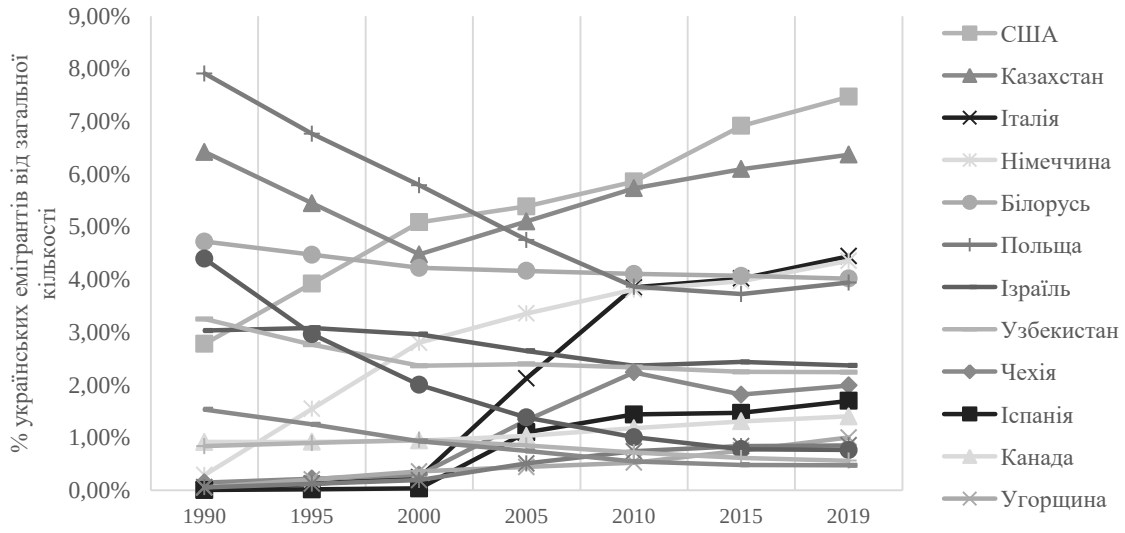

Рис. 2. Динаміка кількості українських емігрантів в країнах світу з 1990 по 2019 роки *

* Примітка. Складено авторами за даними джерела [2].

Слід зазначити, що для України протягом останніх років величина грошових надходжень від мігрантів набагато перевищує суму прямих іноземних інвестицій та є вагомим чинником підтримки соціально-економічної стабільності в Україні.

Дослідження важелів впливу міграційних потоків на соціально-економічну стабільність показало, що ключовими факторами інтенсифікації міграційних процесів в Україні є рівень заробітних плат, рівень безробіття, а також грошових переказів мігрантів. Зокрема, за умов посилення міграції збільшується сума грошових переказів, що сприяє зменшенню негативних соціально-економічних наслідків економіки від економічних криз та непередбачуваних ризиків. Зменшення чисельності працездатного населення внаслідок міграції негативно впливає на рівень економічного розвитку, проте сприяє зменшенню рівня безробіття, що, в свою чергу, сприяє зменшенню

тиску на ринку праці, і водночас стимулює працедавців до підвищення заробітних плат. У зв'язку з цим, рівень тіньових виплат може тимчасово збільшитись, проте у довгостроковому періоді підштовхуватиме працедавців до пошуку нових методів стимулювання.

Систематизація та аналіз основних гіпотез впливу значної тінізації економіки на інтенсивність міграційних процесів в Україні у контексті соціально-економічної стабільності дозволили визначити, що в Україні міграція є не причиною, а наслідком високого рівня тінізації економіки та її нестабільності, що проявляється у різкому збільшенні рівня безробіття, падіння ВВП та зменшення офіційного рівня заробітної плати внаслідок впливу зовнішніх факторів, зокрема через виникнення економічних криз та непередбачуваних ризиків. Аналіз досвіду окремих країн щодо реформування ринків праці та зменшення рівня тіньової економіки виявив, що зміна рівня безробіття у бік зменшення, збільшення соціальних гарантій для працівників та стимулювання зайнятості зі підвищення рівня заробітної плати, має позитивний вплив на ринок праці загалом, і зокрема на зменшення сальдо чистої міграції.

Література

1. International migrant stock 2019. United Nations. Department of Economic and Social Affairs. Population Division. International migration. URL: https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/estimates19.asp (application date: 14.12.2022).

2. Labour Migration. Migration Data Portal. June, 2020. URL: https://migrationdataportal.org/themes/labour-migration (application date: 14.12.2022).

Ніколайчук Т. О.,
PhD (Economic science), Fellow in Zukunftskolleg, University of Konstanz,
ДУ «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень НАНУ»

ВПЛИВ МОРТАЛЬНОГО КОДУ НА СУЧАСНІ ФІНАНСОВІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ

Сучасні перетворення у всіх галузях національної економіки спричинені агресією рф, зумовили пришвидшений перехід до інноваційних ринкових механізмів, що передбачають комплексну систему планування та розподілу фінансових потоків. Однак вітчизняному ринку також був притаманний тягар пострадянського минулого, що суттєво гальмував трансформаційні процеси, які вимагаються потребами ринку та суспільства. Нами пропонується розглянути мортальний код (далі - МК) в економіці та його вплив на сучасні фінансові процеси в країні.

В традиційному погляді мортальний код представляє собою погляд на феномен смерті. Для економіки МК це система дозвільних дій чи бездіяльності, що спричиняє руйнацію на різних рівнях (від макрорівня до мезорівня). Нами пропонується розглянути МК на рівні макрорівня.

МК може бути добровільний: корупція; технологія виробництва товару, що не відповідає технічним чи іншим законодавчим вимогам; виплата заробітної платні у конвертах, що призводить до відтоку кваліфікованих кадрів з підприємства та порушень норм податкового та трудового законодавства України.

МК може бути командний (адміністративний):

- неефективний план управління підприємством;
- високе податкове навантаження [1];
- бюрократичні перепони;
- військові дії на території країни;
- неефективність традиційних форм ведення бізнесу за умови зміни соціо-

економічної архітектури країни (наприклад, в умовах пандемії короновірусу необхідність розвитку цифрових двійників) [2, с. 80-82] (рис. 1).

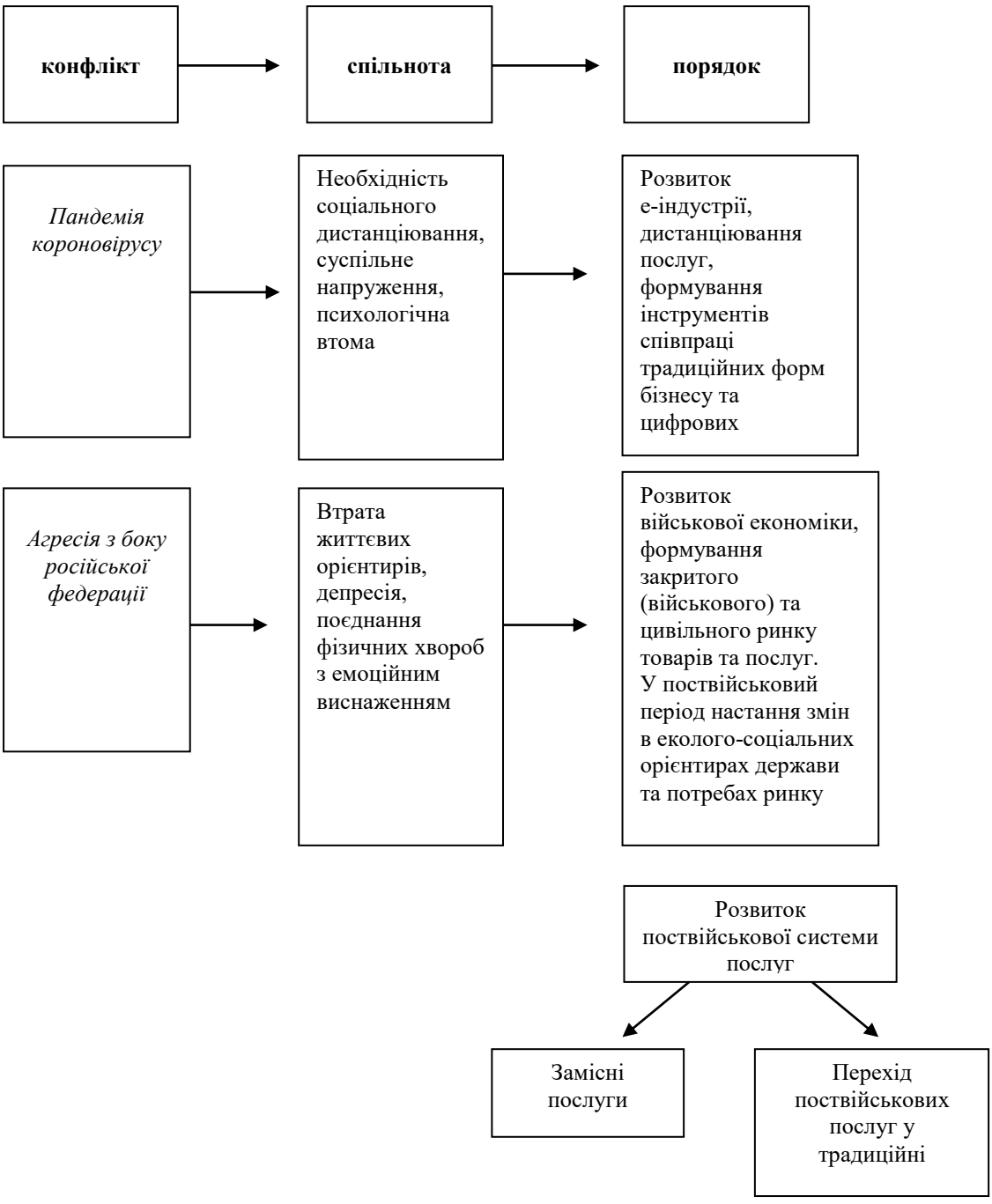

Рис. 1. Взаємозв’язок Тріади Коммонса та сучасного ринку *

* Примітка. Власна розробка автора.

Поствійськовий ринок в Україні представляє собою форму перехідного типу ринку, де є попит та товари специфічного сектору військово-політичного, що трансформується у традиційні галузі національного господарства, які є

актуальними для поствійськового суспільства (наприклад, Законопроект відповідно до якого будівлі мають бути оснащені обов'язковими бомбосховищами) [3] (рис. 1). Враховуючи існуючі вимоги ринку, перерозподіл фінансових потоків також буде здійснюватись за новими умовами, оскільки інвестиційний підхід, що мав місце до 24 лютого 2022 року вже не відповідає ні потребам існуючого ринку, ні інтересам потенційних інвесторів, які також мають отримати для себе низку додаткових гарантій.

Враховуючи вищевикладене, варто зазначити, що поствійськовому ринку притаманні перетворення внаслідок психологічно-соціальних перетворень у суспільстві. Розвиток системи етичних та нормативних правил перевірки та нагляду, що будуть вирішальними під час формування інвестиційних потоків в ту чи іншу галузь національної економіки [4].

Література

1. Nikolaychuk T. Cooperation of Financial Institutions and Facilities of Nature Reserve Fund: Basic Economy-Theoretic Aspects. *Economic Alternatives.* 2022. 28 (2). URL: https://doi.org/10.37075/EA.2022.2.04 (application date: 08.12.2022).

2. Nikolaychuk T. The Post-War Rebuilding System by Chess-Business Modeling: First Steps and No Answers. I*nternational Journal of Economics and Business Administration.* 2022. 20 (2). P. 78-100.

3. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення вимог цивільного захисту під час планування та забудови територій від 19.06.2022 р. № 2297-IX. *Верховна Рада України.* URL: https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39666 (дата звернення: 08.12.2022).

4. Nikolaychuk T. Objects of the nature reserve fund of Ukraine as components of complex rehabilitation therapy of the post-war state. *Economy. Management. Innovations*. 2022. 1(30). URL: https://doi.org/10.35433/ISSN2410-3748-2022-1(30)-11 (application date: 08.12.2022).

Підхомний О. М.,
д.е.н., професор, професор кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту,
Львівський національний університет імені Івана Франка
Ревак І. О.,
д.е.н., професор, професор кафедри соціально-гуманітарної підготовки,
Львівський державний університет внутрішніх справ

СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ РОЗВІДУВАЛЬНО-АНАЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ВИЯВЛЕННЯ ФАКТІВ ОБХОДУ САНКЦІЙ ТА РОЗШУКУ АКТИВІВ

Використання методів збирання розвідувальних даних для проведення складних розслідувань все більше стає невід'ємним атрибутом національної та міжнародної практики фінансового контролю. Особливе значення розвідка має для виявлення фактів обходу санкцій та розшуку активів, пов'язаних як з уникненням санкцій, так і скоєнням різноманітних економічних злочинів. Також обґрунтування санкційних переліків та відповідних заходів має відбуватись на основі якісної інформаційно-аналітичної роботи уповноважений інституцій та низки допоміжних структур [1]. У подібних розслідуваннях фігурує велика кількість юридичних і фізичних осіб, неформальних підприємницьких і фінансових структур і відносин, складні фінансові механізми, що використовуються в різних юрисдикціях тощо. Ключову роль різноманітні форми розвідки відіграють на початкових етапах відповідних розслідувань. Однак розвідувальні методи можуть використовуватися і для доповнення слідчих дій по суті справи. Аналіз визначає глибинну основу процесу отримання розвідувальних даних. Водночас сама розвідка є аналітичним процесом, зміст якого полягає в отриманні актуального змісту із наявних фактів. Розвідка має збагачувати попередні знання суб'єктів розслідування, що проявляється у формуванні нових версій по справі, точнішого погляду на проблему, прогнозу майбутньої поведінки зловмисників.

Попри загальне усвідомлення важливості розвідки у розслідуванні економічних злочинів та забезпечення переваг в економічному спектрі гібридної війни досі присутня значна невизначеність щодо того, як поводитись з розвідувальними даними, поширювати їх безпечним, законним і ефективним

способом. Розвиток інформаційних технологій відкриває широке поле досліджень щодо вдосконалення методів розвідки як на національному, так і міжнародному рівнях. Водночас ускладнення інформаційних технологій та сучасних фінансових інструментів підвищує рівень вимог до систем відстеження переміщення активів та фактів обходу санкцій.

Поряд з широким полем для дискусії з приводу деталей оптимізації відповідних систем, існують і глибокі принципові проблеми, пов'язані з розумінням характеру розвідувальних даних, зокрема, часто неопрацьовані дані невірно сприймаються як розвідувальна інформація. Такі дані зазвичай не мають самостійної цінності, а стають значимими лише у контексті побудови зв'язків з іншими даними. Виявлення цих зв'язків часто є дуже трудомістким процесом, що потребує долання когнітивних обмежень і стереотипів для формулювання адекватних версій та кропіткої роботи для їх обґрунтування чи спростування. Відповідно розвідувальне значення має лише цілісне та внутрішньо узгоджене знання. Однак цілісність та узгодженість не є достатніми умовами достовірності сформованих уявлень суб'єктів розслідування.

Важливим чинником ефективності міжнародних розслідувань економічних злочинів та фактів обходу санкцій виступає єдність термінології, що стосується розвідувально-аналітичного процесу. Це передбачає діалог як всередині окремих міжнародних асоціацій правоохоронців, приватних юристів, аудиторів тощо, так і між самими цими асоціаціями. Загалом розвідка означає поєднання потоків даних з методами їх оцінки, аналізу та передачі іншим суб'єктам розслідування. Це зумовлює проблему узгодження багатоманіття джерел інформації та сумнівного характеру багатьох даних, з одного боку, із необхідністю формувати аналітичний продукт таким чином, щоб користувач інформації мав осмислене та обґрунтоване скерування до дій стосовно зловмисників, з іншого. Важливо пам'ятати, що користувач інформації може бути представником зарубіжного правоохоронного органу чи міжнародної організації, і, відповідно, діяти в іншій правовій системі, ніж розробник аналітичного продукту. Поряд з тим, що дискусії з приводу складу та пріоритетності розвідувальних даних навряд чи приведуть до узгодження позицій їх учасників у найближчій перспективі, вважаємо за необхідне

підкреслити роль деяких статистичних та інших даних як стратегічних орієнтирів у сфері санкційного контролю та розшуку активів. До головних серед цих орієнтирів, на нашу думку, належать:

– різкі зміни у показниках експорту та імпорту окремих країн, передусім тих, які самі зацікавлені в обході санкцій або можуть бути третіми сторонами, що допомагають уникнути іншим санкційного контролю;

– невідповідність статей експорту та/або імпорту країни характеру її економічної системи (наприклад, експорт певних ресурсів з країни, де вони відсутні);

– невідповідність динаміки валютного курсу грошової одиниці певної країни та показників сальдо її торговельного та/або платіжного балансу;

– неузгодженість експортно-імпортної статистики двох сусідніх країн;

– зростання оціночних показників обсягів тіньової економіки у підсанкційній країні;

– підвищення рівня використання віртуальних активів резидентами підсанкційної країни;

– виявлення фактів наявності на території підсанкційної країни активів, потрапляння яких туди заборонене згідно встановлених санкцій.

Перелік таких стратегічних орієнтирів не варто вважати вичерпним. Відповідна інформація має використовуватись у державних і міжнародних документах з проблем безпеки, зокрема при проведенні національних або супранаціональних оцінок ризиків відмивання доходів злочинного походження, фінансування тероризму та розповсюдження зброї масового знищення. Осмислення цих стратегічних орієнтирів потребує тісного діалогу науковців та практиків на національному і міжнародному рівнях. Відповідні аналітичні напрацювання повинні стати основою для більш точного й обґрунтованого формулювання версій у розслідуваннях з приводу фактів обходу санкцій та розшуку активів.

Література

1. При РНБО України пропонується створити Бюро санкційної політики – законопроєкт. URL: https://www.rnbo.gov.ua/ua/Diialnist/5645.html (дата звернення: 19.12.2022).

Рачинська А. А., *здобувач*
Науковий керівник: **Сисоєнко І. А.,**
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування
Херсонський національний технічний університет

РОЗВИТОК МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ КРИЗОВИХ ЯВИЩ

В умовах глобальних трансформацій та перетворень підвищується провідна роль приватного бізнеса, як базису стабільності економіки та інструмента підвищення якості життя громадян.

Держава завжди виступала підтримкою малому бізнесу та намагалася створити привабливі умови для подальшого розвитку підприємницького середовища. Однак в неспокійних умовах глобального простору малому бізнесу стає все складніше виживати та зміцнювати свої позиції. Приватним підприємствам стає все важче підтримувати економічну стабільність своїх підприємств, отримувати прибутки та сплачувати податки, які формують фінансові ресурси держави та регіону. Велика кількість малого бізнеса має на меті хоча б вижити, не говорячи про те, щоб розвиватися. Попри це, вони намагаються забезпечувати робочі місця, підтримувати конкурентне середовище та створювати економічний простір країни.

Отже, бізнес та держава повинні мати тісний взаємозв'язок. Надаючи підтримку у вигляді кредитів, субсидій, створюючи прозоре конкурентне середовище, держава є регулятором економічних процесів [1, с. 114].

Зі свого боку, малі підприємства повинні дотримуватись правил на ринку, платити подаблтки, створювати нові робочі місця, долучатися до новітніх ІТ-розробок, збільшувати інвестиції та поліпшувати якість виробленої продукції та послуг [2, с. 578].

Згідно із статистичними даними кількість малих підприємств в Україні постійно змінюється, але понад 90% зареєстрованих підприємств є малими. В

таблиці 1 розглянемо кількість підприємств за їх розмірами за 2019-2021 роки по Україні.

Таблиця 1

Кількість підприємств за їх розмірами за 2019-2021 роки*

Показники	Роки					
	2019		2020		2021	
	одиниць	п. в., %	одиниць	п. в., %	одиниць	п. в., %
Малі підприємства:	362328	95,36	355708	95,20	352722	95,15
з них мікропідприємства	313380	82,27	307871	82,34	304650	82,38
Середні підприємства	17751	4,51	17602	4,66	17502	4,71
Великі підприємства	518	0,13	512	0,14	610	0,14
Всього	380597	100,00	373822	100,00	370834	100,00

*Примітка. Складено автором за даними джерел [3].

Аналіз таблиці 1 показує, що серед усіх суб'єктів підприємництва найбільшу питому вагу займає частка малих підприємств. В період з 2019 по 2021 роки кількість малих підприємств знизилась. Так в 2019 році кількість малих підприємств в країні була на рівні 362328 од., а в 2020 році цей показник знизився на 4380 од. і склав 355708 од. В 2021 році цей показник майже не змінився і рівень малих підприємство по Україні склав 352722 од. Стосовно мікропідприємств – спостерігається така ж сама тенденція. Починаючи з 2019 року по 2021 рік кількість цих підприємств зменшувалась з 313380 од. в 2019 році до 304650 од. в 2021 році. Бачимо що відбулося зниження на 8730 од. мікропідприємств.

Стосовно середніх підприємств – відбувається незначне коливання

показника з 17751 од. в 2019 році до 17502 од. в 2021 році. Зниження спостерігається на рівні 249 од. Кількість великих підприємств зафіксовано майже на одному рівні. Хоча для таких підприємств зростання на 92 од. має вагоме значення для економіки країни. В 2019 році великих підприємств нараховувалось 518 од., в 2020 році відбулось зниження до рівня в 512 од. А вже в 2021 році кількість великих підприємств по країни склала 610 підприємств.

У сучасних економічних умовах підприємства малого, середнього та великого бізнесу співіснують та органічно доповнюють один одного, забезпечуючи тим самим розвиток народного господарства. Роль малого бізнесу в різних секторах економіки неоднакова. Існують галузі, в яких малий бізнес є досить поширеним сектор світовій економічній практиці. Це такі галузі як сільське господарство, оптова і роздрібна торгівля та сфера послуг. Натомість в промисловості понад половину загального товарообігу припадає на великі фірми і корпорації. Разом з тим, підприємства малого бізнесу мають важливе значення в сучасній економіці кожної країни.

Література

1. Грановська І. В. Сучасний стан розвитку оподаткування малого бізнесу в Україні. *Держава та регіони.* 2021. № 3. С. 114-121.

2. Лозовський О. М., Яременко А. О. Основні тенденції розвитку малого бізнесу в Україні. *Економіка і суспільство.* 2017. № 13. С. 578-582.

3. Державна казначейська служба України. URL: https://www.treasury.gov.ua/ua (дата звернення: 04.12.2022).

Стрельник І. М., *здобувач*
Науковий керівник: **Безтелесна Л. І.,**
д.е.н., професор, професор кафедри менеджменту,
Національний університет водного господарства та природокористування

ОСОБЛИВОСТІ ПРОДАЖУ ЮРИДИЧНИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ ВИКЛИКІВ

Продаж юридичних послуг, за твердженням практиків, є специфічним процесом, бо передбачає роботу з людиною, її проблемами та психологією. До того ж юристи вважають, що продавати послуги можуть лише фахівці у галузі права, які володіють вміннями продажу [1]. І незалежно як організований процес продажу, головним є результат – забезпечення фінансової спроможності ведення бізнесу компанією на ринку юридичних послуг. Отримання такого результату супроводжується викликами, які суттєво модернізують продаж юридичних послуг, а відтак і фінансову спроможність юридичних компаній.

Серед наймасштабніших викликів: вірус Covid-19, а тепер повномасштабна війна. Кожний з них обумовив складнощі у продажі юридичних послуг, проте й створив нові можливості.

Covid-19 вніс свої корективи у роботу юридичних компаній, де всі мали або тимчасово припинити свою діяльність, або запровадити нові концепції та працювати в онлайн режимі. Саме компанії не розгубилися і перейшли на дистанційну роботу та/або на онлайн формат і продовжили продаж послуг клієнтам. Юридичний бізнес не може існувати самостійно, адже він надає консультації іншим бізнесам, що ведуть господарську діяльність, та врегульовує ситуації, які відбувається в країні.

Звісно, що на початку пандемії виробничий цикл продажу юридичних послуг зазнав певного скорочення, бо всім потрібно було адаптуватися до нових умов, а саме онлайн формату: зустрічей, консультацій чи листувалися. Потрібно було якось забезпечити продаж послуг використовуючи різні форми комунікацій, що дозволяють дистанціонування. Попитом на той час відзначалися напрямки по наданню юридичних послуг в сферах вирішення

спорів, злиття компаній, також надання послуг у корпоративному праві, податковому, кримінальному, митному, цивільному. Тому, діяльність юристів перебувала в так званій зоні турбулентності через різні зовнішні та внутрішні чинника, а, отже, 2020 рік – це точно не той рік, коли українським юристам можна було розслабитися [2].

Форма здійснення діяльності у онлайн форматі не була таким великим викликом для продажу послуг як те, що всі бізнеси зазнали фінансових втрат і бажали отримувати якісні юридичні послуги майже задарма. Бажання клієнтів отримати «більше/краще за менші гроші» призвело до появи фірм-замінників та альтернативних провайдерів юридичних послуг, де відповідно на ринку їх частка зростає. Однак, незважаючи на зменшення частки ринку внаслідок зростання кількості нових гравців, традиційні юридичні фірми продовжували нарощувати персонал. Одним з основних викликів для юридичних фірм є залучення та утримання кваліфікованого персоналу. Важливу роль в обсягах роботи для зовнішнього юридичного радника відіграє постійне зростання команди юрисконсультів. Це означає, що клієнти намагаються виконувати просту та середньої складності роботу самостійно, а звертаються до зовнішнього радника тільки у разі потреби [2]. Зазвичай такого зовнішнього радника залучають через появу та потребу нововведень, щоб він здійснив певний юридичний висновок. Відповідно для залучених нових клієнтів ціна юридичної послуги є досить високою, адже юридичні фірми прагнуть продавати якісні послуг та мати фінансово спроможний бізнес.

Проте, юрист завжди зобов’язаний діяти в інтересах клієнта, які мають бути вище його власних і колег-юристів, також він не повинен вести справу, яка не відповідає рівню його професійної компетенції, без участі в ній іншого юриста (адвоката), який володіє необхідною компетенцією. На жаль, в сучасних реаліях достатньо поширеними є ситуації, коли юрист не лише береться за справу, яка не відповідає рівню його компетенції, але й обіцяє клієнту гарантований позитивний результат. Отож, відповідно юрист поступається інтересами клієнта, надаючи перевагу власним інтересам, що полягає в

отриманні гонорару за надані послуги. Безперечно, така поведінка підриває не лише репутацію окремого юриста та фірми, яку він представляє, але й адвокатури як соціального інституту загалом [3]. Саме зниження фінансової спроможності клієнтів-бізнесів, що ведуть господарську діяльність, вплинуло не тільки на діяльність юридичних компаній, а й на реалізацію їх послуг клієнтам, де важливими чинниками залишилися імідж, професіоналізм. Юридичним компаніям необхідно було пристосування до нових умов сучасності, де потрібно було провадити і застосовувати новації у діяльності, щоб продовжувати надавати юридичні послуги. Клієнти зараз прагнуть більше діджиталізації у процесі надання послуг, тобто ІТ-рішень від своїх консультантів-юристів під час комунікації, ще більшої персоналізації послуг. Наразі ринок все більше орієнтується на юридичні продукти та стає більш насиченим новими продуктами. Мова йде не просто про юридичні послуги, а саме про продукти у сфері юридичних послуг [1].

Ще однією особливістю у продажі юридичних послуг стала впізнаваність виробника юридичної послуги, тобто клієнтам потрібно було більше знати про компанію в якої вона буде купувати послугу. Саме тому компаніям важливим став піар або реклама, яка буде базуватися на наданні їх послуг та іміджі. Звісно, кожне просування потребувало фінансових вкладень, але клієнтів було не так багато через так звану кризу, тому були і безкоштовні методи, а саме: рекомендації, просування корпоративного сайту, запуск безкоштовних сервісів на сайті, які будуть корисними, соціальна активність, ведення соціальних профільних мереж, участь в семінарах та конференціях, партнерські програми. Актуальним для юридичних компаній у продажі послуг стало впровадження нових концепцій, поглядів на послуги, а головним стало розуміння, що попит потрібно створювати, а не відвойовувати [3].

Звісно ж, що ці тенденції потрібно зберігати дотепер, використовувати різні нові новації у сфері надання юридичних послуг.

Іншим викликом для юридичних компаній стала повномасштабна війна, що ускладнила роботу юристів, бо багато територій є під обстрілами, а офісні

компанії зараз працюють дистанційно. Війна змінила різні аспекти у продажі юридичних послуг на платній формі, адже багато компаній, в тому числі юристів «одинаків» надавали свої послуги безкоштовно, щоб підтримати свій народ у нелегкий час, чим засвідчили рівень соціальної відповідальності та іміджу. Ще одним чинником соціальної відповідальності є те, що більшість компаній, фірм залишилися в Україні, підтримуючи економіку, не збираючися залишати батьківщину, а продовжують працювати в режимі онлайн, як більшість, або працювати в офісі, де безпечно та надають послуги.

Актуальними тепер у продажі є юридичні послуги для українців, які перебувають за кордоном. Серед сфер надання послуг переважають запити зі складнощами по веденню бізнесу, сімейному праву, по роз'ясненню нових законів прийнятих Верховною радою, консультації по перетину кордону та трудових відносинах. Ще такою хвилею запитів було врегулювання договірних зобов'язань і застосування форс-мажорних обставин для бізнесу, відкриття і функціонування благодійних фондів, обліку та оформлення гуманітарної допомоги, а також питання щодо оформлення документів для відшкодування збитків, завданих в результаті воєнної агресії [4].

Продаж юридичних послуг залежить від стану відновлення всього бізнесу, бо він завжди є клієнтом у споживанні юридичних послуг. Уже декілька місяців чимало підприємств відновило свою діяльність, тому і кількість клієнтів юридичних компаній відновлюється. Після завершення військових дій економіка досить швидко почне відновлюватись, будуть відбудовуватися міста і критичні підприємства з допомогою зовнішніх інвесторів. Потреби в юридичних послугах виникнуть відразу після укладення перших угод. Юристи будуть швидко адаптувати свої послуги до потреб бізнесу. Виникнуть нові практики, які будуть пов'язані з наслідками війни і масовим будівництвом. У зв'язку з тим, що багато кваліфікованих юристів зі знанням міжнародного права залишаться за кордоном, може виникнути кадровий голод саме у цій практиці. Практика банкрутства буде актуальною, як і завжди після криз [5]. Ринок з продажу юридичних послуг незабаром поверне

колишні темпи не тільки росту, а й запровадить нові юридичні продукти як тільки ситуація в країні стабілізується.

Література

1. Мороз В. «Юрист-продажник» чи юрист та «продажник»? *Юридична газета онлайн* URL: https://yur-gazeta.com/publications/legal-business-inukraine/yuristprodazhnik-chi-yurist-ta-prodazhnik.html (дата звернення: 18.12.2022).

2. Старі труднощі та нові можливості: ринок юридичних послуг 2019/2020. *Юридична газета онлайн*. 2020. URL: https://yur-gazeta.com/publications/legal-business-in-ukraine/stari-trudnoshchi-ta-novi-mozhlivosti-rinok-yuridichnih-poslug-20192020.html (дата звернення: 15.12.2022).

3. Етика та репутація в юридичному бізнесі. URL: https://radako.com.ua/news/etika-ta-reputaciya-v-yuridichnomu-biznesi (дата звернення: 15.12.2022).

4. Просування юридичних послуг в умовах нестабільної економічної ситуації URL: https://jurliga.ligazakon.net/analitycs/116553_prosuvannya-yuridichnikh-poslug-v-umovakh-nestablno-ekonomchno-situats (дата звернення: 16.12.2022).

5. Юрбізнес воєнного часу. Частина 2. *Юридична газета онлайн*. 2022. URL: https://yur-gazeta.com/publications/legal-business-in-ukraine/yurbiznes-voennogo-chasu-chastina-2.html (дата звернення: 16.12.2022).

Фрис А. Р., *здобувач*
Науковий керівник: **Зомчак Л. М.**
к.е.н., доцент, доцент кафедри економічної кібернетики
Львівський національний університет імені Івана Франка

ВВП ТА ПРОМИСЛОВІСТЬ УКРАЇНИ: ДИСТРИБУТИВНО-ЛАГОВА ЗАЛЕЖНІСТЬ

Валовий внутрішній продукт як головний макроекономічний показник країни обчислюють різними способами, найпоширеніший із яких полягає у додаванні вартостей усіх товарів та послуг кінцевого споживання по всіх галузях економіки. Серед тих галузей, які значною мірою впливають на ВВП України, є промиловість, однак для економічних процесів властиві лагові залежності, тобто відставання у впливах.

Мета дослідження полягає у виявленні та оцінюванні залежності ВВП України від промисловості з урахуванням лагових залежностей.

Моделюванню макроекономічних процесів присвячено багато досліджень як закордонних, так і вітчизняних вчених. Найчастіше для моделювання ВВП застосовують методи авторегресійного моделювання [1], також хороші результати демонструє метод динамічного факторного моделювання [2; 3], інгерального оцінювання [4] тощо.

Для виконання завдання обрано показники ВВП України та промисловості за 2000-2020 роки (у млн. грн.), усі дані зібрані з офіційної сторінки Державної служби статистики України [5]. З рис. 1 видно, що між ВВП України та промисловістю існує тісна залежність, однак можна припустити, що ця залежність має лаговий характер.

Оцінимо параметри дистрибутивно-лагової моделі за допомогою методу послідовного оцінювання. Для початку побудовано парну кореляційно-регресійну модель, в результаті отримано:

$$\tilde{y}_t = -154853 + 1{,}266507,$$

де $\tilde{y}_t$ – ВВП України, млн. грн.;

x_t – промисловість, млн. грн.

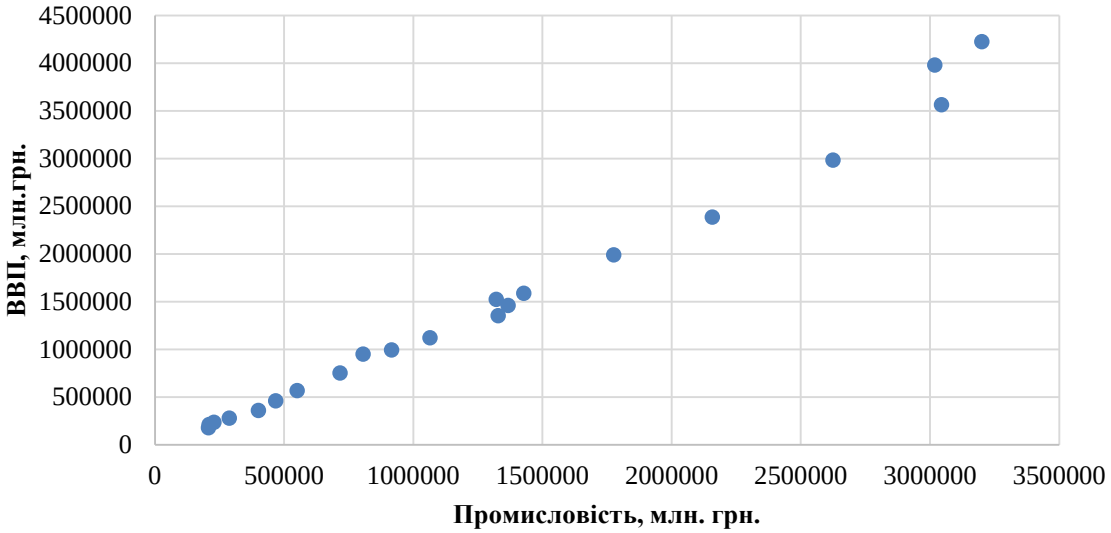

Рис. 1. Залежність ВВП України від промисловості*

*Примітка. Розроблено автором на основі даних джерела [5].

Емпіричне значення критерію Стьюдента для вільного члена становить -2,95373, а для коефіцієнта регресії 39,03453, тоді як критичне значення критерію Стюдента 2,09302. На основі розрахованих емпіричних значень та критичного значення Стьюдента, можна зробити висновок, що коефіцієнти моделі є статистично значущими.

На другому кроці побудовано двофакторну лінійну кореляційно-регресійну модель, коефіцієнти якої теж є статистично значущими. Оскільки $t_{\text{ем}} > t_{\text{кр}}$, де $t_{\text{ем}}$ відповідно 4,609454; 3,767831; -3,45348; $t_{\text{кр}}$ дорівнює 2,10982. Рівняння регресії має вигляд:

$$\tilde{y}_t = -135759 + 0{,}575266x_t + 0{,}758917x_{t-1},$$

де $\tilde{y}_t$ – ВВП України, млн. грн.;

x_t – промисловість у поточному році, млн. грн.;

x_{t-1} – промисловість у попередньому році, млн. грн.

Аналогічно побудовано трифакторну лінійну кореляційно-регресійну модель:

$$\tilde{y}_t = -144317 + 0{,}653193x_t + 0{,}397037x_{t-1} + 0{,}315503x_{t-2}$$

Коефіцієнти регресії b_2^3 та b_1^3 трифакторної моделі не є статистично значущими, тому за кінцеву дистрибутивно-лагову модель взято модель, яка була побудована на другому етапі.

Також розраховано значення мультиплікаторів. Довгостроковий (загальний) мультиплікатор 1,334183, короткостроковий мультиплікатор 0,575266.

Стандартизовані значення проміжних мультиплікаторів (0,4311749 для b_0 та 0,5688251 для b_1) показують нам пропорцію довгострокового впливу за деякий період часу, зокрема протягом поточного періоду маємо 43,12% загального впливу одиничної зміни величини промисловості на величину ВВП, а за другий період – 56,88%.

Література

1. Zomchak L., Stelmakh A. ARIMA-model of Ukrainian Macroeconomic Indicators Forecasting. Emergence of public development: financial and legal aspects : Collective monograph. Agenda Publishing House, Coventry, United Kingdom. 2019. P. 213-221.

2. Зомчак Л. М., Ракова А. С. Динамічна факторна модель короткострокового прогнозування ВВП України. *Економічний аналіз*. 2018. № 4. С. 17-22.

3. Зомчак Л. М., Ракова А. С. Наукастинг ВВП України з урахуванням календаря оприлюднення статистичної інформації. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку*. 2019. № 1(2). С. 96-102.

4. Вдовин М. Л., Боднар О. В. Інтегральне оцінювання зовнішньоекономічної діяльності регіонів України. *Причорноморські економічні студії.* 2019. Вип. 42. С. 217-224

5. Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/ (дата звернення: 10.10.2022).

ДЛЯ НОТАТОК

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
ІІІ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

ФОРМУВАННЯ НОВІТНЬОЇ ПАРАДИГМИ УПРАВЛІННЯ ПУБЛІЧНИМИ ТА ПРИВАТНИМИ ФІНАНСАМИ В УКРАЇНІ

ХНТУ, 2022
29016, Україна, м. Хмельницький, вул. Інститутська, 11
Тел. (095) 0987810
kafedrafinansiv.konf@gmail.com